

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**YUGOSLAVYA CUMHURİYETİ'NİN DAĞILMA
SÜRECİNDE VE SONRASINDA
SİRBİSTAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR AKGÜL

TEMMUZ- 2009

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**YUGOSLAVYA CUMHURİYETİ'NİN DAĞILMA
SÜRECİNDE VE SONRASINDA
SIRBİSTAN**

PINAR AKGÜL

**Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce
Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 16.07.2009
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 17.08.2009**

**Tezin Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gökhan KOÇER
Jüri Üyesi : Doç. Dr. M. Çağatay OKUTAN**

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Haydar AKYAZI

**Temmuz – 2009
TRABZON**

0. SUNUŞ

00. Önsöz

1945'te halkların eşitliği ve kardeşliği temelinde Josip Broz Tito tarafından kurulan Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (SFRY), 1990'lara gelindiğinde artık tükenmişti. Cumhuriyetleri oluşturan halklar, onları bir arada tutan Tito'nun ölümünden sonra bir arada yaşayamaz hale geldiler. SFRY içerisinde halkların eşitliği ve kardeşliği temelinde unuttukları ulusal kimlikleri ve bunun doğrultusunda bağımsızlık istekleri açığa çıktı. Bu cumhuriyetler içerisinde özellikle biri, Sırbistan, ilk olarak hedefi halkları bir arada tutmakken daha sonra, milliyetçilik temelindeki söylemiyle komşularına savaş açtı.

Bugüne kadar SFRY'nin dağılması ile ilgili yapılan çalışmalarda özellikle Bosna Hersek ve Kosova Savaşları ele alınmıştır. Savaşların sorumlusu olarak gösterilen Sırbistan, onu savaşa götüren nedenler, tezleri ve iç dinamikleri ele alınmamıştır. Tezin amacı, Sırp milliyetçiliğinin propagandasını yapmak değil; milliyetçiliğin dayandığı nedenleri, halkın milliyetçiliği benimsemesi ve sonrasında halkın önceliklerini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada, SFRY'nin dağılma sürecinde Sırbistan'ın tutumu hem kendi kamuoyunda hem de uluslararası kamuoyundaki etkileri ile ele alınmaktadır. Ayrıca Sırp milliyetçiliğinin temelleri, halka yansıtılma şekilleri ve halkın süreç içerisindeki tutumu incelenmektedir.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek, çalışmalarımı yönlendiren ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL'a teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam sırasında bana güç katan aileme ve Fatma Gül AKGÜL'e teşekkürlerimi sunarım.

01. İçindekiler

	<u>Sayfa No</u>
0. SUNUŞ.....	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	VI
03. Summary.....	VII
04. Kısaltmalar Listesi.....	VIII
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYALİST FEDERAL YUGOSLAVYA CUMHURİYETİ.....	3-27
10. Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	3
101. Yugoslav Komünist Partisi	7
102. Federal Devlet Yapısı.....	7
103. Yugoslavya'nın Kominform'dan İhraç Edilmesi.....	8
104. Yugoslavya'nın Batı'ya Kayması.....	9
105. Bağlantısızlık Politikası.....	11
106. Özyönetim ve Ekonomik Yapı.....	12
107. 1974 Anayasası.....	14
11. Dağılmanın nedenleri.....	16
110. Ekonomik Nedenler.....	16
111. Federal Devlet Yapısı.....	17
112. Milliyetçilik.....	18
12. Yugoslavya'nın Dağılması.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. DAĞILMA SÜRECİNDE SIRBİSTAN.....	28-50
20. Tito Sonrası Sırp Politikası.....	28
21. Sırp Milliyetçiliği.....	32
22. Sırbistan Siyasi Hayatı.....	39
23. Sırbistan'ın Bugünü.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SIRBİSTAN VE KARADAĞ İLİŞKİLERİ	51-61
30. FRY İçerisinde Karadağ.....	51
31. Karadağ'ın Bağımsızlığı ve Bugünü.....	55
32. Sırbistan Açısından Karadağ.....	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SIRBİSTAN VE KOSOVA İLİŞKİLERİ.....	62-111
40. Kosova Sorunu.....	62
41. Kosova Savaşı.....	66
42. Kosova'ya NATO Müdahalesinin “İnsani Müdahale” Olarak Değerlendirilmesi.....	72
43. “Legality of Use of Force” Davası.....	77
44. Sırbistan Açısından Kosova.....	82
45. Savaş Sonrası Kosova'nın İdari Yapılanması ve Gelişmeler.....	88
46. Kosova'nın Bağımsızlık Süreci: Viyana Müzakereleri ve Ahtisaari Planı.....	96
47. Kosova'nın Bağımsızlığı ve Etkileri.....	108
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	112-118
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	119-131
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

1980'lerin sonundan itibaren iki kutuplu sistemin çökmesiyle uluslararası sistem değişiklik gösterdi. Bu dönemde insani krizler ve etnik çatışmalar ortaya çıktı. Ayrıca kimlikler ve milliyetçilik önem kazandı. Bunlar SFRY'yi oluşturan cumhuriyetleri de etkiledi.

Sırp milliyetçiliği, dini ve kültürel temellere dayanmaktadır. 1389 yılındaki Kosova Savaşı, mistik ve efsanelerle oluşturulan Sırp milliyetçiliğinin en önemli olayıdır. Bu savaştan sonra Sırp'ların düşüncesine göre; Sırp'lar ezilen, göç etmeye zorlanan, düşmanları tarafından nefret edilen bir ulustu. Ancak bütün bunlara rağmen, varlıklarını sürdürebilmeleri onları, kendilerince kahraman yapıyordu.

Bu mağduriyet bilinci, çeşitli yöntemler kullanılarak iç politikayı etkilemiştir. Milliyetçilik iç politikaya yansımıştır. Sonra bu milliyetçilik anlayışı dış politikada etkisini göstermiştir. Bu etki SFRY'den bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlere karşı silahlı müdahale şeklinde olmuştur. Tezin amacı; Sırbistan'ın iç politikasında oluşturulan milliyetçiliğin, dış politikaları üzerindeki etkilerini göstermektir. Bu amaç doğrultusunda Sırp dış politikası, Karadağ ve Kosova ile ilişkileri örneklendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

03. Summary

Since the late 1980s with the collapse of the bipolar system has changed the international system. In this period, humanitarian crises and ethnic conflicts emerged. Identity and nationalism were also important. These are affected the republics which are form SFRY.

Serb nationalism is based on religious and cultural basis. In 1389 Kosovo War, created the mystical and legend of the Serbian nationalism is the most important events. After the idea of this war by Serbs, Serbs were crushed, were forced to emigrate, was a nation hated by the enemies. Despite all this, however, was a hero they can survive.

By using various methods within the consciousness of this victimization influenced domestic policy. Nationalism reflected to domestic policy. Then it has the effect of nationalism on foreign policy approach. This effect had been form of armed intervention against the republics whose are declared independence from SFRY. The aim of the thesis; to indicate the nationalism which is emerged in Serbian domestic policy, on influences of Serbian foreign policy. For this purpose the Serbian foreign policy, relations with Montenegro and Kosovo have been trying to explain.

04. Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKPM	: (Autonomous Kosovo-Metohia Province)
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
DEPOS	: Sırbistan Demokratik Muhalefet Partisi
DOS	: Sırbistan Demokratik Muhalefeti
DOJ	: İdari Yargı Birimi (Department of Justice)
DS	: Demokrat Parti
(DSS-NS)	: Sırbistan Demokratik Partisi–Yeni Sırbistan
DZB	: That We Might Live Better
EUFOR	: AB Gücü
FBiH	: Bosna ve Hersek Federasyonu (Federacije Bosne i Hercegovine)
FRY	: Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
HDZ	: Hırvat Demokratik Birlik
JIAS	: Ortak Geçici İdari Yapısı (Joint Interim Administrative Structure)
JNA	: Yugoslav Halk Ordusu
ICTFY	: Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi
IFOR	: Implementation Force
IMRO	: İç Makedonya Devrimci Örgütü
KDBP	: Kosova Demokratik Birlik Partisi
KDP	: Kosova Demokratik Partisi
KFOR	: Kosova Görev Gücü
KLA	: Kosova Kurtuluş Ordusu
LCY	: Yugoslav Komünistler Ligi
LDP	: Liberal Demokratik Parti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı

OHR	: BM Yüksek Temsilciliği
RS	: Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska)
SAA	: İstikrar ve Katılım Anlaşması
SAP	: İstikrar ve Katılım Süreci
SDP	: Sırbistan Demokrat Partisi
SFOR	: İstikrar Gücü
SFRY	: Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
SHS	: Sırp Hırvat Sloven Krallığı
SPS	: Sırp Sosyalist Partisi
SRP	: Sırp Radikal Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ty	: Tarih yok
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCPMB	: Preşova-Medjeve-Bujanovac Kurtuluş Ordusu
UNCHR	: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNMIK	: BM Kosova Misyonu
UNPROFOR	: BM Barış Gücü
VRIC	: Kayıpları Bulma ve Tanımlama Komisyonu (Victims Recovery and Identification Commission)
yy	: Yer yok
ZES	: Avrupalı Sırbistan İçin Koalisyonu

GİRİŞ

Avrupa ile Asya'nın, Doğu ile Batı'nın, İslam ile Hıristiyanlığın kesiştiği topraklar üzerinde kurulmuş olması nedeniyle Balkanlar tarih boyunca jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli olmuştur. Kimliklerin ve dinlerin karşılaştığı bu coğrafyada "ötekine" karşı düşmanlıklar beslenmiştir. Ayrıca "büyük" olma isteği ve bu isteğin komşu ülkenin toprağından geçmesi de savaşları kaçınılmaz kılmıştır.

Farklı kimliklerin, dinlerin yer aldığı Balkan coğrafyasında, geçmişten beri bir ideal olan Güney Slavları birliği, I. Dünya Savaşı sonrası kurulmuştur. Bu birlik içerisinde etnik kimliklerin ön plana çıkması ve Sırp kimliğinin daha baskın olması, II. Dünya Savaşı sırasında birliğin dağılmasına neden olmuştur.

İlk Yugoslavya deneyiminin dağılma nedenlerinden ders alınarak, bir daha aynı hatalara düşmemek adına, halkların eşitliği ve kardeşliği temelinde kurulan Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (SFRY), kurucusu Josip Broz Tito'nun ölümüne dek devam etti. Birlikteki farklı kimlikler, Slavların sahip olduğu farklı dini inanışlar, ekonomik bozukluklar, güçlenen milliyetçilik ve federasyon yapısının isteklere cevap verememesi dağılmanın başlıca nedenleriydi.

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan SFRY, ideolojik olarak SSCB'ye yani Doğu Blokuna, ekonomik olarak ABD'ye yani Batı Blokuna yakındı. Bu yakınlaşma bir süre sonra ayrılmayla sonuçlanmış ve SFRY, Bağılantısızlar Hareketi'nin lideri konumuna gelmiştir. SSCB tehdidi, SFRY'yi bu tip farklı arayışlara yöneltmiş, tehdit ayrıca SFRY'yi oluşturan devletleri bir arada yaşamaya itmiştir. Bu tehdidin ortadan kalkması ve en önemlisi Tito'nun ölmesi dağılmayı başlattı. SFRY'yi oluşturan cumhuriyetlerde görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başladı. Slovenya ve Hırvatistan, daha fazla egemenlik ve konfederasyon isterken, Sırbistan I. Yugoslavya'daki üstünlüğünü yeniden sağlamak amacıyla merkezi yapının devamını istiyordu. Bu görüş ayrılıkları, bağımsızlık isteklerini alevlendirdi. SFRY'nin dağılmasına, iç dinamikler kadar dış faktörlerde neden olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan devletler, SFRY'yi oluşturan cumhuriyetlere ilham kaynağı olmuştur.

Milliyetçiliğin belirlediği politikalar, savaşlara davetiye çıkardı. 10 yılda (1989-1999) 4 savaş yaşandı. Sırlar tarafından çıkarılan çatışmaların nedeni, Tito yonetiminin Sırbistan'a karşı kuultme politikası izlemesiydi. Bu da milliyetçiliği krukledi. SFRY'nin dağılma sürecinde yaşananlar, en önemli neden olan milliyetçiliğin, kimi zaman nelere mal olacağının en önemli örneğidir.

Yugoslavya'nın dağılmasını, başta i sorun olarak nitelendiren uluslararası kamuoyu, can kaybının ve şiddetin artmasının ardından soruna geç olsa da soruna müdahil olmuştur. Ancak, onlar arasında da görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Bir yanda SFRY'den bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetleri tanıyan ABD ve AB devletleri, diğer yanda Sırbistan'ı destekleyen Rusya. Bu görüş ayrılıkları, sağlıklı karar alınmasını ve tam bir işbirliğini engellemiştir. Bu nedenle Bosna Hersek savaşı üç yıl sürmüş, Kosova'da BM Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadan, NATO, "insani müdahale" olarak nitelendirdiği hava saldırısında bulunarak savaşı sona erdirmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmamın birinci bölümünde, Güney Slav halklarının devlet kurma girişimleri, ilk Yugoslavya deneyimi, SFRY'nin kurulması, sonrası gelişmeler ve dağılma nedenleri ele alınarak sonuçları gösterilecektir. İkinci bölümde ise, Sırbistan'da yaşananlar, milliyetçiliğin temelleri ve uygulanış şekilleri, halkın siyasi tercihleri ele alınacaktır. nc bölümde, SFRY dağıldıktan sonra Sırbistan ile kendilerini SFRY'nin halefi olarak ilan ettiği Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ni kuran Karadağ anlatılacaktır. Karadağ'ın Sırbistan ile ilişkileri, özellikle Kosova savaşından sonraki tutumu ve bağımsızlık süreci incelenecektir. Dördüncü bölümde, Sırların, Kudüs'leri olarak tanımladığı Kosova, geçmişten bugüne açıklanacaktır. Tito döneminde Sırbistan'dan ayrılarak özerk bölge statüsü kazanan, ancak bağımsız bir devletin haklarına sahip olan Kosova'nın, Sırp milliyetçiliğindeki yeri ve bugün gelinen durum işlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYALİST FEDERAL YUGOSLAVYA CUMHURİYETİ

10. Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Güney Slavlarını bir arada yaşamaları gerektiği fikri altında şekillenen Yugoslavya devleti kurma ideali 1921'de Sırp-Hırvat-Sloven (SHS) Krallığı çatısı altında gerçekleşti. Buna göre; (KENAR, 2005, s.43).

1. Yugoslavya, Karageorgevich hanedanı yönetiminde Sırp, Hırvat, Slovenlerin Birleşik Krallığı olacaktır.
2. Sırlar, Hırvatlar ve Slovenler için ortak vatandaşlık ve dinde eşitlik olacak ve Latin ve Kiril alfabelerinin ikisi de kullanılacaktır.
3. Ülke, gizli oyla doğrudan seçilen temsilciler meclisiyle parlamenter bir monarşiye sahip olacaktır.

Ancak özellikle Sırp ve Hırvatlar arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle devlet kısa ömürlü oldu. 1925'te Sırp Radikal Partisi ile Hırvat Köylü Partisi arasında koalisyon kuruldu. Bu durum taraflar arasındaki çekişmeyi sona erdirmeye yetmedi. Hırvatlar, çoğunluk oluşturdukları bölgelerde otonomi istiyorlardı. Sırlarla ancak federal bir Cumhuriyet bünyesinde bir arada olabilirlerdi. Taraflar arasında görüş ayrılıkları giderilemeyince 1927 yılında koalisyon sona erdi (ÜLGER, 2003, s.40). Bir yıl sonra, Hırvat Köylü Partisi lideri Stepan Radic'in, Parlamentoda Radikal Parti üyesi bir Karadağlı tarafından öldürülmesi, Sırp-Hırvat anlaşmazlığını alevlendirdi. Gerginliğin giderek tırmanması nedeniyle, Kral Aleksander Karageorgevich 6 Ocak 1929'da Parlamentoyu feshetti. Kral, Sırp-Hırvat gerginliğini yatıştırmak için Sloven din adamı Karoshets'i başbakan olarak atadı. Devletin adı Yugoslavya olarak değiştirildi. "Tek Kral-Tek Devlet-Tek Millet" anlayışı benimsendi (ÜLGER, 2003, s.41).

Ülkede yaşayan etnik gruplar arasında birliğin sağlanmasını amaçlayan çalışmalar da bir işe yaramamıştır. Sırp egemenliğinin perçinlendiği bu dönemde, ülke genelinde yönetime tepki giderek şiddetleniyordu. Yasal zeminde çalışma olanağı bulamayan muhalefet yeraltına çekildi. Makedon ulusunun tanınmasını isteyen İç Makedonya Devrimci Örgütü (IMRO) ile Hırvat milliyetçilerinin Utaşa Hareketi yasadışı olarak örgütlenmeye başladı (ÜLGER, 2003, s.41). İçeride bu sorunlar yaşanırken, dışarıda İtalya, Almanya ve Bulgaristan'ın revizyonist politikaları Yugoslavya'yı endişelendirmekteydi. Bu nedenle, Yugoslavya, 9 Şubat 1934'te Türkiye, Romanya ve Yunanistan'ın da yer aldığı Balkan Antantını imzaladı. Balkan Antantı sadece Balkan toprakları içerisindeki revizyonist faaliyetlere karşı önlem almaktaydı. İtalya'ya karşı önlem almamaktaydı, bu konuda üye devletler birbirine danışacaklardı, bu da Antantın zayıf noktasını oluşturmaktaydı.

1936'dan itibaren Avrupa'da buhranların şiddetlenmesi ve Berlin-Roma Mihverinin ağır basmaya başlaması, Balkan Antantını da zayıflatmaya doğru götürmüştür. Bu gelişmeler özellikle, 1937'den itibaren belirgin bir hal almıştır. Yugoslavya ise, Berlin-Roma Mihveri karşısında, İtalya ve Bulgaristan ile anlaşma yoluna gitmiştir. Bulgaristan ile Yugoslavya arasında 24 Ocak 1937'de bir "yıkılmaz barış ve samimi ebedi dostluk anlaşması" imzalandı. Bunun arkasından Yugoslavya 25 Mart 1937'de İtalya ile de bir anlaşma imzaladı. Beş yıl için imzalanan bu anlaşmada, anlaşmanın tarafları mevcut milletlerarası taahhütlerine halel getirmeyeceğini belirtiyor idiyse de, 2. madde ile iki devlet, birbirlerini ilgilendiren ortak meselelerde birbirlerine danışma taahhüdünde bulunuyorlardı. Bu ise Yugoslavya'yı, Balkan işbirliğinde daima İtalya'yı hesaba katmak zorunluluğunda bırakıyordu. Bulgar-Yugoslav anlaşmasının imzasından önce Yugoslavya, diğer Balkan Antantı ortaklarının onayını almışsa da, Balkan Antantı birinci planda Bulgaristan'a yöneldiğine göre, Bulgar-Yugoslav anlaşması Antant'ın ruhuna aykırı idi (ARMAOĞLU, ty, s.340).

1930'lardan itibaren rejime muhalefet belirgin bir hal almıştı. Öyle ki Kral Aleksander 1934 Ekim ayında Fransa ziyaretinde bulunduğu sırada, bir Hırvat milliyetçisi tarafından öldürülmüş, Kralın yerine yeğeni Prens Paul idaresinde üç kişiden oluşan bir yönetim geçmiştir.

I. Dünya Savaşı sonrası I. Yugoslavya başarısız denemesinden sonra, devlet II. Dünya Savaşı öncesi yıkılmıştır. Dağılma nedenleri, devlette etnik kimliklerin önemli tutulması ve Sırp'ların baskıcı yönetimi idi. Sırp ve Hırvatları bir bütün içerisinde alan birlik, daha sonraları Sırp'ların ve Hırvatların çatışmasına sahne oldu. Hırvatlar yeni devleti Sırp Krallığı ile eşit olarak katılacakları bir devlet olarak görmelerine rağmen; Sırp'lar bu ülkeleri fethedilen toprakların Sırbistan'a ilhakı şeklinde değerlendiriyor ve kendilerini SHS Krallığının kurucusu ve lideri olarak, diğer ulusları ise katılımcı olarak görüyorlardı (KENAR, 2005, s.43). Sırp'lar, Krallık içerisinde söz sahibi konumdaydı. Bu durum Hırvatları ve Slovenleri rahatsız etmekteydi.

II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya, Almanya'nın oluşturduğu Üçlü Pakta 25 Mart 1941'de katılmıştır. Ancak Yugoslavya hava generallerinden Simovic'in 27 Mart 1941'de Alman aleyhtarı darbe yapması, Hitler'i Balkan seferi yapmaya yöneltmiş, 6 Nisan 1941'de Belgrad'ı bombalamıştır. Yugoslavya'nın işgali gerçekten bir "yıldırım savaşı" oldu. 17 Nisan'da Yugoslavya teslim oldu. Bunun üzerine Hitler, Yugoslavya'yı peykleri arasında paylaştırdı. Banat¹ kısmı Macaristan'a, Makedonya'yı Bulgaristan'a ve Slovenya'yı da İtalya'ya verdi. Hırvatistan, Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsız oldu (ARMAOĞLU, ty, s.374). Bağımsızlık verilen Hırvatistan, kendi coğrafyasının dışında Bosna Hersek topraklarının önemli bir bölümü, ayrıca Dubrovnik kentini de içermekteydi. Ülkenin başına faşist eğilimli Utaşa hareketinin lideri Ante Pavelic getirildi. Utaşa Hırvat Devleti, II. Dünya Savaşı sırasında sahip olduğu topraklardaki Sırp, Yahudi ve Çingene'lere karşı "etnik temizlik" uygulamıştır.

1941'de Alman işgali altına giren Yugoslavya'da, Almanlara karşı ilk direniş Sırp milliyetçi örgütü Çentiklerden (Anavatan için Kurtuluş Ordusu) geldi. Çentik hareketi, ideolojisi bakımından Sırp milliyetçiliğine dayanmaktaydı. İşgale direnen ikinci örgüt, Tito önderliğindeki Partizan hareketiydi. Partizanların amacı sadece işgalcileri ülkeden çıkarmak değil, aynı zamanda Komünist Parti öncülüğünde kitlelerin desteğini alan bir yönetim kurmaktı (ÜLGER, 2003, s.43). Çentikler monarşi yanlısı, Ortodoks, Hırvat ve komünist düşmanı olan Sırp'lardı. Yugoslav Komünist Partisi, I. Yugoslavya'nın hatalarından ders alarak Sovyet cumhuriyetine dönüşmüş bir Yugoslavya düşlüyordu. Bu nedenle de başlangıçtan beri Tito tüm Yugoslav'lara, Mihailovic ise sadece Sırp'lara

¹ Banat; Macaristan, Romanya ve Sırbistan sınırları içerisinde kalan bir bölgedir.

sesleniyordu (KENAR, 2005, s.63). Bu örgütler, işgale karşı başlangıçta birlikte hareket ederken, daha sonra ideolojik farklılıklar nedeniyle ayrıldılar.

Batılı devletler, Partizanların Sovyet modeline daha yakın tutum sergilemeleri nedeniyle, SHS Krallığının devamını savunan Çentikleri desteklemekteydi. Partizanlar ideolojik görüş olarak Sovyet modeline daha yakın olmalarına rağmen savaş döneminde Sovyetlerden destek görmemişlerdir. Bunda İngiltere ve Sovyet Rusya arasında yapılan “Yüzde Anlaşmasının” payı vardır. Buna göre II. Dünya Savaşı’nın sonuna doğru Balkanlarda yeni düzen oluşturulması amaçlandı. Bu doğrultuda, Churchill ile Stalin’in 9 Ekim 1944’teki Moskova toplantısında yaptıkları gizli anlaşmaya göre iki devletin Balkanlardaki nüfusları şu oranlarda tespit edilmiştir. Romanya’da SSCB %90, diğer devletler %10; Yunanistan’da İngiltere %90, diğer devletler %10; Yugoslavya’da İngiltere %50, SSCB %50; Macaristan’da İngiltere %50, SSCB %50 ve nihayet Bulgaristan’da SSCB %75, İngiltere %25. Açık olarak görülmektedir ki, Churchill bu anlaşma ile yalnız Yunanistan’da İngiliz nüfusunu sağlamakta, Romanya ve Bulgaristan’ı Sovyet nüfus alanı olarak kabul etmektedir (SANDER, 1969, s.18).

II. Dünya Savaşı sonlarına doğru Yugoslavya’nın yeniden kurulması amacıyla çalışmalar başladı. Tito 26-27 Kasım 1942 tarihinde, Yugoslavya’nın geleceği ile ilgili fikirler geliştirmek amacıyla Ulusal Kurtuluş Ordusu Antifaşist Konseyini (ANVOJ) oluşturmuş ve Konsey, kendisinin Yugoslav halklarının tek meşru temsilcisi olduğunu belirtmiştir. Kasım 1943’te Bosna Hersek’te yapılan ikinci ANVOJ toplantısında, Konsey cumhuriyetlerin geniş özerkliğe dayalı bir federal sistemi tercih ettiğini ilan etmiş ve Yugoslavya’nın Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Karadağ ve Bosna Hersek’i kapsayan ve Yugoslavya’nın ulusal gruplarının anayasal eşitliğine dayanan bir federasyon olmasına karar verilmiştir (KENAR, 2005, s.67).

Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti’nin (SFRY) ilan edilmesinin ardından, Kasım 1945’te yapılan seçimleri Mareşal Josip Broz Tito liderliğindeki Halk Cephesi kazanmıştır ve Sovyet modeline uygun bir federal bir anayasa hazırlanarak, altı devletten (Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya) oluşan ve adı daha sonra “Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti” olarak değiştirilecek olan “Demokratik Federal Yugoslavya Cumhuriyeti” kurulmuştur (KENAR, 2005, s.69-70).

Partizanlar tarafından kurulan ikinci Güney Slavlarının birliği, birincinin yıkılmasına neden olan milliyetçi ideolojileri zayıflatmak amacıyla sosyalist ideoloji benimsemiştir. İkinci Yugoslavya, 6 temel esas üzerinde oturuyordu. Bunların en başında yaşayan uluslara ve azınlıklara eşit mesafeli yaklaşımı benimseyen karizmatik lider Tito geliyordu. İkinci Yugoslavya'ya yön veren diğer esaslar ise şunlardı: Sosyalist piyasa ekonomisi, özyönetim, federalizm, bağlantısız dış politika ve "1941 Kulübü". "1941 Kulübü", Partizan Hareketinin kuruluş dönemindeki adıydı (ÜLGER, 2003, s.53).

101. Yugoslav Komünist Partisi

Doğu Avrupa'da Çekoslovak, Macar ve Polonya komünist partileri esas itibariyle birer işçi partileri iken, Balkanlarda Yugoslav, Romen ve Bulgar komünist partileri temelde ihtilalci entelektüellerin kurdukları birer örgütler. Bu nedenle Balkan komünist partilerini destekleyen işçi ve köylülerin sayıları ülkelerdeki polis baskısına ve ekonomik koşullara uygun olarak devamlı değişmiştir (SANDER, 1969, s.24). Balkanlarda özellikle Bulgar ve Yugoslav komünist partileri, halkın desteğiyle kuvvetli bir örgütlenmeye sahipti. Yugoslav Komünist Partisi, 1919-1921 yılları arasında geniş fakat güvenilir olmayan bir desteği vardı. Parti 1921'den sonra zayıflamış ve dağılmıştır. Ancak, 1930'lardan sonra Yugoslavya'nın içine düştüğü ekonomik buhran ve faşist yönetimin etkisi ile reaksiyon kuvvetlenerek, gerek iç ve gerekse dış faşizme karşı mücadelede en etkin grup haline gelmiştir. Bu devreden sonra Yugoslav Komünist Partisi asıl desteğini öğrenci gençliğinin çoğunluğundan almıştır (SANDER, 1969, s.24). II. Dünya Savaşı sırasında, Yugoslav Komünist Partisi Alman işgaline karşı oluşturulan örgütlenmeler içerisinde yer almıştır. Bu nedenle de ülkenin düşman işgalinde kurtuluşu Sovyet orduları ile değil, kendi kuvvetleri ile sağlanmıştır.

102. Federal Devlet Yapısı

Tito'nun amacı etnik kimliklerin bir kenara bırakılarak ulusal bir birlik kurulmasıydı. Federal Cumhuriyeti kuran 1946 Anayasası, SSCB'nin 1936 tarihli anayasasından esinlenilerek hazırlanmış, bu anayasayla, Krallık ilga edilerek yerine altı Cumhuriyetten oluşan Sosyalist Yugoslavya Federasyonu kurulmuştur. 1946 Anayasası'na göre, Yasama Meclisinin iki kanadı olacak ve böylece ülkede yaşayan tüm ulusların ve etnik grupların

temsiline imkan sağlanacaktı. Halk Meclisi adı verilen birinci kamaranın üyeleri doğrudan yapılan seçimlerle belirlenecekti. Buna karşılık Milliyetler Meclisi üyeleri, Cumhuriyetlerden gelen temsilcilerden oluşacaktı (ÜLGER, 2003, s.55). Arnavutlara Cumhuriyet statüsü verilmemiştir. Nedeni Arnavutların, Ulusal Kurtuluş Savaşına destek vermemeleri ve Almanlara yardım etmeleriydi.

Tito, Slav ve İliryalıları² bir araya getirerek bir Balkan birliği kurmayı hedeflemişti. Altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeyi Belgrat'a bağlayarak federal bir sistem içerisinde birleştirebildi. Sırp, Hırvat ve Sloven halklarının katılımıyla oluşturulan birliğin ayakta kalması, Sırplarla diğer milletler arasında bir dengenin kurulmasını gerektiriyordu. Yugoslavya'nın güçlü olmasının anahtarı, Sırbistan'ın gücünü kırmakta yatıyordu (YAŞIN, 2006, s.12).

Bu nedenle Tito ve çevresi, "zayıf Sırbistan-güçlü Yugoslavya" anlayışını benimsediler. Ülkedeki federasyonu oluşturan cumhuriyetlerin iç sınırları çizilirken, Sırp nüfusun %25'i Sırbistan sınırlarının dışında kalmıştı. Hırvatistan'daki Krajina ve Slovenya Sırplarına, Bosna'daki Sırp'lara özerklik verilmezken, Sırbistan Federe Cumhuriyeti'nde iki tane özerk bölge (Kosova ve Voyvodina) kurulmuştu (BERKTAY, 2006, s.14).

103. Yugoslavya'nın Kominform'dan İhraç Edilmesi

Yugoslavya'da II. Dünya Savaşı sonrası dönemin başlarında, faşizme ve nazizme karşı gerçekleştirilmiş göz kamaştırıcı başarıların etkisiyle olağanüstü bir kendine güven ve heyecan duyguları esmektedir. Bu durum Yugoslavya'nın dış politikasında olduğu gibi yansımıştır. Yugoslavya, Batılı komşularıyla olan ihtilaflarında, bu arada İtalyanlarla Trieste konusunda ve Avusturyalılarla olan sınır anlaşmazlıklarında tavizsiz bir politika izlemekte ve bu konularda Sovyetlerin desteğini beklemekteydi. Öte yandan Yugoslavlar, diğer ülkelerdeki komünist hareketlerin heyecanlı destekçisiydiler; özellikle, ayaklanmalarını sürdüren Yunan komünistlerine açıkça arka çıkmaktaydılar. Tito ve Bulgar lider Dimitrov, kişisel olarak uyum içinde olmalarının sağladığı kolaylıkla, Yugoslavya ve Bulgaristan arasında bir Balkan Federasyonu kurma girişimlerine

² İliryalılar, Arnavutların ataları olarak kabul edilir.

başlamışlardır; bu Federasyonun, ileride bir Doğu Avrupa Konfederasyonu'nun çekirdeği olması düşünülmekteydi. Ayrıca, Arnavutluk ile Yugoslavya'yı birleştirme eğilimleri ortaya çıkmış bulunuyordu (IŞIKLI, 1980, s.87-88).

Sovyetler Birliği, Tito'nun kendine has bir yönetim tarzıyla ülkeyi yönetmesinden rahatsız olmuş ve 1948'de Kominform'dan ihraç etmiştir. Sovyet-Yugoslav çatışmasının nedenleri şunlardır: (ARMAOĞLU, ty, s.450-451)

- Sovyetler, Yugoslavya'yı diğer uydu ülkeler gibi kontrol altında tutmak istemiş fakat Yugoslavya buna karşı çıkmıştır. Yugoslavya, diğer blok ülkeleri gibi Sovyet yardımıyla Alman işgalinden kurtulmamış Tito ve Partizanların silahlı mücadelesiyle kurtulmuştur.
- Tito'nun, Moskova'dan farklı tasarıları vardı, kendisini Balkan lideri yapmak istiyordu. Bu amaçla Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile çeşitli işbirliği ve ittifak anlaşmaları imzalamıştı. Hatta Yunanistan'ı da katarak Balkan Federasyonu kurmak istiyordu. Bu da Sovyetlerin canını sıkıyordu. Bir diğeri de Yugoslavya'nın Arnavutluk üzerinde kurduğu nüfustu.
- Sovyetlerle arasında doktriner ayrılıkları ortaya çıktı. Sovyetler kendi komünizm sistemlerini benimsemelerini istemiş, fakat Yugoslavya, komünizmi kendi milli şartlarına göre uygulamayı tercih etmiştir.

Yugoslavya, Kominform'dan ayrılmasının ardından izlediği yolu değiştirmiş ve yeni stratejiler izlemeye yönelmiştir. Bu bağlamda Batı Bloğu ile yakınlaşmıştır. Batılı ülkeler ise, Yugoslav-Sovyet yakınlaşmasını önlemek amacındaydılar. Bu çerçevede Marshall ve Truman yardımları almış, ayrıca 1953'te Balkan Paktına katılmıştır. Pakt, 1954'te Balkan İttifakı adını almıştır. Bu tarihten sonra Yugoslav-Sovyet ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

104. Yugoslavya'nın Batı'ya Kayması

Yugoslavya'nın, Kominform'dan çıkarılmasının bölgesel planda en önemli sonuçlarından biri, Yugoslav-Bulgar yakınlaşmasının sona ermesi ve böylece Balkanlarda Yunan karşıtı cephenin çökmesi ise, aynı ölçüde önemli diğer bir sonucu, Yugoslavya'nın Batı'ya kayması ve işbirliğine girişmesidir (SANDER, 1969, s.65).

Türkiye üzerindeki Bulgar baskısı, Yugoslavya'nın Kominform'dan ayrılması sonucu bölgede yalnız kalması, Yunanistan'ın komşularının komünist yönetimler olması nedeniyle ve komşuları tarafından desteklenen bir iç savaştan çıkması, bu üç ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Ayrıca özellikle ABD'den alınan mali yardımlarda, Balkanlarda işbirliği kurmalarını sağlamıştır.

Öncelikle Türk-Yunan ilişkilerinin NATO'ya üyelik konusunda ortak çabaları nedeniyle yakınlaşma meydana gelmiş, Yugoslavya, Batı yardımları almasıyla oluşturulacak sisteme dahil edilmiştir. Karşılıklı ziyaretler sonucunda 28 Şubat 1953'te Ankara'da, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın maddeleri:

- Ortak çıkarları ilgilendiren sorunlarda danışma ve dışişleri bakanlarının yılda en az bir kez toplanmaları (1. madde)
- Güvenliklerini ilgilendiren sorunları birlikte incelemek ve üç genel kurmay arasında işbirliğini devam ettirmek (2. ve 3. maddeler)
- Ekonomik, teknik ve kültürel alanlarda işbirliği yapmak (4. madde)
- Aralarında çıkacak sorunları barışçı yollarla çözmek, üyelere herhangi birine yönelmiş ittifaklara girmekten ve bu Anlaşmanın hükümlerine aykırı düşecek anlaşmalar yapmaktan kaçınmak (5., 6. ve 7. maddeler)

Bunların dışında, Anlaşmanın 8. maddesi, bu Anlaşmanın Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya karşı yükümlerini etkilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Anlaşmanın önemli 9. maddesi ise, "Anlaşmanın gayelerinin tahakkuku için iştiraki faydalı olabilecek" diğer devletlerin de işbirliğine katılabileceklerini öngörmektedir (SANDER, 1969, s.99). Anlaşmanın 9. maddesi ile Arnavutluk ve Bulgaristan'a çağrıda bulunulmuştur. Yugoslavya'nın, Balkan Paktına katılmasıyla ilk defa sosyalist bir devlet, Sovyet direktifi dışında Batı ile işbirliği içerisinde bulunmuştur.

1953'te kurulan Balkan Paktı, bir yıl sonra Balkan İttifakına dönüştürülmüştür. Yugoslavya'nın Bled şehrinde 9 Ağustos 1954'te imzalanan "İttifak, Siyasi İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" 14 maddelik klasik bir askeri ittifaktır. Hükümleri şu şekilde özetlenebilir. İttifak üç devletin de Birleşmiş Milletlere (BM), Türkiye ve

Yunanistan'ın NATO'ya karşı yükümlerini kabul etmekte; üyelerden birine yapılacak saldırının hepsine karşı yapılmış olduğu, silahlı kuvvetlerin de kullanılması dahil olmak üzere, tek tek ya da toplu olarak saldırıya uğrayan tarafa yardım edileceği belirtilmektedir (SANDER, 1969, s.109). Bunun yanında üç ülkenin dışişleri bakanlarından meydana gelen Daimi Konsey kurulacaktı.

İttifakın sağlam temellere oturtturulamaması nedeniyle 1955'ten itibaren ittifak çökmeye başladı. Stalin'in ölümünden sonra yerine geçen Kruşçev, Yugoslavya ile ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle 1955'te Belgrat'ı ziyaret etmiş, bu ziyaretten sonra Yugoslavya'nın Balkan İttifakındaki durumu değişmiştir. Yunanistan, Kıbrıs üzerindeki isteklerini sağlamak için ittifakı kullanmıştır. Kıbrıs sorunu için BM'ye müracaat etmiş, olumsuz cevap almıştır. Ardından İstanbul'da meydana gelen 6-7 Eylül olayları ilişkileri daha da gerginleştirmiş. Türkiye'nin ittifakı canlandırma çabalarına rağmen üye ülkelerin dış politikaları değişmiştir.

105. Bağlantısızlık Politikası

Kominform'dan ihraç edilen Tito, yeni konumunu daha etkili hale getirebilmek amacıyla yeni bir ideoloji arayışına girmiş ve Soğuk Savaşın şiddetlendiği ve Avrupa'yı böldüğü yıllarda, Doğu ve Batı Bloklarının ikisini de reddederek, ideolojik olarak Komünist Blok'a, fakat maddi olarak Batı Bloku'na yakın olma konumunu tercih etmiştir. Bundan sonra Yugoslav dış politikasının ideolojik temeli, hem Batı Blokundan hem de Doğu Blokundan bağımsız olarak izleyen "Bağlantısızlık" politikasıydı (KENAR, 2005, s.88-89).

Bağlantısızlık, özünde rekabet halinde olan karşı siyasal bloklara girmemeyi öngörmektedir (ARI, 2001, s.196). Yugoslavya'nın bağlantısızlık politikasının temelinde, Sovyetler Birliği ile olan çatışma yatmaktaydı. 1948'de Kominform'dan ihraç edilen Yugoslavya, artan Sovyet baskısına karşı Batı bloğuna yaklaşmış ve NATO üyesi iki devlet olan Türkiye ve Yunanistan ile Balkan Paktını oluşturmuştur. Stalin'in ölümünden sonra yumuşayan Sovyet tutumu karşısında, bu ülke ile olan ilişkilerini normalleştiren Yugoslavya, yine de, bağlantısızlık hareketini Sovyetler Birliği'ne daha yakın bir çizgide sürdürme eğilimlerine Tito'nun şahsında karşı çıkmıştır (SÖNMEZOĞLU, 2000, s.296).

1955 Mayıs-Haziranında toplanan Bandung Konferansında Asya-Afrika ülkeleri, ilk defa olarak, kendilerinin uluslararası politikada ağırlıkları olabileceğini ve dünya politikası üzerinde etkide bulunabileceklerini anlamışlardı. İlerleyen yıllarda yapılan diğer toplantılarda da Asya-Afrika ülkeleri, mevcut iki bloğa bağlı olmadan da üçüncü bir bloğa dahil olarak da dış politikanın yürütülebileceğini anlamışlardır. Eylül 1961’de Belgrat’ta yapılan Bağlantısız Ülkeler toplantısı ile Bağlantısızlar Hareketi kurumsallaşmış, 1960 ve 1970’li yıllar boyunca Tito, etkin bir şekilde bir arada yaşamak için ilk koşul olarak, halkların kurtuluşu, bağımsızlığı ve eşitliği, kendi toplumsal ve siyasal sistemlerini seçebilme hakkı, ulusların her türlü siyasal ve ekonomik bağımlılık biçimlerinin kaldırılması ve içişlere karışılmasına son vermek için mücadele etmeyi hedefleyen Bağlantısızlar Hareketi lideri olarak görülmüştür (KENAR, 2005, s.89). Yugoslavya’nın yanı sıra Hindistan ve Mısır da bağlantısızlık hareketinin liderliği için çaba harcamaktaydı.

Bağlantısızlık Hareketiyle Tito ve Yugoslavya uluslararası arenada saygınlık kazanmıştır. Bu saygınlık, farklı etnik topluluklardan oluşan milletlerin “Yugoslav” kimliğini benimsemelerine ve halklar arasında birleştirici ve bütünleştirici etki yaratmıştır.

106. Özyönetim ve Ekonomik Yapı

Doğu bloku ülkelerinin temel özellikleri, ekonomik düzende kendini gösterir. Sosyalizm iradeciydi ve “plan” aracılığıyla toplumun gelişmesine bütünüyle hakim olmak istiyordu. Komünist partiler, Sovyetler Birliği’nden farklı koşullarda olmalarına karşın Bolşevik Parti’yi taklit ederek, çoğu kez küçük işletmelerin ve küçük ticaretin kamusallaştırılmasına kadar varan bir mülksüzleştirme ve devletleştirme politikası uyguladılar. Gerçekte ise, ekonomik iktidarın gerçekten çalışanlara verilmesi değil, yalnızca ekonomik aygıtın özel mülkiyetten alınıp devletleştirilmesi söz konusuydu. Bu aşırı merkeziyetçi ekonomik politikanın tek istisnası, pragmatik bir biçimde Batılı ülkelerle işbirliği içinde işletmelerin özyönetimi ilkesine ve yerinden yönetime dayalı bir ekonomi kurmuş olan Yugoslavya’ydı (CHARVIN, 1993-1994, s.350).

Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılmasının ardından, sosyalizme yeni arayış çabaları sonunda özyönetime geçme kararı alınmıştır. Özyönetim, ilk kez Yugoslav sosyalizmi ile pratiğe aktarılmıştır. Marksist literatürde sadece teorik görüş bildirilmiştir.

Sovyet modelinden ve COMECON'dan kopan eski Yugoslavya özyönetimi veya "Pazar Sosyalizmi" yolunu seçmişti. Bu ekonomik sistem, üretim araçlarının kolektif mülkiyetini -güdümlü yönetimin terk edildiği ve girişimin terk merkezden değil, ayrı ayrı ekonomik birimlerce yönlendirildiği- açık bir ekonomiyle bağdaştırmaya çalışmıştı. Kaynakların dağıtımı, pazarın ortaya çıkardığı gerçek ekonomik göstergelere göre düzenlenen bir plan çerçevesinde yapılmaktaydı. Dahası, firmalar serbestçe dış ticarete girebilmekteydi. Bu siyaset, bir tarım ülkesini sanayileştirmeyi ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını yok etmeyi amaçlamıştır. Ne var ki pazarın yarattığı etkiler, başlangıçta bölgeler arasında bulunan farklılıkları daha da arttırmaktadır ve başlangıçta altyapısı daha donanımlı bölgeleri avantajlı kılmaktadır (POINCET, 1993-1994, s.72).

Yugoslavya'da genel olarak özyönetime geçişin bir parçası olarak işletmelerde özyönetime geçiş 1950'de başlamış olmakla birlikte, bu yönde atılmış bazı adımlara daha önceki tarihlerde rastlamak mümkündür. Bu konudaki gelişmelere örnek olarak, II. Dünya Savaşı esnasında Nazi işgalinden kurtarılmış Sırbistan'a dahil bölgelerde 1941'de Uzice ve Cacak'da bazı sınıai işletmelerde yönetim organı olarak kurulmuş işçi konseyleri bulunmaktaydı (IŞIKLI, 1980, s.116).

Stalinizmin, gücü devlette toplamasına karşılık, Yugoslavlar gücün işçilere devredilmesine karar vermişler ve böylece "Sosyalist İşçilerin Özyönetimi Sistemi"ni oluşturmuşlar; geliştirilen yeni sisteme göre işçiler üretimde ve kendi kaderleri konusunda kontrole sahip olacaklardı. Stalinist ekonomik gelişme raflara kaldırılmış ve tarımın özelleştirilmesine başlanmıştır. 1953 anayasasıyla, güç dağılımını en alt seviyelere indirmek amacıyla İşçi Konseyi kurulmuştur. Özyönetim ekonomik sistemi politikasının uygulanmasına 1950'de başlanmış ve bir dizi ekonomik reformun yapılmasıyla bu sistem 1950-1960 döneminde kurumsallaşmıştır. Merkezi yönetim terk edilerek, işçi konseylerinin söz hakkı olduğu özerk teşebbüslerin bağımsız karar vermesi teşvik edilmiştir. Fiyatlar düşük tutularak daha çok Pazar ekonomisinin özel bir şekli

oluşturulmuştur. Topraklar hariç, mal sahipliği devletten topluma doğru kaydırılmıştır (KENAR, 2005, s.91).

1965'te uygulanmaya başlayan fakat tarihsel olarak 1950li yıllara kadar giden Pazar Sosyalizmi ile, "sosyalist sistem içerisinde piyasa ekonomisi kurallarını işlerlik kazanması kastediliyordu (ÜLGER, 2003, s.61-62).

Sovyetler, Yugoslavya'yı yalnızca Kominform'dan atmakla kalmamışlar, diğer Doğu bloğu ülkeleri ile birlikte ekonomik, siyasal blokaja tabi tutmuşlar; Tito yönetimini devirmeye yönelik bir kampanya başlatmışlardır. Bu koşullar içinde Yugoslav yöneticileri, Kominform'un askeri müdahalesini beklemekteydiler. Yugoslav yönetimi, 1948 Temmuzunda bazı Sovyet yanlılarını tutuklama hareketi başlatınca, Sovyetler'in ve müttefiki ülkelerin askerleri Yugoslav sınırına yığınak yapmıştı. Ayrıca, Sovyetler 1949 Eylülünde ilk atom bombasını patlatınca, Yugoslav Prezidyumu birinci derecede olağanüstü durum ilan etmiştir. Böyle bir durum içinde "işçilerin özyönetimi daha çok savunma niteliği taşıyan, Yugoslav sosyalizminin kurulmasına ve Kominform'a dahil sosyalist ülkelerin yürüttükleri ekonomik ve siyasal savaş karşısında savunulmasında tüm halkın sorumluluk yüklenmesini sağlamaya yönelik bir ideolojik buluş" olarak doğmuştur (IŞIKLI, 1980, s.90-91).

107. 1974 Anayasası

SFRY'nin, SSCB Anayasası model alınarak hazırlanan 1946 Anayasasından sonra 1953 ve 1963'de özyönetim karakterine sahip anayasalar ilan edilmiş ve bu anayasalarda 1967, 1968, ve 1971 yılında düzenlemeler yapılmıştır. 1974 anayasasının ortaya çıkışı bu anayasalarda yapılan düzenlemelerin yetersizliğidir.

Yapılan reformların amacı federasyon içerisindeki ülkeler arasındaki gelir farkının en az seviyeye indirilmesiydi. Slovenya, Hırvatistan ve Voyvodina gibi zengin bölgelerle diğer bölgeler arasında uçurumun kapatılması hedeflenmiştir.

Pazar sosyalizmiyle ülkede liberal hava esmeye başlamış, ülke dış olaylardan etkilenir hale gelmiştir. Buna paralel olarak, sosyalist rejimi eleştiren Neo-Marksist akımlar ve

milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Hırvatistan'da, Çekoslovakya'daki "Prag Baharı"ndan esinlenen "Hırvat Baharı" akımı doğdu. Hırvat milliyetçilerin kümелendiği örgütün çatısı altında bir araya gelenler, Hırvatistan'ın, Yugoslavya içerisinde daha çok özerkliği savunuyordu (ÜLGER, 2003, s.66). Bu olaylar sadece Hırvatistan'da çıkmamış, Makedon ve Kosovalı Arnavutlar da haklarının genişletilmesini talebinde bulunmuşlardır.

1970'lerde hız kazanan ayrılıkçı hareketler ve bu yoldaki talepler karşısında bir taviz niteliğinde 1971 Anayasası ile tanınan hakların yatıştırıcı bir yol oynamamasına tepki olarak güçlenen "merkeziyetçi" eğilimlerin, 1974 Anayasasında yansımaları beklenmekteydi. Parti'nin merkeziyetçi ağırlığının artması bakımından bu bir ölçüde gerçekleşebilmiştir. Buna karşılık, 1971 Anayasasında cumhuriyetlere, ayrı "ulusal egemenlik" hakları tanınmış, konfederasyona geçiş anlamında başlamış olan eğilim korunmuştur (IŞIKLI, 1980, s.148).

Anayasada cumhuriyetler, kendilerini oluşturan halkların egemenliğine dayalı bir devlet olarak belirtilmişlerdir. Bu durum, Yugoslav federasyonunun konfedere yapıya yönelik dönüşümünün bir belirtisi olarak görülmekteydi. Yugoslavya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Sosyalist Devrimde yer alan halkların ve milliyetlerin ayrılma hakkını da içeren self determinasyon hakkı tanınmasına rağmen, self determinasyon ve ayrılma hakkının Yugoslavya'nın yaratılmasıyla kullanıp kullanılmadığı, bu hakkı kullanma hakkına sahip olanların, etnik uluslar olup olmadığı, self determinasyon hakkının milliyetlere uygulanıp uygulanmayacağı açıkça belirtilmemiştir (KENAR, 2005, s.99).

1974 Anayasası ile Sırbistan'a ait olan Kosova ve Voyvodina'ya özerk bölge statüsü verilmiştir. Bu bölgelere cumhuriyet düzeyinde yetkiler tanınmıştır ve bağımsız bir devlet gibi davranabilmekteydiler.

Ancak self determinasyon Yugoslav cumhuriyetleri tarafından farklı algılanmıştır. Bu da ileride çatışmaların çıkmasına neden olacaktır. Tito'nun ölümüyle de bu süreç daha da hızlanmıştır.

11. Dağılımanın nedenleri

Milletleri bir arada tutan Titoizmdi. Ancak 4 Mayıs 1980'de Tito'nun ölümünden sonra SFRY'yi oluşturan devletler bağımsızlık taleplerinde bulunmaya başlamıştır.

Yugoslavya devamlı kriz içerisindeydi, bunun nedeni önemli sorunların sistem içerisinde çözülmemesiydi. Bu sorunlar, temeli ekonomik çerçevede meşruiyet sorunu, demokrasi için istek ve katılım sorunu, politik kültür yaratılmaması ve Kosova'da ve diğer yerlerde yaşanan insan haklarına kötü müdahalede sorunları bulunmaktaydı. Bu devam eden sorunlar nedeniyle, büyük şoklar sistemde otomatik olarak büyümüş, Tito'nun ölümüyle de açığa çıkmıştır (RAMET, 2005, p.148). Yugoslavya'nın dağılmasının nedenleri:

110. Ekonomik Nedenler

1960'larda girişilen reformlarla hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan Yugoslavya, 1965'te fiyat kontrolünü kaldırıp, Pazar ekonomisine geçmeyi benimsedi. Ülkede geniş ekonomik reformlar yapıldı. Ancak 1970'lerde ekonomik açıdan zor yıllar yaşandı. İşsizlik ve enflasyon arttı. 1980 yılında Tito'nun ölümü ile durum daha da kötüye gitti. Ekonomik bunalım ülkeyi çöküşe sürükledi. Tito'nun ardından inişe geçen Yugoslav ekonomisi, çok zor dönemler geçirdi. Ülkede enflasyon %2.700'lere çıktı ve fiyatlar her ay ikiye katlanarak arttı (AKMAN, 2006, s.171-172). Bu da milliyetçi eğilimlerin çıkmasına yol açtı.

Cumhuriyetler arasında eşit kaynak dağılımı, geri kalmış olanların daha da fakirleşmesine yol açıyordu. Nüfus esas alındığında yatırımlar, verimliliğin düşük olduğu geri kalmış bölgelerde kümelenecekti. Oysa bütçenin önemli bir bölümü, Slovenya ve Hırvatistan gibi gelişmiş Cumhuriyetlerin katkıları ile finanse ediliyordu. Kaynakların geri kalmış Cumhuriyetlere harcanması, sadece kalkınma sürecinin pahalı olmasına yol açmakla kalmamakta, bazı etnik-politik problemlere de neden olmaktaydı (ÜLGER, 2003, s.88).

Ekonomik sorunları ortadan kaldırması amacıyla çeşitli görüşler öne sürülmüş olsa da bu görüşler ekonomiyi düzeltmeye yetmemiştir. Bu dönemde uzlaşmaz amaçlara sahip iki blok oluşmuştur. Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu merkezîyetçi federal blok ve bunlara karşı, Slovenya, Hırvatistan ve daha sonra Bosna Hersek ve Makedonya'nın oluşturduğu konfederalizm yanlısı ayrılıkçı blok. Aslında başlangıçta Bosna Hersek ve Makedonya'nın tercihi hem Yugoslavya'nın dağılmasını önlenmesi hem de Sırbistan egemenliğine girmek istememektir. Sırbistan aydınları, sınırların değiştirilmemesi yanlısıydı; toprak bütünlüğünün savunulmasını ve Yugoslavya'nın egemenliğini meşru hak olarak görüyorlardı. Karşı blok ise self determinasyonu meşru hak olarak görüyordu (KENAR, 2005, s.119).

111. Federal Devlet Yapısı

Tito'nun ölümünün ardından, farklı milletleri bir arada tutan birlik ve kardeşlik fikri sorgulanır hale geldi. Ekonomik ve siyasi sorunlar, federasyon içerisindeki halkların ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olmaktadır.

Federal kurumlar içerisindeki denge, zaman içerisinde bir ulusun veya etnik grubun lehine ve diğerlerinin aleyhine bir şekilde değişmeye başlamış; Tito'nun ölümünün ardından devletin önemli örgütlenmeleri arasında, Yugoslav Komünistler Ligi (LCY) ve Yugoslav Halk Ordusu (JNA) gibi, var olan etnik denge bozulmuş; Hırvat ve Slovenler 1981'de Komünist Partide %30 orana sahipken, 1982 yılından itibaren bu oran %20'ye düşmüş ve Sırbistan'ın JNA'da oranları artarak önemli konum elde etmişlerdir.

1989 yılında LCY'nin ekonomik krizle uğraşmak üzere farklı stratejiler izleyecek olan altı cumhuriyet ve iki özerk bölge örgütlenmeleri şeklinde bölünmesinin ardından, Federal hükümet, tek bir Komünist modelin olmaması nedeniyle cumhuriyetler üzerindeki kontrolünü kaybetmeye başladı. Cumhuriyetler, kendi yollarını izlemeye başlamış; Slovenya, Hırvatistan'la birlikte Batı Avrupa ekonomisine yönelmiş; Sırbistan ve Karadağ ise tersine bir yol izleyerek eskiden ekonominin merkezi ve devlet tarafından kontrol edildiği dönemi desteklemiş; Bosna Hersek ve Makedonya'nın zayıflığı, onları çıkarlarını koruyacakları, fakat Sırbistan'a devredilmeleri anlamına gelmeyen bir yol bulmaya yöneltmiştir (KENAR, 2005, s.120-121).

112. Milliyetçilik

Yüzyıllardan beri bu bölge, değişik dil, din ve etnik kökenden gelenlerin yurdu olmuştur. Etnik bakımdan birbirine çok yakın olanların dahi aidiyet duygusu onları diğerlerinden ayırmıştır. İmparatorluklar döneminde uluslar yan yana ama birbirinden ayrı olarak varlıklarını korumuşlardır. Aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen birbirleriyle çok fazla iletişim içerisinde bulunmamışlardır.

Bununla birlikte Fransız Devriminin yarattığı milliyetçilik dalgası bölgeyi derinden etkilemiştir. Özellikle 19. yüzyılda bu durum belirgin bir hal almıştır. Balkanlarda yaşayan Slav ulusları, Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı sık aralıklarla ayaklanmışlar ve milliyetçi taleplerini ortaya koymuşlardır (ÜLGER, 2003, s.83).

Yugoslavya'nın dağılmasında en büyük etkenlerden biri de milliyetçilik faktörüdür. 1990'lardan sonra çok etnikli yapıya sahip devletlerin hepsinde olduğu gibi, Yugoslavya'da da ulusal ve etnik gerginlikler yaşanmaya başlamış; Tito sonrası geçiş dönemi olarak kabul edilen 1980'lerin ilk yarısı, aynı zamanda milliyetçiliğe geçiş dönemi veya yeni bir milliyetçilik dalgasının yaşandığı dönem olmuştur (KENAR, 2005, s.127-128).

Yugoslavya krizinde milliyetçiliğin rolü üç ana nedene dayanmaktadır:

1. Yugoslav devletinin tutarsız kurum yapısı,
2. Sırp *ressentiment* (kin duygusu)
3. Otoriter kuralların yıkılışı.

Birincisiyle ilgili olarak, cumhuriyetler arasında çatışmaları önleyecek demokratik kuralların uygulanabilirliğini ve çalışabilirliğini sağlayan kurumsal bir yapı oluşturamadı. İkinci ve en önemli faktör olan, Sırplarda oluşan kin duygusu, ki bu hem ikinci Yugoslavya da hem de bağımsız devlet olan üçüncü Yugoslavya tarafından reddedilmiştir, 1980'lerin ortalarından itibaren Sırp aydınlarının önemli bir bölümü tarafından, özellikle askeri elit ve politikacılar arasında güçlü olmuştur. Üçüncü faktör,

1980’de Tito’nun ölümüyle ve Doğu Avrupa’da komünist rejimlerin yıkılmasıyla başlamıştır (PESIC, 1996, p.3-4).

Sırp kin duygusunun oluşmasının nedenleri; ilk olarak 1974 anayasasıyla Sırbistan’ın sorunlu durumu, bu bağlamda 1976’da Sırp yetkililer, 1974 Anayasasının değiştirilmesi için çağrıda bulunmuşlar ve isteklerini mavi kitapta toplamışlardır. Bu dokümanda Sırp yönetimi, diğer cumhuriyetleri “bıçakla” topraklarına sahip olmak istedikleri konusunda alenen suçlamıştır. İkinci neden Kosova ve etnik tehdit, Kosova’nın Sırp için önemi nedeniyle Kosova’daki Arnavutların bağımsızlık yanlısı politikaları Sırp larca sert karşılandı. Sırp parti liderleri tarafından kullanılan bu durum Arnavutları düşman olarak gösterdi. Arnavutların elde ettiği özerklik, Tito’nun ölümünden sonra Sırp lar tarafından ellerinden alınmaya çalışıldı. Sırp ların bu konudaki “Sırp stratejisi”, Arnavutların 1974 Anayasasıyla elde ettikleri yetkileri ve Sırp larla yönelen etnik temizliği durdurmak için Kosova tekrar Sırp topraklarına katılmalıydı. Üçüncü neden anti demokratik koalisyon, 1980’lerin sonunda Sırp Ortodoks Kilisesi ve entelektüellerin de yardımıyla Sırp milliyetçiliğinin yerleştirilmesi, anti demokratik rejimin yerleşmesine yardımcı oldu. Politikalarının amacı, Büyük Sırbistan’ın yaratılması ve eski Sırp rejimine geri dönmektir (PESIC, 1996, p.14-17).

Bosna Hersek, sık sık eski Cumhuriyet içerisinde, nüfus çeşitliliği ve karmaşıklığı nedeniyle “Küçük Yugoslavya” olarak anılırdı. 1991’deki tahminlere göre ülkede 4.365.000 kişi yaşamaktadır. Bunların yaklaşık %44’ü kendisini Müslüman olarak %31.5’i Sırp olarak, %17’si Hırvat olarak tanımlamakta, diğer milletlere mensup olan %5.5.’i kendilerini Yugoslav olarak tanımlamaktadır (CRNOBRNJA, 1996, p.22).

Hırvatistan, ülkenin ikinci büyük cumhuriyetidir. Tahminlere göre ülkenin nüfusu 4.760.000, bunların %78’i kendilerini Hırvat olarak, %12’si Sırp olarak tanımlamaktadır. 1991’de nüfusun %2.2’si kendilerini Yugoslav olarak, %1’i Müslüman olarak tanımlamaktadır. Geri kalan %1, diğer topluluklardan (İtalyan, Macar, Çek, Slovak, Romen-çingene) oluşmaktaydı (CRNOBRNJA, 1996, p.24).

Makedonya nüfusu 2 milyon civarındadır. Bunların %65'i Makedonlar, %21'i (140 bin civarında) etnik Arnavut, küçük oranlarda Türkler, Romenler ve Sırp (4.8, %2.7, %2.2) yaşamaktadır. Makedonya, diğer Güney Slav halklarının etnik varlığının savaş alanıdır (CRNOBRNJA, 1996, p.27).

Karadağ, eski Yugoslavya'nın en zayıf cumhuriyetidir. Sadece %5.4'lük alanı kapsar ve nüfusu 600 bin civarındadır. Bunların %62'si kendini Karadağlı olarak, %15'i Müslüman olarak, %9.2'si Sırp olarak, %6.2'si Arnavut olarak ve %4.5'i Yugoslav olarak tanımlamaktadır (CRNOBRNJA, 1996, p.28).

Slovenya "Alpine Devleti", Yugoslavya'nın kuzeybatısında yer alır. Nüfusu 2 milyon civarındadır, etnik olarak en homojen topluluktur. Nüfusun %90'ından fazlası Sloven'dir (CRNOBRNJA, 1996, p.29).

Sırbistan, eski Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında hem nüfus hem de yüzölçümü bakımından en büyük devlettir. İçerisinde iki özerk bölge bulunan tek devlettir, kuzeyde Voyvodina, güneybatıda Kosova, Macar ve Arnavut azınlıklar çoğunlukla buralarda yaşamaktadır. Tahminlere göre Sırbistan nüfusu 9.800.000 dir. Bunun %65.8'i Sırp, %17.2'si Arnavut, %3.5'i Macar, %3.2'si Yugoslav, %2.4'ü Müslüman, %1.4'ü Karadağlı ve %1.1'i Hırvatlardan oluşmaktadır (CRNOBRNJA, 1996, p.30).

Yukarıda belirtilen Cumhuriyetlerin nüfus bilgileri ve halkın kendilerini tanımladığı kimlik açısından; Tito'nun ölümünün ardından yapılan nüfus sayımlarında 22.4 milyonluk nüfusun sadece 1.2 milyonluk kısmı (%5) milli kimliğini "Yugoslav" olarak belirtmiştir. Bu kişilerin çoğunluğu da askeri-sivil-devlet bürokratları ile aydınlardan oluşmaktaydı. Bu durum Yugoslavya'da etnik-tarihi milli kimliklerin güçlendiğinin bir işaretiydi ve aynı zamanda da Yugoslavya'nın 35 yıllık varlığı süresince Yugoslav sisteminin bir eritme potası olamadığının, ortak bir "Yugoslav" kimliği yaratmada başarılı olunamadığının da bir göstergesiydi (KENAR, 2005, s.128).

Yugoslavya'nın, 1970'lerin başlarından itibaren cumhuriyetlerin yetkilerini Federasyon aleyhine genişletmesi ve nihayetinde 1974 Anayasası ile cumhuriyetlerin ve hatta özerk bölgelerin bağımsız devletler olarak kabul edilmesi, bu uluslardaki

milliyetçiliğin yüzeye çıkmasına ve gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu da Yugoslav devleti ve Yugoslav milliyetçiliğinin zayıflamasına paralel olarak uluslardaki milliyetçiliğin güçlenmesine neden olmuştur (KENAR, 2005, s.129).

Yugoslavya içerisinde halkı en güçlü milliyetçiliğe sahip olan devlet Sırbistandı. Özellikle 1987’de Slobodan Milosevic’in Sırbistan devlet başkanı olmasıyla Sırp milliyetçiliği daha da yükselmiştir. Sırp milliyetçiliğinin yanı sıra Hırvat ve Sloven milliyetçiliği de gelişmekteydi. Sadece Makedonya’da “Yugoslavizm” hissi hala vardı.

Yugoslavya’da Tito’nun kurduğu devletin örgüt yapısı aynı anda farklı milliyetçi eğilimlere imkan vermekteydi. Sırp milliyetçiliği ülke genelinde hakimiyet kurmayı, Hırvat ve Sloven milliyetçilikleri ise federasyondan ayrılmayı planlıyordu. Makedon milliyetçiliği, içerde Sırlara ve Arnavutlara, dışarıda Yunanistan’a karşı varlığını kanıtlama çabasıydı. Kosova Arnavutları, Arnavutlukla birleşmeyi amaçlarken, Bosna Müslümanları ise ayrı bir ulus kimliği mücadelesi veriyorlardı. Karadağlılar ise, ayrı bir ulus kimliği oluşturmak yerine, Sırlarla birlikte hareket etmeyi tercih ediyorlardı. Cumhuriyetlere tanınan yetkilerin zaman içinde artması, hem ayrılıkçı milliyetçiliğe hem de tahakkümcü eğilimlere ivme kazandırıyor (ÜLGER, 2003, s.86).

Tito’nun ölümünün ardından merkezi hükümetin zayıflığı, Sırbistan, Slovenya ve Voyvodina partilerinin kültür, basın ve hatta din alanındaki politikalarını liberalleştirmelerine olanak sağlamıştır. Hırvatistan ve Bosna Hersek’te ise muhafazakar güçler egemenliğini sürdürmüşler; Kosova’da Arnavutlar, otonomilerini sadece Federal yönetime karşı değil, aynı zamanda Sırbistan’a karşı da arttırmaya çalışmışlardır. Sırp-Hırvat çatışması potansiyel olarak siyasal çatışmanın merkezindeydi. Milosevic’in ortaya çıkışı ile birlikte bu çatışma hız kazanmıştır (KENAR, 2005, s.130).

12. Yugoslavya’nın Dağılması

Sırbistan, Karadağ, Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek ve Makedonya’dan oluşan, iyi işleyen, barışçı Yugoslavya Federasyonu, kurucusu ve bir arada tutucusu Mareşal Tito’nun ölümü sonrasında bölünme yoluna girdi. Ülke, Tito’nun yerini dolduracak karizmada bir lidere sahip olmadığı için, yönetim, 1980 sonrasında altı federe devlet

temsilcilerinden oluşan bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi tarafından yönetildi. Her bir ülkenin cumhurbaşkanı bir dönem boyunca Konsey'e ve Yugoslavya'ya yöneticilik yapacak ve dönüşümlü bir şekilde ülke yönetilecekti. 1980'li yıllarda bu sistem birkaç önemsiz problem dışında işlerken, 1990 sonrasında Federasyon'da önemli problemler yaşandı.

1980-1986 döneminin iki önemli konusu, otonom Kosova bölgesi ile kötüleşen ekonomik durumdu. Daha sonraları, Yugoslavya'da politik krizler Yugoslav Komünist Birliğindeki ayrılıklar neticesinde daha da artarak sürdü. Kötüleşen ekonomik durum ve federe devletlerde güçlü bir şekilde ortaya çıkan milliyetçilik akımları Federasyon'u yıkıma taşıdılar (BAĞCI, 1994, s.76).

Yugoslavya'da 1974 Anayasasının kurduğu düzene karşı ilk ihlal Sırbistan'dan geldi. 1989 yılında Sırbistan Milli Meclisi, kendi anayasasında değişiklik yaparak, Kosova ve Voyvodina'nın özerklik statülerine son verdi. Özerk bölgelerin federal çerçeve içinde kalan yasama hakları ortadan kaldırıldı. Özerk bölgelerin ekonomik alanda karar verme, kendi güvenlik birimleri oluşturma ve federasyon içinde Sırbistan'dan bağımsız hareket etme yetkilerine son verildi (ÜLGER, 2003, s.91). Düzene karşı ikinci ihlal Slovenya'dan geldi. Eylül 1989'da Sloven Meclisi, kendi anayasasında değişiklik yaparak, bir yıl sonra çok partili seçim yapma kararı aldı. Meclis kararında, çok partili seçim yapmaya karar vermenin, egemenliğin doğal bir sonucu olduğu görüşünü savunuyor, egemenliğin sınırının federasyondan ayrılma hakkını da içerdiği belirtiliyordu (ÜLGER, 2003, s.92).

Yugoslav siyasal yaşamının önemli bir dönüm noktası da, 1990 Ocak-Şubat aylarında yapılan Yugoslav Komünistler Birliği'nin 14. Olağanüstü Kongresi oldu. Kongrede Komünist Parti'nin öncü rolüne ve iktidar tekeline son verildi. Cumhuriyetlerde Kongreden önceki son bir yıl içinde fiilen çok sayıda siyasal parti kurulmuştu. Yugoslavya Komünistler Birliği'nin Cumhuriyetlerdeki yerel teşkilatları, milliyetçi grupların eline geçmişti. Cumhuriyetler arasında gizliden gizliye devam eden çekişme, Kongrede açık bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Olağanüstü Kongre, Komünist Parti için sonun başlangıcı oldu (ÜLGER, 2003, s.90). Ayrıca, Kongrede Cumhuriyetlerin egemenliklerinin sınırları da tartışmaya açıldı. Federal Komünistler Birliği'nin işlevi ve geleceği de ele alındı. Ancak daha başlangıçta Cumhuriyetler arasında derin görüş

ayrılıkları olduğu ortaya çıkmıştı. Slovenya, Batı modeli demokrasi, Pazar ekonomisi ve gevşek bir federasyon önerisini ortaya attı. Sırbistan ise çok partili sisteme geçmeyi prensipte kabul ediyor, ancak ön koşul olarak ekonominin merkezi denetim altına alınmasını istiyordu. İki farklı görüş arasında uzlaşma sağlanamayınca Slovenya Komünist Partisi delegeleri Kongre salonunu terk ettiler (ÜLGER, 2003, s.92).

Kongrenin hemen ardından, Cumhuriyetlerde çoğunluğu milliyetçi olmak üzere çok sayıda siyasi parti kuruldu. Federe Cumhuriyet anayasalarında peş peşe değişiklikler yapılarak egemenlik kavramı yeniden tanımlandı ve sınırları genişletildi. Yeni metinlerde, Cumhuriyetlerin Federasyondan bağımsız hareket etmeye haklarının bulunduğu açık olarak ifade ediliyordu. Yeni koşullarda, Cumhuriyetlerde hem devletin hem de hükümetin temsilcisi olan Komünist Partinin yerel örgütleri, bu fonksiyonlarını yitirdiler. Kimi Cumhuriyetlerde Komünist Partinin adı değiştirildi (ÜLGER, 2003, s.93).

Nisan ve Mayıs 1990'da Slovenya ve Hırvatistan'da yapılan seçimler, ülkenin kaderinde bir dönüm noktası oldular. Slovenya'da, Slovenya Komünistler Birliği hükümeti bir merkez-sağ koalisyonuna, ki bu koalisyonda sosyal demokratlar, ulusal liberaller, Hıristiyan demokratlar, köylüler ve "yeşiller" bulunmaktaydı, (RUSINOW, 1991, p.154) DEMOS'a bırakmak zorunda kalırken, Hırvatistan'da da seçimleri bir Hırvat ulusçu partisi olan HDZ (Hırvat Demokratik Birlik) kazanıyordu. Sırp lider Slobodan Milosevic, bu iki seçimi yasadışı olarak tanımlayarak, Sırp milliyetçiliği üzerindeki yoğunlaşmasını arttırdı. 1990 Yaz ve Sonbaharında, Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek ile birlikte, Makedonya'da da seçimler yapıldı. Bu seçimler sonunda, Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan altı federe cumhuriyetten sadece Sırbistan ve Karadağ'da, ki bu ikisi daha sonra yeni Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturacaklardı, seçmenler komünistlere yönetimi teslim ettiler. Makedonya'da, Makedon Ulusal Partisi IMRO'nun devamı, etnik Arnavutların partisi olan Demokratik Refah Partisi ve liberal-reformist Makedonya Komünistler Birliği'nden oluşan bir üç partili koalisyon yönetime geldi (BAĞCI, 1994, s.77).

Slovenya'da yapılan seçimlerin ardından Aralık 1990'da bir referandum düzenlemiş, referandumda halkın federal bir Yugoslavya içerisinde mi, yoksa bağımsız Slovenya devleti içerisinde mi olmak istedikleri sorulmuş, referandum sonucunda halkın büyük

çoğunluğu bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır. Böylece Slovenler, Sırpların egemen olduğu bir federal devleti reddetmiştir. Slovenya'nın ardından Hırvatistan'da Mayıs 1991'de referandum düzenlemiş, halkın %84'ünün katıldığı referandumda halkın %93.24'ü bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır. Hırvatistan'da referanduma katılım oranı düşük olmuştur. Bunun nedeni ülkede yaşayan Sırpların referandumu boykot etmeleriydi. Hırvatistan ve Slovenya tek tarafı olarak 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesinde Sırp milliyetçiliğinin yanı sıra, Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan etmeleri de yatmaktadır. Bu iki federe cumhuriyetin bağımsızlıklarını ilan ettikleri 25 Haziran 1991, Yugoslavya bunalımının uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmeye başladığı tarih sayılabilir. Çünkü, o ana kadar, Yugoslavya'daki bunalım, Yugoslavya'nın kendi iç meselesi olarak değerlendirilirken, Sırbistan'ın 27 Haziran günü bütünüyle Sırpların denetimine geçen Yugoslav Federal Ordusu eliyle Slovenya'ya ve ardından Hırvatistan'a müdahalesi, uluslararası kuruluşların da olaya müdahalesine yol açmıştır (KUT, 2005, s.49).

Sırbistan'a göre bu müdahale, Yugoslavya Federasyonu içerisinde yaşanan bir "iç savaşken" Hırvatistan ve Slovenya'ya göre, eskiden federasyon içerisinde yaşayan cumhuriyetler olmalarına rağmen artık bağımsızlıklarını kazanmış iki devlete karşı yürütülen bir "savaştı." Hala Yugoslavya'nın parçası oldukları gerekçesiyle bu ülkelere müdahale eden Sırbistan'ın denetimindeki Yugoslav Federal Ordusu, Slovenya'yı bir hafta içinde terk etmek zorunda kaldı (KUT, 2005, s.50). Ardından Avrupa Topluluğu'nun (AT) girişimleriyle Brioni Antlaşması imzalanmıştır.

Hırvatistan'ın 1991 Haziranındaki bağımsızlığını daha önceden gören Milosevic, Hırvatistan nüfusunun %12'sini oluşturan Krajina Sırplarını kışkırtmış ve bunlar, 1990 Ekiminde Krajina Özerk Bölgesi'ni ilan etmişlerdir. Bunun üzerine, Krajina Sırpaları ve Hırvatistan arasında, 1991 Martında, silahlı çatışmalar başlamıştır. Hırvatistan bu özerkliği tanımamıştır. Fakat fazla bir şey de yapamamıştır. Krajina Sırpaları 1995 Eylülüne kadar özerk varlıklarını korudularsa da, bu tarihte Hırvatistan, Avrupa'nın da desteği ile, burayı askeri ile işgal etmiştir (ARMAOĞLU, t.y, s.929). Hırvatistan ile sürdürülen savaş da bir yıl sonra AT ve BM'nin girişimleriyle durdurulmuştur.

Ocak 1991'e kadar Makedonya ve Bosna Hersek, Yugoslavya'nın federasyon olarak devamından yanaydılar. Bosna Hersek'in bu yönde eğilim göstermesinde nüfusunun %32'sini oluşturan Sırp'ların payı vardı. Ama, Yugoslavya'nın parçalanmasını en az istemiş iki cumhuriyetten biri olan Bosna Hersek'te, Sırp milislerin sivil hedeflere saldırıları katliamlara; Sırp'lar, Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki çatışmalar ise, bitmeyen bir iç savaşa dönüştü. Topraklarında tek bir çatışma olmadan federasyondan ayrılabilmiş tek federe cumhuriyet ise Makedonya oldu (KUT, 2005, s.50). Ancak Makedonya'yı, hiçbir komşusu devlet olarak tanıımıyordu. Makedonya Federe Devleti'ni Büyük Makedonya'nın parçası olarak görüyorlardı. Komşu ülkelere göre, Makedonya'da yaşayanlar, Vardar Makedonyası'na özgü bir Makedon Ulusu değil; Slavlar, Rumlar, Türkler, Arnavutlardan müteşekkil bir uluslar mozaiğiydi (BAĞCI, 1994, s.77).

1991 Temmuz ayında Sırbistan, Kolektif Devlet Başkanlığına Hırvat kökenli Stipe Mesiç'in atanmasını veto etti. Bu olay, Federal Başkanlığın dağılmasına neden oldu. Yugoslavya Komünist Partisi'nin ardından, Federal Başkanlık Konseyi de böylece fiilen kalkmış oluyordu. Çünkü, Başkan olmadan Federal Meclisin kararlarını uygulamaya konulamıyordu³ (ÜLGER, 2003, s.96).

1 Mart 1992 günü Bosna Hersek'te yapılan halk oylamasında çoğunluk, bağımsızlık yönünde oy kullandı. Sonuçta Bosna Hersek, 7 Nisan 1992'de Yugoslav federasyonundan ayrıldığını ilan etti. Avrupa ülkelerinin çoğunluğu ve ABD, bağımsızlığı tanıdı. Aliya İzzetbegoviç liderliğinde hükümet kuruldu (AKMAN, 2006, s.173). Mart 1992'de Sırp milisler, Bosna Hersek'te Sırp Cumhuriyeti ilan ettiler, bunun akabinde Bosnalı Müslümanlara yönelik etnik kıyıma başladılar.

1992 baharından 1995 sonuna kadar süren Bosna Hersek iç savaşında, çoğunluğu Boşnak 300.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Bir milyonun üzerinde mülteci de başta Almanya olmak üzere değişik ülkelere göç etmiştir (AKMAN, 2006, s.174). Başlangıçta

³Tito'nun Başbakanlığından beri sembolik bir makam olan Kolektif Federal Başkanlık, Yugoslavya'nın egemenliğinin ve Yugoslav silahlı kuvvetleri olan Yugoslav Halk Ordusunun (JNA) Başkomutanlığının temsilcisi olarak işlev görmeye başlamıştır. Tito'nun ölümünden sonra, Federal Başkan olarak Makedonya temsilcisi seçilmiştir. Federal Başkanlık görevinin her yıl 16 Mayıs'ta diğer cumhuriyete geçmesi öngörülmüştü. KENAR, 2005, s.109

Batı bu savaşa müdahale etmekten kaçınmıştır.⁴ Bosna İç Savaşı, BM'in, AT'nin ve NATO'nun aracılık ve barış çabalarıyla üç buçuk yıl sürmüştür. ABD, bu iç savaşa, bulaşmaktan kaçınmıştır. Fakat 1996 Temmuzundan itibaren soruna el atmış ve uyguladığı baskı politikası ile, Kasım ayında "Dayton Anlaşmasını"⁵ Bosna Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan'a kabul ettirmiş ve Aralık ayında da Paris'te "Barış Anlaşması" imzalanmıştır. Anlaşma sivil ve askeri olmak üzere iki alanda düzenleme içermektedir. Antlaşmanın askeri yönlerinin uygulanması ilk aşamada NATO ve NATO dışı ülkelerin sağladığı birliklerle oluşturulan bir kuvvetin sorumluluğuna verilmiştir. *Implementation Force* (IFOR) olarak tanımlanan güç bu görevi BM Barış Gücü'nden (UNPROFOR) 19 Aralık 1995'de devralmıştır. IFOR 1996'da İstikrar Gücü'ne (SFOR) dönüştürülmüş, 2 Aralık 2004'te ise görevini AB Gücü EUFOR'a devretmiştir. Antlaşmanın sivil yönlerinin uygulanması ise, başkent Saraybosna'da kurulan BM Yüksek Temsilciliğinin (OHR) sorumluluğuna verilmiştir. Bosna Hersek, devlet çapındaki kurumlarıyla birlikte Dayton Antlaşması ile tanımlanan iki entitenin yönetim kurumlarına da sahiptir. Söz konusu entiteler, Boşnaklar ve Hırvatların nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu Bosna ve Hersek Federasyonu (*Federacije Bosne i Hercegovine*-FBiH) ile Bosnalı Sırp'lardan oluşan, ki bu Bosna topraklarının %49'u, Sırp Cumhuriyeti'dir (*Republika Srpska*-RS) (YÜRÜR, 2008, s.164). Bu anlaşmanın uygulanmasını kontrol için de, Bosna'ya 60.000 kişilik bir çok uluslu bir NATO kuvveti gönderilmiştir.

Slovenya ve Hırvatistan'ın ardından, Makedonya ve Bosna Hersek'in de bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle birlikte, İkinci Yugoslavya'dan geriye Sırbistan ve

⁴ Batı'nın bu savaşta başlangıçta aciz kalmasının örneklerinden biri olarak; savaşın çıktığı dönem AT dönem başkanlığını yürüten İngiltere'nin Bosna konusundaki tutumu örnek verilebilir. İngiltere, Bosna'da yaşananları iç savaş olarak nitelendirmiş, saldıran tarafların aralarındaki düşmanlığın antik çağlara kadar dayandığını ileri sürerek kamuoyunun duyarsız kalmasını sağlamaya çalışmıştır. Askeri olarak her türlü müdahaleden kaçınmıştır. Savaşan taraflara silah ambargosu uygulanması, en çok Sırp'ların işine yaramıştır. İngiltere'nin bu politikası II. Dünya Savaşı Hitlere karşı uygulanan "Yatıştırma" politikasını çağrıştırmaktaydı. Emel G. Oktay, "İngiltere'nin Balkanlar Politikası: Muhafazakar Parti ile İşçi Partisi'nin Dış Politikaları Arasındaki Farklılıklar", **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, 2008, s.310-318

⁵ Bu Anlaşmanın resmi adı "Bosna-Hersek'te Barış için Genel Çerçeve Anlaşmasıdır". 21 Kasım 1995'te, dönemin Bosna Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı; Aliya İzetbegovic, Slobodan Milosevic ve Franco Tucman arasında Dayton Barış Anlaşması'nın 20 parafede edilmesiyle, Bosna'daki savaş sona ermiştir. Dayton Barış Anlaşması'nın biri kısa, diğeri de uzun vadeli olmak üzere iki temel amacı vardı. Kısa vadede savaşın durdurulması, ölümlerin ve yıkımların önüne geçilmesi hedeflenmişti. Uzun vadede ise, kalıcı barış ve istikrar için gerekli ortamın yaratılması amaçlanmıştır. Erhan Türbedar, "Kosova'nın Bağımsızlığının Sırbistan, Bosna Hersek ve Makedonya'ya Etkileri", **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, 2008 s.36

Karadağ kalmıştı. Bu iki cumhuriyet arasında 27 Nisan 1992’de kabul edilen yeni anayasa ile federasyon kuruldu. Anayasaya göre, yeni oluşturulan Yugoslavya Federasyonu “Cumhuriyetlerin eşitliği” temeline dayanacak, aynı anda görev yapacak olan Cumhurbaşkanı ve Başbakan farklı Cumhuriyetlerden olacaktı (ÜLGER, 2003, s.135). 2003 yılında da ülkenin adı Sırbistan-Karadağ olarak değiştirilmiştir. 21 Mayıs 2006’da yapılan halk oylamasında halkın %55.5’i bağımsızlık yönünde oy kullanarak Karadağ da bağımsızlığını ilan etmiştir.

Özerk bölge Kosova’ya gelince, Sırbistan, 1998 Martında Kosova’ya, Kosova Kurtuluş Ordusunun (KLA) eylemlerini gerekçe göstererek müdahale etmiştir. Bu kez Batılı devletler, Bosna krizindeki gibi geç kalmamış⁶, 1999 Martında ABD öncülüğündeki NATO kuvvetlerinin hava saldırısında bulunmasıyla savaş sona ermiştir. Sırbistan ile yapılan anlaşma sonucunda Kosova’nın sivil yönetimi geçici olarak UNMIK’e verilirken, güvenliği NATO bünyesinde oluşturulan KFOR’a bırakılmıştır. Kosova 17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan etmiştir.

⁶ Bosna konusunda başlangıçta ilgisiz kalan Batı, Kosova konusunda daha duyarlı davranmıştır. Buna örnek olarak, İngiltere’de Bosna Savaşında iktidarda bulunan Muhafazakar Partinin yanlış politikası yerine Kosova Savaşında iktidarda bulunan İşçi Partisi olayın insani boyutuyla ilgilenmiştir. BM Dönem Başkanlığını yürüten İngiltere, Kosova konusunda BM bünyesinde Temas Grubuyla (İngiltere, ABD, Rusya, Almanya, Fransa ve İtalya) birlikte 1203 sayılı kararın çıkmasına ön ayak olmuştur. Ayrıca NATO bünyesinde Sırbistan’a hava saldırısında bulunan ülkeler arasında yer almıştır. (OKTAY, 2008, s.318-326)

İKİNCİ BÖLÜM

2. DAĞILMA SÜRECİNDE SIRBİSTAN

20. Tito Sonrası Sırp Politikası

Sırbistan, eski Yugoslavya cumhuriyetleri arasında en fazla nüfus ve toprağa sahip ülkeydi. Hem kendi sınırları içerisinde, hem de diğer cumhuriyetler içerisinde kayda değer Sırp nüfus yaşamaktaydı. Tito'nun ölümünün ardından Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerdeki kırırdanışlar, Sırbistan'a da yansdı. Başlangıçta, Milosevic temel stratejisini, Tito'nun lideri olduğu Yugoslavya federasyonu temelinde formüle etti, ancak 1990'larda Slovenler ve Hırvatlar ayrılmak isteyince bundan vazgeçti (CVIIC, 1999, p. 635-641). Bu da temel siyasetlerine yansımış ve 1987'de devlet başkanlığına Slobodan Milosevic'in gelmesiyle, özellikle Sırp milliyetçiliği ivme kazanmıştır. Milosevic'in yükselmesi, Tito'nun ölümünden sonra başbakan olan Ivan Stambolic ile yakın ilişki kurmasıyla başladı. Stambolic 1986'da Sırp devlet başkanı olduğu zaman Milosevic de LCY Merkez Komitesinin başkanı görevine getirilmişti. Göreve gelmesiyle Stambolic'ten daha fazla Komünist Ligi'ni kontrol etti. Milosevic ile Stambolic'in yolları daha sonra ayrılmıştır. Karadağ'ın bağımsızlık sürecinde Stambolic, Karadağ basınına Milosevic ile ilgili röportajlar vermiş, Milosevic'in barış taraftarı olmadığını söylemiş ve onu Frankenstein canavarına benzetmiştir. 25 Ağustos 2000'de 64 yaşındaki Stambolic Belgrat'ın Banova Brdo meydanında güpe gündüz kaçırılmıştır. Muhalefete göre Milosevic'e muhalefet ettiği için, Milosevic tarafından kaçırılmıştı (BENNETT, 1994 p.83-85, RAMET, 2001a, p.32).

Milosevic, Sırbistan'da LCY Merkez Komitesinin başkanı olmuş, Partinin ve devlet hiyerarşisinin her düzeyinde yapılan temizlik hareketiyle galibiyetini sağlamlaştırmıştı. Bu kongrenin ardından Parti kamuoyunda, basında ve aydınlar arasında Sırp milliyetçiliği yayılmaya başlamıştır. Bu durum Milosevic tarafından kontrol edilen medyaca

yönlendirilen Sırp halkının çoğu desteklenmiştir. Milosevic'e olan bu desteğin nedeni, yeni bir politika üretmesi değil milliyetçilikti (KENAR, 2005, s.126)

Geliştirilmeye çalışılan Sırp milliyetçiliği konusunda Sırp Sanat ve Bilimler Akademisi tarafından bir Memorandum hazırlanmış, bu Memorandum'da 1844-1874 yılları arasında Sırp Prensiği İçişleri Bakanı olan Ilija Garasanin tarafından yazılan "Büyük Sırbistan"ın yaratılmasını öngören Nacertanije'ye⁷ atıf yapılmıştır. Memorandumda, Tito tarafından yerleştirilmeye çalışılan etnik gruplar arasındaki dengenin, Sırlara zarar verdiğine ve bu bağlamda da Sırbistan'a ait iki özerk bölgedeki Sırp nüfusunun da zorla göç ettirildiği yer almaktaydı.

Milosevic, milliyetçilik propagandasını Kosova sorunu üzerinde yoğunlaştırarak uygulamıştır. Kosova'da yaşayan Sırlarla ilgili gösteriler düzenlenmiştir. Bu gösterilerin en önemlisi, 28 Haziran 1989'da Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümünde yapılan kutlama olmuştur. Milosevic, Sırların 600 yıl önce Türklere karşı kaybettiği savaşı şova dönüştürmüştür. Kutlamadaki konuşmasında, savaş sonrası dönemin Sırp liderlerini, "Sırbistan'ı küçük düşürmekle suçlamış, Kosova için mücadele edileceğini, gerekirse mücadelenin silahlı olabileceğini, bölgede Sırp nüfusunu arttırmak için 100 bin Sırp'ın Kosova'ya yerleştirileceğini belirtmiştir (KENAR, 2005, s.217).

Bütün yaşanan Sırp tutumuna karşı Yugoslavya Federal Komünistler Birliği ve Cumhurbaşkanı Raif Dizderaviç, Sırbistan'da yükselen milliyetçiliğe karşı ülkeyi cılız bir şekilde uyarmıştır. Milosevic, güçlü Sırbistan politikasını geliştirmek amacıyla Karadağ, Voyvodina ve Kosova'da kendisine yakın yönetimlerin ülkenin başına geçmesini sağlamıştır. Bu sağlandıktan sonra Kosova ve Voyvodina parlamentolarında özerklik statüsünün azaltılmasına yönelik değişiklikler yapılmıştır.⁸

⁷ Nacertanije, Sırların mevcut sınırları içerisinde kalmamalarını, bütün Sırları içine alan bir devletin kurulması gerektiğini belirtiyordu. Sırp topraklarını Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Arnavutluk, Voyvodina ve Sırların yerleştiği bütün Osmanlı toprağı olarak belirtmişti. "**Serbian nationalism from the "Nacertanije" to the Yugoslav Kingdom**"

<http://staff.lib.msu.edu/sowards/balkan/lect13.htm> , 31.05.2009

⁸ 23 Mart 1989'da Kosova Meclisi, anayasa değişikliğini isteksiz bir şekilde onaylamış, Voyvodina ise bu onaylamayı daha önce yapmıştır. Bu değişiklikler 28 Mart 1989'da Sırbistan Meclisince kabul edilmiştir. (KENAR, 2005, s.218)

1-2 Haziran 1990'da yapılan referandumda halkın %97'sinin oyuyla yeni Sırbistan Anayasası kabul edilmiştir. Yeni anayasa, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesini öngörüyor, Milosevic'e sınırsız güç sağlıyordu. Bu anayasanın 72. maddesi, Sırbistan'ın, Sırp azınlıklarının hakları ve çıkarları ile ilgili olarak cumhuriyet sınırları dışında müdahalede bulunabilmesine de olanak sağlıyordu (KENAR, 2005, s.218-219).

1989 yılından itibaren Sırbistan ve Karadağ'da siyasi partiler kurulmaya başlandı. 1990 Haziran ayında, Sırbistan Komünist Partisi, Emekçi Halkın Sosyalist Birliği adlı kitle örgütü ile birleşerek adını Sırbistan Sosyalist Partisi (SPS) olarak değiştirmiştir. Partinin ideolojik olarak temeli Sırp milliyetçiliğiydi ancak görünüşte "Yugoslavya" taraftarı söylemini benimsemiştir. Zaten kurulan partilerin büyük çoğunluğunda Sırp milliyetçiliği ve Arnavut karşıtlığı temel oluşturmaktaydı. 28 Haziran 1990'da yapılan seçimlerde, Komünist tek parti sisteminin yerine milliyetçi propaganda yapan otoriter rejimler geçmiştir. Aralık 1990'da yapılan parlamento seçimlerinde Milosevic'in liderliğini yürüttüğü parti, oyların %45'ini alarak 250 kişilik parlamentoda 194 sandalye kazandı. Seçimlerde Vuk Draskovic'in önderi olduğu aşırı eğilimli Sırp Direniş Partisi 17, Demokratik Parti 7, Voyvodina'da bulunan Macar azınlığın partisi 5 milletvekili kazandı. Seçimlerin ikinci turunda Milosevic katılımcıların %65'inin oylarını alarak Sırbistan Cumhurbaşkanı seçildi (ÜLGER, 2003, s.134).

Milosevic, 1990 yılından itibaren gerçek niyetini ortaya koymaya, "Büyük Sırbistan" hayalini telaffuz etmeye başladı. Büyük Sırbistan'ın sınırları, geniş bir coğrafyayı içine alıyordu: Bosna Hersek'in tamamı, Hırvatistan içerisinde, Sırpların ikamet ettikleri toprakların tamamı, Kosova, Karadağ ve Batı Makedonya idi (ÜLGER, 2003, s.133-134).

Karadağ, diğer Yugoslavya cumhuriyetleri kadar etnik yapı olarak karmaşık olmasına rağmen, uzlaşmacı politika sayesinde, azınlıklar seçimleri boykot etmemişlerdir. Karadağ'da da yapılan seçimlerde, cumhuriyetler içerisinde ismini muhafaza eden tek parti olan Karadağ Komünist Partisi, 125 kişilik parlamentoda 83 sandalye kazandı. Parti lideri Mumir Bulotovic Cumhurbaşkanı seçildi. 1990 Ocağında Yugoslav Komünist Birliğinin Olağanüstü Kongre'de fiilen ortadan kalkması, Sırp yönetimi ve Federal Ordu'yu birbirine yaklaştırmış, bu da ileride Yugoslavya'nın dağılmasının önemli faktörlerinden biri olmuştur (ÜLGER, 2003, s.92; KENAR, 2005, s.221).

Slovenya ve Hırvatistan'dan sonra Makedonya ve Bosna Hersek'in de bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle geride kalan Sırbistan ve Karadağ, 27 Nisan 1992'de kabul edilen anayasa ile federasyon kurdular. Oluşturulan yeni Yugoslavya Federasyonu, Cumhuriyetlerin eşitliği ilkesine dayanacak ve aynı anda görev yapacak olan Cumhurbaşkanı ve Başbakan, başka cumhuriyetlerden olacaktı. Aslında Karadağ'da Sırbistan ile birleşme konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Farklı görüş sahiplerinden biri Sırbistan ile birleşme yanlısı grup “Beyazlar (*Bjelasi*)”, birleşme karşıtı grup “Yeşiller (*Zelenasi*)”di.⁹ 1989'da Sırbistan yanlısı hükümetin Karadağ'da iktidara gelmesi nedeniyle Yeşiller etkinliğini kaybetmiştir.

Yeni kurulan Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (FRY), kendisini SFRY'nin meşru mirasçısı olarak tanınmasını sağlamak için uluslararası alanda çalıştıysa da, bu planı gerçekleştirilememiştir. Ancak yeni Federasyon, “Üçüncü Yugoslavya” değil, bir Sırp devletiydi (ÜLGER, 2003, s.136).

Başlangıçta kararlaştırılan Karadağlı cumhurbaşkanı ve Sırp başbakanıydı. Ancak sürpriz bir şekilde cumhurbaşkanı 15 Haziran 1992'de Sırp Dobruca Cosic oldu. Cosic ülkenin en çok okunan şair ve yazarıydı. Batı tipi parlamenter demokrasi yanlısı bir muhalefet yürütmüş, 80'lerin milliyetçi kabarışlarında bir tür “milli şair” misyonu edinmişti; kimi aydınlar onu “Sırp Tolstoy'u” olarak nitelendiriyordu. Sırp Ortodoks Kilisesi Partiyarkı German, onu “tüm Sırpların en bilgisi” olarak kutsamıştı. 1991-1992 döneminde “Arnavut ayrılıkçılığına”, “Hırvatistan'da Utaşacılığın yeniden doğuşuna”, “Bosna'da militan İslam'ın filizlenmesine” karşı demeçler vermişti (BORA, 1999, s.169).

Temmuz'da ise, Federal Başbakanlığa Sırp Milan Panic atandı. Panic, 1956'da milli bisikletçi iken Avrupa'da yapılan bir turnuvadan yararlanarak ABD'ye kaçmış, 1963'te ABD vatandaşlığı kazanmış, bir biyokimya firmasının sahibiydi (BORA, 1999, s.170).

⁹ Bu ayırım 1918'lere dayanmaktadır. Hatta 1941 İtalya işgalinde Beyazlar, Sırp milliyetçi Çentikleri, Yeşiller ise, Hırvat Partizanları desteklemiştir. Sinisa Malesevic, Gordana Uzelac, “A Nation-state Without The Nation? The Trajectories of Nation-formation in Montenegro”, **Nations and Nationalism**, ASEN/Blackwell Publishing, 13 (4), 2007, s.701-702

21. Sırp Milliyetçiliği

Sırp milliyetçiliğini daha iyi anlayabilmek için, Sırbistan tarihinin anlatılmasında fayda vardır.

Slav ırkından olan Sırp, Bizans topraklarını işgal eden Avarlara karşı Bizans İmparatorluğu tarafından 7. yüzyılda ülkenin sınırına yerleştirilmiş, sonra orada devlet kurmuşlardır. Sırp ilk kez bugün Novi Pazar bilinen Raska topraklarına yerleşmişlerdir. Sırp devleti 13. yüzyıldan itibaren güçlenmeye başlamıştır. Özellikle Stefan Dusan zamanında (1331-1355) en parlak dönemini yaşamıştır. Dusan zamanında Sırp sınırları İstanbul'a kadar uzanmıştır.¹⁰ Sırp için önemli olan Kosova'nın Pec kasabasında bir Patriklik bile kurulmuştur. Üsküp'te taç giyen Dusan, Pec Patrikliğini İstanbul'dan ayrı kurmuş, bu hareketi nedeniyle İstanbul Patrikliği Dusan'ı aforoz etmiştir (UZUNÇARŞILI, ty(a), s.196, BANAC, 1988, p.37).

Dusan'ın İstanbul'u alma emeli, Osmanlı ile Sırp'ları ilk kez karşı karşıya getirmiştir. Çünkü Osmanlı, Orhan Bey zamanında Bizanslılara yardım amacıyla 1353'te oğlu Süleyman Paşa kumandasında ilk kez Rumeli'ye geçmiştir (UZUNÇARŞILI, ty(a), s.197). Dusan, İstanbul'a sefer düzenlediği sırada ölmüştür. Dusan'ın ölümünden sonra Sırp İmparatorluğu çok kolay dağılmıştır. Nedeni, Dusan kazandığı toprakları "ban" adı verilen beylere dağıtmış, oğlu Uroş'u da Sırp Kralı yapmıştır. Toprak sahibi banlar, zaman zaman bağımsızlığa teşebbüs etmişlerdir. Sırp iç karışıklıklarından faydalanan Osmanlı, Rumeli topraklarında ilerlemiştir.

Uroş'un geride velayet bırakmadan ölmesi üzerine, Macar hududu yakınındaki Rodnik bölgesini idare eden Sırp Prensi Lazar Grebliyanovic Krallığa geçmiştir. Fakat kendisini kral olarak nitelendirmemiş, despot ve prens unvanı almıştır. Lazar'ın, damadı Vuk Brankovic ile Krallığın başına geçmesini, Makedonya Sırp Kralı Vukasin ve onun oğlu Pirlene Kralı Makro Kraliyevic¹¹ tanımamıştır.

¹⁰ İlk Sırp devletinin sınırları, bugünkü Sırbistan, Sancak, Karadağ ve Kosova'yı kapsamaktaydı. 14.yy'dan itibaren Sırp İmparatorluğu bugünkü Yunanistan, Arnavutluk ve Makedonya'yı da egemenliği altına almış, en güçlü döneminde sınırları Bosna'nın bir kısmı ve Dalmaçya'yı kapsamaktaydı. (KENAR, 2005, s.17)

¹¹ Kral oğlu Marko, Sırp kahramanı olarak tanınmaktadır. (UZUNÇARŞILI, ty (a), s.199)

Sırp tarihinde önemli yeri olan Birinci Kosova Savaşı, Lazar'ın merkezi olan Priştine'ye yakın Kosova ovasında olmuştur. Kosova savaşı Osmanlı'nın Balkanlardaki durumunu tayin edecek bir savaştı (UZUNÇARŞILI, ty(a), s.254). Osmanlı'nın kazandığı bu savaşta Sultan Murat, Miloş Obiliç adında Sırp asilzadesi tarafından öldürülmüştür. Lazar, oğlu ve bin kadar yardımcısı ve beyleri savaşta esir düşmüştür. Sultan Murat'ın öldürülmesi ardından Lazar ve oğlu öldürülmüştür (UZUNÇARŞILI, ty(a), s.257). Nihayet, 8 Kasım 1459'da Sırbistan, Osmanlı devletinin bir sancağı olarak, Belgrat'ın güneydoğusunda ve Tuna nehri kenarındaki Semendire sancakbeyliği adıyla bir akıncı kumandasına verilmiş ve Belgrat'ın işgaline kadar burası, Macaristan'a yapılacak akınlara karşı üs olmuştur (UZUNÇARŞILI, ty(b), s.20-21).

19.yy geldiğinde Fransa'dan yayılan milliyetçilik akımı, halklara kimliklerinin egemen olduğu topraklarda yaşamaları gerektiğini aşılıyordu. Bu durum daha çok farklı etnik topluluklardan oluşan İmparatorlukları etkilemişti. Osmanlı'yı parçalanmaya götüren ilk en önemli hareket, III. Selim ve II. Mahmut zamanında gelişen Sırp isyanlarıydı¹² (KARAL, ty(a), s.103). Sırp isyanlarının başlama nedeni, bölgede görevli yeniçeri ağalarının keyfi davranışlarıydı (KARAL, ty(a), s.104). Sırp asilleri, Kara Yorgi adında bir Knezi başkan olarak seçtiler. Başlangıçta yeniçeri ağalarının keyfi davranışlarına son vermek amacıyla yapılan mücadeleler, ki buna Müslümanlar da yardım etmiştir, daha sonra bağımsızlık yolunda isyanlara dönüşmüştür. Kara Yorgi, Rusya'nın da desteğini alarak, Avusturya'daki Sırp'larda dahil, Aralık 1808'de kendisini Sırp'ların başkanı ilan ederek verasete dayanan Sırp monarşisini kurdu. Kara Yorgi'nin bu tavrı, Osmanlı tarafından kısa sürede bastırıldı. 1815'te Miloş Obrenovic adında zengin bir domuz tüccarı baş Knez oldu. Osmanlı; Rusya'nın, Napolyon'un yenilmesiyle Avrupa'da büyük güç haline gelmesi dolayısıyla soruna müdahalesini önlemek için Obrenovic'i baş knez olarak tanıdı. Ayrıca kaleler Osmanlı himayesinde kalmak üzere Sırbistan'a şu imtiyazları verdi: halk tarafından seçilen 12 knez, diğer knezleri seçecekler ve adaleti sağlayacaklar, vergiyi toplayacaklar, Sırp'lar kilise ve mektepleri için haklar sağlayacaklardı. Bu suretle Sırbistan, imtiyazlı prenslik konumuna gelmiş oldu. Osmanlı

¹²Avusturya, Macaristan'ı tekrar ele geçirince Sırbistan'a komşu olmuştur. Bu durum Sırp'ların ekonomik, eğitim ve sosyal hayatını etkilemiştir. Bu yollarla Avrupa ile iletişim kuran Sırp'lar, Avrupalıların fikir, felsefe ve politikalarını öğrenmiştir. Bir de bunlara Rusya örneği de eklenince bağımsız bir Sırp devleti kurma ideali filizlenmiştir.

ise ilk defa Hıristiyan reyanın bir isyanı sonucu baş eğmiş bulunuyordu (KARAL, ty(a), s.106).

Sonuçta, Osmanlı, Rusya ile imzaladığı Bükreş Antlaşmasıyla 1817’de Sırp Prenslığı’nin kurulmasını kabul etmiştir. 1878 Ayestefanos Antlaşmasıyla da Karadağ ile birlikte bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık aynı yıl imzalanan Berlin Anlaşmasıyla kesinlik kazanmıştır.

Bağımsızlıklarını kazanan Balkan ülkeleri, artık kendi ulusal sınırlarının genişlemesinden yanaydılar. Bulgaristan, beklentilerini küçültmüş olan Berlin Anlaşması’nın kendi çıkarlarına değiştirilmesini istemekte idi. Yunanistan’ın toprak isteklerinde Girit ve Adalar yanında, Makedonya’nın bir kısım toprakları da yer almakta idi. Sırpların “Yugoslavya” ülküsü de, Makedonya’dan geçmekte ve Selanik’e kadar uzanmakta idi. Balkan devletlerinin en küçüğü olan Karadağ da, köy ve kasabalarının sayısını çoğaltmak peşine düşmüştü. Romanya sınırdaş olmadığından, Osmanlıdan toprak alacak durumda olmayan tek Balkan ülkesiydi. Arnavutluk’a gelince, halkın çoğunluğu Müslüman olmakla ve Osmanlı hakimiyetinde bulunmakla beraber, o da Balkan sorununa ağırlığını koymakta idi (KARAL, ty(b), s.287-288). Önce Sırp-Bulgar, daha sonra Bulgar-Yunan anlaşması ve son olarak da Karadağ ile anlaşma yapılarak ittifak tamamlanmış oldu. 30 Eylül 1912’de Balkan devletleri, 1 Ekim’de Osmanlı’ya seferberlik ilan ettiler. 13 Ekim’de Müttefikler taleplerini sundular; vilayetler özerk olacak, başlarında Belçikalı ya da İsviçreli valiler olacaktı, Hıristiyanlar askerliklerini kendi vilayetlerinde, Hıristiyan subayların komutası altında yapacaktı. Bu subaylar yetişinceye dek, Hıristiyan halk askerlik yapmayacak, yerel yasama meclisi kurulacaktı. Islahatın gözetimine Büyük Devletlerle birlikte Balkan Devletleri de katılacaklardı, ıslahat 6 ay içinde yürürlüğe girecek, Osmanlı seferberliği tek yanlı olarak sona erdirilecekti (AKŞİN, 2002, s.40). Osmanlı bu teklifleri kabul etmeyince, Osmanlı’ya karşı 16 Ekim’de savaş ilan edildi. Askeri açıdan hazırlıksız olması, yönetim kademesindeki fikir ayrılıklarının idareye yansması nedeniyle Osmanlı kısa zamanda savaşta olumsuz sonuçlar aldı. Osmanlı Hükümeti Edirne’nin düşmesinden bir ay önce Londra Hükümetine başvurdu. Yapılan görüşmelerin ardından imzalanan Londra Anlaşması ile Balkan Devletleri topraklarını genişletmiş, Osmanlı Midye-Enez hattının doğusuna gerilemiştir.

I. Balkan Savaşıyla, Bulgaristan'ın, topraklarını diğer Balkan ülkelerine nazaran daha da genişletmesi, Yunanistan ve Sırbistan'ı, Bulgaristan'a karşı birlik kurmaya itti. 29 Haziran 1913'te Bulgar kuvvetlerinin, Sırlara saldırmasıyla II. Balkan Savaşı başladı. Kolay bir zafer elde edeceğini düşünen Bulgaristan hezimete uğradı. I. Balkan Savaşında kazandığı toprakların önemli bir kısmını, Sırbistan ve Yunanistan'a bıraktı. Balkan Savaşları sonunda Sırbistan ve Karadağ, 1913'te Kosova, Metohija ve Sancak'ı bölerek ortak sınırlarını belirlediler. Daha sonra, Makedonya'nın bölünmesiyle Vardar Makedonya'sını ilhak etmiştir. Bu durum, Nacertaniye'de belirtilen Büyük Sırbistan yönünde önemli bir kazançtı.

Nacertaniye yolunda en önemli engel, 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i ilhakıydı. İki ülke arasındaki gerginlik, 1389 Kosova Savaşı'nın yıldönümü olan 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand, Gavrilo Prencip adlı Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi, I. Dünya Savaşı'nın başlamasına neden oldu. Sırbistan, Güney Slav halklarını birleştirme amacıyla İtilaf Devletleri yanında savaşa girmiştir.

Savaşın ilk aylarından beri dile getirilen Slav uluslarının bir birlik içerisinde yaşamaları fikri, "1918 Haziranında, Sırbistan, Karadağ ve Avusturya-Macaristan'ın güney Slav eyaletleri temsilcileri *Corfu Paketi*'ni imzalayarak, Karageorgevich ailesinin hükümdarlığı altında bir birlik kurmaya karar vermişlerdi. 1918 Ekiminde Zagreb'te Yugo-Slav (Güney Slav) Milli Konseyi kuruldu ve Kasım ayında da Karadağ Milli Meclisi Karadağ Kralı Nicola'yı tahtan indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etti (ARMAOĞLU, ty, s.182). Karadağ, Sırbistan ve savaştan önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içerisinde yer alan Hırvatistan, Slovenya, Backa, Bosna Hersek, Dalmaçya ve Banat bölgeleri, 1918 Aralık ayında bir araya geldiler. 1921'de Veliht Prens Aleksander liderliğinde de diğer devletler katılarak, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (SHS) kuruldu. Sırbistan'ın baskın olduğu ilk Yugoslavya deneyimi başarısızlıkla sonuçlandı. Sırbistan hem Balkan savaşlarındaki başarılarını, hem de I. Dünya Savaşındaki konumu itibariyle elde ettiği başarı nedeniyle kendini, Yugoslavya'nın temsilcisi ve tek söz sahibi devleti olarak görmekteydi (PESIC, 1996, p.5). Özellikle Sırların ve Hırvatların milliyetçi görüş ayrılıkları nedeniyle II. Dünya Savaşı öncesinde dağılmıştır.

Sırp milliyetçiliğinin temelinde, Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler içerisinde en fazla nüfusa sahip olmasına rağmen, diğer ülkelerle eşit yapıda olması, buna ek olarak 1974 anayasası ile kendisine ait topraklar olan Voyvodina ve Kosova'nın özerk statüye kavuşması yatmaktaydı. Bu durum Sırp tarafından, kendilerine karşı yürütülen bir komplo olarak algılanmıştır. Bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin ve Batılı ülkelerin kendilerine karşı tutumu, milli bilinci daha da arttırmıştır. Bu atmosferde Sırp milliyetçiliği, Hırvatistan'da veya Bosna Hersek'te kendisini saldıran taraf olarak görmemekte, aksine, Sırplığı yok etmeye ya da hapsedmeye çalışan düşmanlarına karşı milli varlığını savunan, bekası için direnen konumda görmekteydiler. Sırp milliyetçiliği özünü ülke/toprak unsurunu ve yurttaşlığı olarak değil, dinsel ve kültürel etmenleri esas alan, ideal tipini Alman milliyetçiliğinden alarak biçimlenmişti. Milli tarih mitolojisi ve milli karaktere yüklenen mistik anlamlar, milliyetçiliğin dinamiğinde belirleyici rol oynamaktaydı. Özellikle de oluşturulan Mağduriyet bilinci, doktriner olmayan popüler Sırp milliyetçiliğinin ilerlemesine, saldırganlığına, meşru müdafaacı bir şiddeti meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Doktriner Sırp milliyetçiliği ise, mağduriyet etmenini, "Sırplığı" yüceltici tarihsel heroizm (kahramanlık) olarak işler. Bu zor şartlar altında hayatta kalma iradesi, Sırplığın bekasını sağlayan asli "milli güç" kaynağı olarak kutsanır (BORA, 1999, s.165).

Sırp milliyetçiliğinin temelini Sırp parti liderleri, dini ve bölgesel liderler, Ortodoks Marksist entelektüeller, milliyetçi yazarlar, ve bazı Yugoslav ordu mensupları oluşturmaktaydı. Etnik, dini, kültürel ve sınıfsal olarak meşruiyet ve otorite temelli bu gücün etkili olmasında anahtar rol oynamaktaydılar. Halkı belli bir düşünce etrafında toplamak amacıyla etnik ve dini araçlar, ekonomi dışarıda tutularak uygulanmış, bu yolla gelenekler ve mitoloji, düşüncenin oluşumunda kaynak rol oynamıştır. Bunlar tarihi başarılar, kazanımlar ve önemli zaferlerdir. Ülke dışında yaşanıldığı düşünülen tehdit algılamaları, politika oluşumunda önemli katkı sağlamıştır. Bu durum halk arasında bir baskı ve düşman olduğu varsayımına yardım etmiştir. Politik elitin bu baskıyı yaratabilmesine yardımcı en önemli kaynak olarak medyayı, özellikle de televizyonu kontrol altına almasıydı. Politik elitin kullandığı bir başka araç da tüm halkı içine almayı sağlamak amacıyla marjinal neo-faşist grupların kullanılmasıdır. Bu gruplar her ülke içerisinde bulunan aşırı milliyetçi ve şiddet eğilimli gruplardır (GAGNON, 1994-1995, p.134-138).

Sırp lar, kendilerini mağdur olarak görmüş, ve Büyük Sırbistan ideali Sırp lığın yok olmaması ve yutulmaması olarak anlamlandırılmıştır. Bunun en bilinen örneği Ortaçağ Sırp İmparatorluğu'nun çöküşünü getiren, Osmanlı ordusuna karşı kaybedilen Kosova Meydan Savaşı yenilgisinin en önemli milli yas günü olarak anımsanmasıydı.

Bütün Balkanlarda görülen kilisenin milliyetçilik üzerindeki etkisi, Sırbistan'da da mevcuttu. Bunda ülkede yerleşmemiş laiklik olgusu, ruhani dinsel yapı ve din adamlarına duyulan saygı yer almaktaydı. Sırp milliyetçi söylemlerinden biri de, mağduriyetin epikleştirilerek anlatılmasıydı. Bu, Sırp Ortodoks düşüncesinden alınmıştır. Epikleştirme örneklerinden biri de, Kosova efsanesine göre, Kosova Meydan Savaşı öncesinde Prens Lazar'dan, dünya krallığı ile göksel krallık arasında tercih yapması istenmiş, Lazar göksel krallığı seçmiştir. Bu seçim, Sırp larla göre, "kutsal bir halk" olduklarının kanıtıydı (BORA, 1999, s.172-173). Lazar'ın cennetin krallığını seçişini Sırp halk müziğinde şöyle dile getirilir: (VOLKAN, 1996, p.118).

*Sevgili tanrım, ne yapmalıyım
Hangi krallığı seçmeliyim
Cennetin krallığını mı
Dünya krallığını mı seçmeliyim
Eğer dünya krallığını seçersem
Dünya krallığı kısa sürelidir
Cennetin ise bugünden sonsuzluğadır.*

Sırbistan'daki milliyetçilik, dil alanında da kendini göstermiştir. Sırp dilinin savunucusu Vuk Karadzic, Sırp ları, Ortodoksluk dinine bağlı olan toplum değil, Stokavca dilini konuşan ulus olarak tanımlamıştır. Bunun içinde Katolik Hırvatlar ve Müslüman Boşnaklar da bulunuyordu (BATAKOVIC, ty, <http://www.batakovic.com...>). Stokavca dolaylı yoldan asimilasyon ve genişleme sağlayacaktı.

Tito'nun 1980'de ölümünden sonra, diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Sırbistan'da da milliyetçi kıpırdanmalar meydana geldi. Tito döneminin başarısız ekonomi ve siyasi politikalarına bir tepkiydi bunlar. İlk olarak, Ortodoks Marksist düşünce yeniden vurgulandı. 1984 itibarıyla Milosevic'in güçlenmesiyle Ortodoksluk düşüncesi merkezli kampanyalar başladı. İkinci olarak, etnik söylem oluşmaya başladı. Bu da ilk olarak

Kosova olayında açığa çıktı. Üçüncü olarak, Yugoslavya'yı canlandırma amacıyla diğer cumhuriyetlere saldırılar başladı. 1985'te Sırp Sanat ve Bilimler Akademisi tarafından yayınlanan, yazarlar, ekonomistler, filozoflar, tarihçiler ve dil bilimcilerince hazırlanan, ideolojik manifesto da 1965 reformlarının Sırlara karşı yapıldığını, Kosova ve Hırvatistan'daki Sırların tehlikede olduğunu ve Yugoslavya içerisinde Sırp karşıtı bir yapılanmanın oluşturulmak istendiği belirtilmekteydi (GAGNON, 1994-1995, p.146-148).

“Memorandum” adı verilen manifesto, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Yugoslav Toplumu ve Ekonomisinin Krizi başlığını taşımakta, ikinci bölüm ise, Sırbistan'ın Durumu ve Sırp Halkının Yeri'nden bahsetmektedir. Memorandumda, Tito yönetimi boyunca Sırların ekonomik ve siyasi alanda kayıplarından bahsediliyordu. SFRY içerisindeki iki cumhuriyetin, Slovenya ve Hırvatistan'ın, ekonomik alanda gelişmesine katkı sağlandığı ancak aynı durumun Sırbistan için yapılmadığı belirtilmektedir. Sırların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak sistematik bir şekilde ayrıma uğradığından bahsedilmektedir. Ayrıca 1974 Anayasasıyla Sırbistan'ın üçe bölündüğü ve özerk bölge statüsü kazanan Kosova'da, Sırp aleyhtarı yönetim sergilendiğinden söz edilmektedir. SFRY, tarihi boyunca hep taviz vermesi gereken cumhuriyetin Sırbistan olduğu ve diğer cumhuriyetler tarafından da “Sırlara karşı koalisyon” oluşturulduğu belirtiliyordu.

Memorandum'da özellikle vurgulanan konulardan biri de Sırların bir bütün olarak yaşadığı bir uluslarının olmadığıydı. Bunun yanında Kosova ile ilgili olarak, 1981'de yaşananlar savaş olarak algılanmış, Kosova'dan Sırların kovulmasını tarihi yenilgi olarak nitelendirmiştir. Kosova'nın yanında, Hırvatistan'daki Sırlara yönelik asimilasyon ve ayrımcılıktan bahsediliyordu. Tito ve çevresinin “zayıf Sırbistan-güçlü Yugoslavya” anlayışını benimsediğini, bunun önlenmesi için de 1974 anayasasının kaldırılması gerektiği belirtilmekteydi (BERKTAY, 2006, s.14, KENAR, 2005, s.130-132)

Sırp kin duygusu 7 maddede toplanmıştır.

1. Yugoslavya Sırp hayalidir; bununla sadece Sırlar Yugoslavya için savaştı, çatıştı ve öldü ve sadece Sırlar Yugoslavya'yı sever.

2. Sırlara karşı komplo; özellikle Tito ve Kardelj'in başını çektiği grup Sırlara karşı tavır takınmışlardır. 1974 anayasası bunun açık kanıtıdır.

3. Sırbistan sömürülmüştür; ekonomik olarak Hırvatistan ve Slovenya iyi durumdayken Sırp ekonomisi çökertilmiştir.

4. Sırlar kaybedenlerdir; Sırlar her zaman savaşta kazanmış ancak barışta kaybetmişlerdir.

5. Sırlara karşı nefret ortaya çıkmıştır; Sırlara karşı olduğu düşünülen nefret entelektüeller tarafından çokça kullanılmıştır.

6. Sırlara karşı soykırım ortaya çıkmıştır; özellikle Hırvat milliyetçileri Utaşa, soykırım yapmıştır.

7. Tüm Sırların ulusal devleti; Sırp soykırımı ve 1974 anayasası göstermiştir ki Sırlar tek devlet içerisinde yaşamalıdır (PESIC, 1996, p.18-20). Bu ideal için 1990'ların ilk yarısında "Birleştirilmiş Sırp Toprakları" deyimini sıkça kullanılmıştır. Bu toprakların içerisinde Hırvatistan'daki ve Bosna Hersek'teki Sırlar da yer almaktaydı.

Memorandum, bir anlamda Nacertanije'nin yeniden vurgulanmasıydı. Bu da gelecekte yaşanacak Hırvatistan, Bosna Hersek ve Kosova'ya müdahalelerin ideolojik zeminiydi.

22. Sırbistan Siyasi Hayatı

Sırbistan'da siyasi partiler, 1989 yılından itibaren aydınlar tarafından kurulmaya başlandı. 28 Eylül 1990'de Sırbistan'da ilk çok partili seçimler, Sırp Meclisinin yeni anayasalarını kabul etmelerinin ardından yapılmıştır. Milosevic, seçimlerden %65 oy alarak cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Aralık 1990 seçimlerinin öncesinde SPS'nin baskıcı uygulamaları siyasi gerginliği yükseltmiştir. Özellikle 1988-90 döneminde devlet kontrolüne giren medya, Hırvatistan, Bosna Hersek ve Kosova'da yaşayan Sırlara yönelik yayınlar, onları sürekli kurban olarak göstermiş ve rejimin Sırların kurtarıcısı olduğu propagandası yapılmıştır.

Milosevic, küçük kasabalar ve köylerde destek bulmaktaydı. Milosevic'e destek verenler 45 yaşlarında ve eğitimsiz kişilerdi. Aynı zamanda 300 ve 600 bin arasındaki genç üniversite öğrencileri Milosevic döneminde ülkeden göç etmişlerdir. Milosevic'e karşı örgütlenme daha ziyade büyük şehirlerde Belgrad, Niş ve Kragujevac'ta

yoğunlaşmaktaydı (RAMET, 2001a, p.6). Seçimlerin ardından Belgrat rejim karşıtı protestolara sahne olmuş, Milosevic'e muhalefet büyük şehirlerde toplanmıştı. Bu protestolar 1992'de Sırp Ortodoks Patrikliği tarafından da savunulmuştur. Kilise, başlangıçta Milosevic'in politikalarına sempatiyle bakmıştı. Fakat daha sonra bundan vazgeçilmiştir. Kilisedeki Sırp şovenizminin destekçileri başpiskopos düzeyindeki görevliler ve daha alt düzeydeki rahipler arasında çıktı.

Milosevic, gücünü 3 anahtar kuruma sahip olarak inşa etti; finansal kurumlar ve büyük endüstriyel yapılar, gizli polis ve medya. Bunların içerisinde en fazla medya sayesinde kontrolü sağladı. Medya savaş zamanlarında oldukça etkiliydi. Örnek olarak; Mart 1993'te ulusal yayın organlarının etkisiyle Vance Owen¹³ Planına 9 Nisan 1993'te yapılan kamuoyu yoklamasında Sırp haklının %70'i Sırlara etnik temizlik yapıldığı gerekçesiyle karşıydı. Ancak Milosevic'in plana sempatiyle bakmasının ardından yanlı medyanın yayınları sayesinde 27 Nisan 1993'te halkın %20'si Vance Owen Planına karşı, %39'u planı destekliyordu (RAMET, 2001a, p.7-9). Halkın savaş zamanında desteğini sağlayabilmek için ayrıca Turbo-Folk kültürü yaratılmıştır. Bununla milliyetçilik duyguları kabartılmış, Sırların ne kadar kahraman ve iyi asker oldukları işlenmiş ve yabancı düşmanlığı ve karşıtlığı yerleştirilmiştir (RAMET, 2001a, p.12-13). Bunun için yapılan şarkılar, konserle halk uyutulmuştur. 1993'te Baja tarafından yazılan "Mali Kninza" (Knin'den Küçük Ninja) şarkının sözlerinde; (RAMET, 2001a, p.12-13).

Bizden nefret ediyorlar

Ya da sevmiyorlar

Fakat hiç kimse

Sırlara bir şey yapamaz

Bu ulus yaşayacak

Sonsuza kadar

Çünkü Tanrı ve Sırlar aynı tarafta

¹³ Bu plan Bosna Hersek'teki savaşı bitirmek adına öne sürülen planlardan biridir. AB temsilcisi Lord Owen ve BM Yugoslavya özel temsilcisi Cyrus Vance tarafından önerilen plana göre, Bosna Hersek'in bir federasyon çatısı altında on özerk kantona bölünmesini öngörüyordu. On eyaletin 3'ü Sırp, 3'ü Boşnak ve 3'ü de Hırvatlardan oluşacaktı. Saraybosna için üç toplumlu bir statü öngörülmüştür. Planı Boşnaklar ve Hırvatlar onaylamış, Sırlarsa reddetmiştir. Plan Bosna Hersek topraklarının %43'ünü Sırlara, %31'ini Boşnaklara ve %26'sını Hırvatlara veriyordu. ABD'nin Bosna Hersek'e askeri müdahalede bulunacağından bahsetmesi üzerine Milosevic Planın kabulü için Bosnalı Sırp tarafına baskı yapmıştır. Bunun üzerine Bosnalı Sırlar Planı onaylamış ancak 25 Mart 1993'te tekrar reddetmişlerdir. (KENAR, 2005, s.176-180)

*Cennetler bizim
Bizden nefret ediyorlar
Hepsi bizim ciddi düşmanımız
Fakat Sırplar güçlüdür
Atalarım söyledi*

27 Nisan 1992’de Sırbistan ve Karadağ birleşerek Yugoslavya’yı kurlmalarının ardından, Mayıs 1992’de yapılan seçimler Sırp ve Karadağ muhalefet partileri tarafından boykot edilmiş, Cumhurbaşkanlığına Dobruca Cosic, Başbakanlığa Milan Panic getirilmiştir. Milosevic’e nazaran Batı yanlısı politikalar izleyen ikili Bosna savaşının sonlarına doğru tavizkar politika izlediler. Özellikle Panic, Kosova’nın özerkliği konusunda müzakerelere hazır olduğunu, Bosna Hersek konusunda barış çalışmalarına katılacağını belirtti. Panic’in barış söylemleri Bosnalı Müslümanlar nezdinde güvenilir bulunmadı. Bunda Panic’in, Cenevre’de yapılan toplantılarda Aliya İzzetbegovic’in istifa etmesini yerine ılımlı Müslüman liderlerin alınmasını önermesi yatmaktaydı. Ayrıca bazı ılımlı Müslüman liderlerle Bosna Hersek’in ademi merkezîyetçi bir yapı içerisinde, esnek bir (kon)federal bağla Sırbistan’a bağlanmaları için kulis yaptı. İrtibat kurduğu ve Bosna Hersek yönetiminin başına geçmesini istediği kişi Adil Zülfikarpasic’ti. Bu durum Bosnalı Müslümanlar arasında tepkiye neden oldu. Kosova konusundaysa, başlangıçta umut vermesine rağmen somut adımlar atmadı. Kosova’ya giderek Arnavut önderlerle görüşmüş, Arnavut üniversitesinin tekrar açılacağını ve insan hakları açısından durumun inceleneceğini söylediye de bunlar boş birer vaat olarak kaldı (BORA, 1999, s.185). Sonunda birkaç ay sonra Milosevic ile çatışmaya girmiş, bu çatışma sonucunda Aralık 1992’de seçim yapılması kararlarlaştırılmıştır.

Panic, 20 Aralık 1992’de yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koydu. Bütün tavizkar Batı yanlısı politikalara rağmen Batı’dan beklediği desteği alamadı. 1992’nin başında İngiltere ve Fransa’nın Yugoslavya’nın bütünlüğünün korunmasından yana olan isteklerini bırakması ve bağımsızlıklarını ilan eden ülkeleri Sırbistan’a karşı desteklemeleri, ABD’nin Sırbistan’ı “saldırgan taraf” olarak ilan etmesi, Rusya’nın ise tarihi müttefik olmasına rağmen Batı politikasına karşı tavır takınmaması, dış baskılara karşı milli bağımsızlık bilincinin oluşmasına neden oldu (BORA, 1999, s.187-188).

İç politikada ise Yugoslavya'nın en büyük kimya sanayi işletmesi olan Galanika'nın %75'ini değerinin çok altında satın alması, Sırp ulusal değerlerini dikkate almaması ve ABD federalizm modelini önermesi halk tarafından tepkiyle karşılandı (BORA, 1999, s.185-186).

Yapılan seçimlerde Milosevic oyların %56'sını almıştır. Bu %56'lık oy yasadışı bazı işlemler yapılarak, örneğin üniversite kayıtlarının seçim gününe denk getirilmesi gibi işlemlerle sağlanmıştır (KENAR, 2005, s.224). Seçimlerde SPS çoğunluğu sağlayamamış, seçimler en çok Çentik milislerin politik kolu olan Vojislav Şeşelj önderliğindeki Sırp Radikal Partisine (SRP) yaramıştır. Oy oranını %25'in üzerine çıkararak Parti ana muhalefet partisi olmuştur. Milosevic'in alternatifi olarak ortaya çıkan Parti daha çok kırlık bölgelerde güçlüydü ve iyi eğitim almamış fanatik milliyetçilerden oluşmaktaydı (ÜLGER, 2003, s.136). Örgütlenme yapısı ve parti programı gereğince SRP'nin faaliyet alanı Sırbistan'ı, Karadağ'ı ve Bosna Hersek'in yüzde 49'una karşılık gelen Sırp Cumhuriyeti'ni kapsamaktaydı. Şeşelj, Milosevic'ten daha milliyetçi ve şiddet yanlısı politika izlemiş, 1990'ların başlarında SRP yandaşları, Sırbistan'daki Sırp olmayanların, özellikle de Hırvat azınlığın ülkeden sürülmesi eylemlerinde öncülük etmiştir (TÜRBEĞAR, 2008a, s.34).

Kosova'da ise Sırbistan tarafından yasadışı olarak ilan edilen seçimlerde Kosova Demokratik Birliği kazanmış, Partinin başında bulunan İbrahim Rugova Kosova'nın Cumhurbaşkanı seçilmiştir (ÜLGER, 2003, s.136).

Federal Başkan Cosic, Milosevic'e darbe yapmayı planladığı gerekçesiyle görevden alınmış, Panic'in yerineyse Federal Meclis tarafından SPS mensubu Zoran Liric, Aralık 1992'de Başbakan olarak seçilmiştir (KENAR, 2005, s.225).

Birlikte koalisyon kuran SPS ve SRP birkaç ay sonra 1993 yazında Bosna Hersek konusundaki görüş ayrılıkları nedeniyle koalisyonları çatlamaya başlamıştır. Anlaşmazlık ilk olarak, Milosevic'in Bosnalı Sırlara Vance-Owen Planını imzalatmaya zorlamasıyla ortaya çıkmıştır (KENAR, 2005, s.225). Milosevic ayrıca, SRP'ye karşı kampanya başlatmış ve Sırp Meclisini feshetmiştir. Yeni seçimler Aralık 1993'te yapılmış, pek çok

çatışma ve gerginlikler ardından yeni hükümet, SPS, Yeni Demokrasi ve DEPOS koalisyonuyla kurulmuştur.¹⁴

Bosna Hersek'te savaşı sona erdiren 1995 tarihli Dayton Barış Antlaşmasından sonra Milosevic'in popülaritesi de azalmıştır. Özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin Sırbistan'a yönelik ekonomik yaptırımlar uygulaması buna neden olmuştur. FRY ve Bosnalı Sırlara yönelik yaptırımlar BM Güvenlik Konseyi'nin 1 Ekim 1996 tarihli ve 1074 sayılı kararıyla kaldırılmıştır. Yaptırımların sona ermesine rağmen ABD tarafından bloke edilen mülk ve alacaklar, barış antlaşması uygulanana, BM Güvenlik Konseyi'nin 1022 sayılı kararının gerekleri yerine getirilene kadar devam edecekti. ABD tarafından 30 Mayıs 1992'de FRY'nin eylemleri ve politikalarının ABD ulusal güvenliğine, dış politikasına ve ekonomisine tehdit oluşturduğu gerekçesiyle ilan edilen acil durumun 30 Mayıs 2002'ye kadar devam ettirilmesine karar verilmiştir (KENAR, 2005, s.228).

Milosevic'in vaatlerinin boşa çıkması üzerine muhalefet örgütlenmeye başlamış, Ocak 1996'da Vuk Draskovic'in Sırp Direniş Partisi, Zoran Djidnic'in Demokrat Partisi (DS), Vojislav Kostunica'nın Sırbistan Demokrat Partisi (SDP) yerel düzeyde bir ittifak gerçekleştirmişlerdir. Daha sonra Kostunica'nın ayrılması ile yerine gelen Vesna Pesic'in Sırbistan İttifak Partisinin katılımıyla oluşum "Zajedno" (Birlikte) adı altında birleşmişlerdir. 17 Ekimde yapılan federal seçimlerde, Zajedno 110 sandalyenin 70'ini, SPS ise 23 sandalye kazanmıştır. Ancak seçim komisyonu seçim sonuçlarını onaylamamış, Zajedno adaylarının 33'ünü iptal etmiştir. Bu durum protestolara neden olmuştur. 27 Ekimde üçüncü tur yapılmıştır, fakat bu tura muhalefet katılmamıştır. Bu nedenle de resmi sonuçlarda SPS galip gelmiştir. Milosevic seçimlerin incelenmesi için AGİT'i ülkeye çağırmıştır. İspanya Başbakanı Felipe Gonzales'in başkanlığındaki ekip, Belgrat'ın da içinde bulunduğu 14 tartışmalı şehirde, muhalefet partilerinin galip geldiğini belirtmesiyle, Milosevic'in planı ters tepmiştir (RAMET, 2001a, p.15-17).

21 Eylül 1997'de yapılan Sırp Başkan ve Parlamento seçimlerinin ilk üç turunda hiçbir adayın %50 oy alamaması nedeniyle dördüncü turda Milosevic'in desteklediği

¹⁴ Bu seçimlerde SPS 123 sandalye kazanmış, muhalefet partileri ise, Sırbistan Demokratik Muhalefet Partisi (DEPOS), SRP, Zoran Djidnic'in Demokrat Partisi ve Vojislav Kostunica'nın Sırbistan Demokrat Partisi (SDP), SPS'den fazla oy almalarına rağmen üç sandalye fazla kazanmışlardır. Önceki seçimlerde olduğu gibi Arnavutlar seçimi boykot etmişlerdir. (KENAR, 2005, s.226)

Milan Milutinovic oyların %59.68'ini alarak galip gelmiştir. Muhalefet sonuca itiraz etmişse de bir sonuç alınamamıştır. 1998'de sosyalistler ilk defa koalisyon hükümeti kurmuşlar, dört yıldan beri başbakan olan Mikro Marjanovic yeniden bu göreve getirilmiştir (RAMET, 2001a, p.20).

Bu dönemde Kosova'da gerginlikler artmaya başlamış, Milosevic bu durum karşısında askeri müdahalede bulunmuştur. Fakat bu kez Batı Bosna savaşındaki gibi ilgisiz kalmamış, barışın sağlanması için Rambouillet Antlaşmasının yapılmasını önermiştir. Sırp yönetiminin kabul etmemesi üzerine NATO birlikleri, 78 gün süren hava saldırıyla karşılık vermiştir. Kosova'ya müdahale sırasında BM bünyesinde FRY'ye karşı yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlar içerisinde; ticari ve mali yaptırımlar, AB ve ABD yatırım yapılmasını yasaklamıştır.

Kosova'da 1999 yılında savaşın bitmesiyle Sırbistan, Kosova üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. Ayrıca Karadağ'da Kasım 1999'da Alman Markını paralel para birimi olarak kabul etmesiyle, bağımsızlık yolunda ilerlemeye başlamıştır.

Mart 2000'de Milosevic, bir anayasa değişikliği önermiştir. Bu değişiklikte hem FRY Başkanının hem de Cumhurbaşkanı'nın halk oylamasıyla seçilmesi kabul edilmiştir. Bu durum nüfus bakımından Sırbistan'dan daha az nüfusa sahip olan Karadağ'ın aleyhineydi. Sırbistan ile eşitliğin garantisi iptal olmuştu. Bu nedenle Karadağ değişikliği kabul etmemiştir.

Anayasa değişikliğinin kabul edilmesinin ardından 24 Eylül 2000'de seçimler yapılmış, Karadağ seçimleri boykot etmiştir. Seçimlerde Sırbistan Demokratik Muhalefeti (DOS) lideri Vajislav Kostunica oyların %48.22'sini alarak galip gelmiştir. Milosevic ise oyların %40.23'ünü almıştır. Kostunica'nın seçim galibiyetini uluslararası kamuoyu tanımıştır. Karadağ seçimleri boykot ettiği için yeni yönetimde temsil edilmemiştir. Aralık 2000'de yapılan cumhuriyet seçimlerinde DS lideri Zoran Djidnic başbakanlığa seçilmiştir. Djidnic radikal değişimlerin yapılmasından yanayken, Kostunica barışçı bir geçişi savunuyordu (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.347).

1987'den itibaren süren Milosevic yönetimi 2000'de sona ermiştir. Milosevic'in yenilgisinin ardında Sırbistan'ın girdiği dört savaşı kaybetmesi ve ardından milliyetçi desteğin kaybolması yatmaktaydı. Ayrıca 1997 seçimlerinde büyük şehirlerde kazanan Zajedno muhalefet koalisyonu, bu illerdeki medyayı elde etmesiyle Milosevic'e karşı muhalefet büyümüştür. Ekonomik yaptırımlar da halkı bezdirmiş ve yeni yönetim sayesinde yaptırımlardan kurtulacaklarını düşünmüşlerdir.

Yeni Kostunica yönetiminin amaçları arasında, uluslararası organizasyonlara dönüş, AB ile işbirliği, komşularla iyi ilişkiler ve ekonomik reformlar bulunmaktaydı. Ayrıca Milosevic ve diğer savaş suçlularının Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi (ICTFY)'ne gönderme konusunda uluslararası işbirliği vardı.

Sırp yönetiminin bu adımlarına uluslararası kamuoyu da, mali yardım, gaz ve elektrik verilmesi, gıda ve ilaç yardımıyla karşılık vermiştir. AB ve ABD petrol satışı ve uçuş yasağını kaldırmış ve mali yardım çağrısında bulunmuştur. Sırbistan ayrıca, BM, AGİT, IMF ve Dünya Bankasına yeniden üye olmuştur. 2002 yılında da FRY, Avrupa Konseyine ve NATO'nun PfP programına üyelik başvurusunda bulunmuştur (KENAR, 2005, s.235).

Buna rağmen Milosevic'in tutuklanıp yargılanması konusunda baskılar devam etmekteydi. ABD Milosevic'in tutuklanmaması durumunda yardımların kesileceği konusunda uyarıda bulunmuştur. Kostunica ise öncelikle Yugoslavya içerisinde yargılama yapılmasını daha sonra uluslararası yargılama yapılmasını istemesine rağmen baskılar nedeniyle 1 Nisan 2001'de Milosevic tutuklanmış, Sırp lar için büyük öneme sahip, Vidovdan Günü¹⁵ olan 28 Haziran'da Lahey'e gönderilmiştir. Haziran 2001'de Milosevic'in iadesi ile ilgili yapılan kamuoyu yoklamasında halkın yaklaşık %37'si iadeye taraftar, %43'ü ise karşıydı (RAMET, 2001a, p.38). Tutuklamadan bir ay sonra da savaş suçlularının iadesi için yasa çıkarılmıştır.

¹⁵ Vidovdan; (Hıristiyanlık öncesi bir Slav tanrısı) Sırp kültüründe çok önemli yeri olan bu günde, Sırp lar Osmanlı'ya karşı Birinci Kosova Savaşını yapmış ve savaşı kaybetmişlerdir. Bu savaşta Sırp Prensi Lazar öldürülmüştür. Sırp milliyetçisi Gavrilo Princiç Habsburg Arşadük'ü Franz Ferdinand'ı öldürmüştür. İki savaş arası dönemde anayasaları kabul edilmiştir ve Yugoslavya Kominform'dan çıkarılmıştır. (RAMET, 2001(a), s.38). Bu gün St. Vitus Günü olarak ta bilinir.

2002 Şubatına kadar, Sırp halkı için en önemli sorun ekonomik sorunlardı. Şubat 2002’de hemen hemen herkes Milosevic’in yargılanmasını izlemiş, fakat uzun süre yargılanmayla ilgilenmemişlerdir. Yaşanan ekonomik ve politik sorunlar halkın demokrasiye yaklaşımını etkilemiştir. 2002 seçimlerinde halkın katılım oranı az olduğu için yeni başkan seçilememiştir. Bunun üzerine, Sırbistan Parlamentosu Anayasa Komitesi Natasa Micic’i 30 Aralık 2002’de geçici olarak başkan seçmiştir (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.347).

Sırbistan 2003 yılında önemli bir siyasi kriz yaşamış, ülkenin başbakanı Zoran Djindic Sırp hükümet binası önünde öldürülmüştür.¹⁶ Djindic’in ölümünün ardından, Kasım 2003 devlet başkanlığı seçimlerinde SRP adayı Tomislav Nikolic oyların %46.23’ünü alarak devlet başkanı seçilmiştir. Aralık 2003’te yapılan genel seçimlerde SRP %27.61 oyla 82, SDP %17.72 oyla 53, DS %12.58 oyla 37 milletvekili çıkarmıştır. Milosevic’in SPS ise %7.61 oyla 22 milletvekili çıkararak 6. sırada yer almıştır.¹⁷ 2003 parlamento seçimleri Milosevic’in partisinin eski gücünü kaybettiğinin göstergesiydi. Bunun yanında aşırı milliyetçi SRS oylarını yükseltmiştir. Halk Milosovic’in politikalarını cezalandırırken aslında milliyetçilik duygularından birşey kaybetmediklerini de göstermiştir. Bunun yanında Batı ve AB yanlısı DS’de önemli bir çıkış sergilemiştir. Seçimlerde hiçbir parti hükümetin kurulması için gereken 126 sayısına ulaşamadıkları için uzun süre hükümet kurulamamıştır. En sonunda hükümet Kostunica liderliğindeki muhafazakar SDP, liberal G17 Plus grubu ile Sırbistan Yenilenme Hareketi ve Yeni Sırbistan Koalisyonu’ndan kurulmuştur.

Haziran 2004’te yapılan devlet başkanlığı seçiminin ilk turunda SRP adayı Tomislav Nikolic oyların %30.60’ını alarak, DS adayı Boris Tadic oyların %27.37’sini alarak ikinci turda yarışmışlardır. 27 Haziran 2004’te yapılan ikinci tur oylamasında DS adayı Boris

¹⁶ Üç buçuk yıl önce başlayan yargı sürecinde biri koruma programı kapsamında olan iki tanık öldürüldü, bir yargıç davadan çekildi, bir diğeri de ölüm tehditleri aldığını açıkladı. Dava Sırbistan’da yüzyılın davası olarak ifade ediliyordu. Bazı gözlemciler suikasti, karmaşıklığı açısından eski ABD başkanlarından John Kennedy’nin 1963’te öldürülmesine benzetiyordu.

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/05/070523_djindic.shtml, 06.07.2009

¹⁷Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: **Sırbistan Cumhuriyet Seçim Komisyonu**, http://www.rik.parlament.sr.gov.yu/engleski/propisi_frames.htm, 14.06.2009

Tadic oyların %53.24'ünü alarak devlet başkanı seçilmiş, Tomislav Nikolic ise oyların %45.40'ını alabilmiştir.¹⁸

23. Sırbistan'ın Bugünü

2000 yılının sonlarından itibaren kısa zamanda dünya ile yeniden bütünleşmeyi başaran Sırbistan, aynı işi ülke içinde yapamamıştır. Her şeyden önce Sırbistan kendi içinde bölünmüş kalmaya devam etmiştir. Milosevic döneminde Sırbistan siyasi sahnesi “demokratik blok” ve “demokratik olmayan blok”a ayrılmaktaydı. Benzer bir bölünmüşlüğün günümüz Sırbistan'ında da devam ettiği ve bu ülkede “iki ayrı Sırbistan”ın bulunduğu belirtilmelidir. Birinci Sırbistan, Milosevic'in dönemine ait zihniyetle yaşamaya devam etmekte ve bütün milliyetçileri etrafında toplamaktadır. Bu Sırbistan'da liderliği, aşırı milliyetçi görüşleriyle bilinen SRP yapmaktadır. Diğer Sırbistan ise, demokratik güçlerin kontrolünde olan ve AB ile NATO gibi kuruluşlara üye olmaya çalışan Sırbistan'dır (TÜRBEĞAR, 2008a, s.30-31).

Milosevic'i uzun süre iktidarda tutan nedenlerden biri de, ülke içerisindeki Milosevic'e alternatif partilerin de aynı düşüncüyü savunmalarına rağmen bir blok oluşturamamaları ve liderleri arasındaki çatışma yatmaktaydı. Demokratik blok içerisinde bulunan DS ve SDP buna örnektir. DS ülke ekonomisine ve reformlara öncelik verirken, SDP uzun süre bazı moral değerleri ilk planda tutmuştur. SDP lideri Kostunica, Sırları savaş suçu işleyen bir millet olarak görmediği için, savaş suçu işlemiş olmakla itham edilen bazı şahısların ICTFY'ye gönderilmelerine karşı çıkmıştır (TÜRBEĞAR, 2008a, s.31). Milosevic'in milliyetçi rolünü üstlenmeye çalışmıştır. Genel olarak Sırbistan'ın demokratik bloğu 2000'li yıllarda birçok konuda “gelenekselciler” ve “reformcular” olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Her iki grubun da temel hedefi, Sırbistan'ı AB ve NATO üyeliğine taşımaktır (TÜRBEĞAR, 2008a, s.32).

Son dönem Sırp politikası demokratik blokta olsun ya da olmasın Sırp milliyetçiliğini yeniden canlandırma hevesindedir. Bu özellikle Kosova konusunda, AB ve NATO üyeliklerinde kendini göstermektedir.

¹⁸Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: **Sırbistan Cumhuriyet Seçim Komisyonu**, http://www.rik.parlament.sr.gov.yu/engleski/propisi_frames.htm, 14.06.2009

Sırp siyasi tarihi açısından Avrupalı Sırbistan'ın, ya da Avrupa'dan izole edilmiş Sırbistan'ın oluşmasına neden olacak 2000 seçimleri kadar önemli 21 Ocak 2007 seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde savaş suçlarından dolayı yargılanmakta olan Voyislav Şeşelj'in liderliğindeki SRP aldığı yaklaşık yüzde 29'luk oyla, birinci parti olmayı yine başarmış, Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadic'in liderliğindeki DS ikinci ve Sırbistan Başbakanı Vojslav Kostunica'nın başını çektiği Sırbistan Demokratik Partisi–Yeni Sırbistan (DSS-NS) koalisyonu üçüncü olmuştur. Bunun dışında, Sırbistan'da uygulanmakta olan yüzde 5'lik seçim barajını aşarak, Sırbistan Meclisine girmeyi başaran diğer siyasi partiler, Liberal Demokratik Parti (LDP) çerçevesinde toplanan koalisyon, diğerleri ise G17 Plus ve SPS dir. Yeni mecliste SRP'nin 81, DS'nin 64, DSS-NS'nin 47, G17'nin 19, SPS'nin 16, LDP etrafındaki koalisyonun ise 15 milletvekili girmiştir. Yüzde 5'lik seçim barajından muaf tutulan azınlık siyasi partileri ise toplam 8 milletvekili ile mecliste temsil edilmiştir (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6285663.stm>).

Kosova'nın bağımsızlığının ilan edilmesi öncesinde Sırbistan devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Kosova'nın olası bağımsızlık ilanı durumunda Sırbistan'ın tutumunu gözler önüne serecek olan bu seçimlerin ilk turunda 2004 seçimlerinde olduğu gibi %39.6'lık oyla SRS başkan vekili Tomislav Nikolic birinci, DS lideri Boris Tadic %35.5 oyla ikinci olmuştur. Hiçbir aday %50'nin üzerinde oy alamadıkları için seçim ikinci tura kalmıştır. Yapılan ikinci turda DS lideri Boris Tadic oyların %51'ini alarak devlet başkanlığına seçilmiştir. Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra Sırbistan'da Kostunica liderliğindeki hükümet istifa ederek erken seçime gitme kararı alınmıştır. 11 Mayıs 2008'de yapılan seçimlerde Boris Tadic'in başını çektiği “Avrupalı Sırbistan İçin” koalisyonu oyların yüzde 38,44'ünü alarak birinci oldu. Daha radikal görüşleriyle tanınan SRP ise, kamuoyu yoklamalarında yansıtılan beklentilerin altında kalarak, yüzde 29,36'lık oyla ikinci sırada yer aldı. Sırbistan Başbakanı Vojslav Kostunica'nın liderliğindeki DSS-NS koalisyonu ise yüzde 11,59'luk oyla üçüncü oldu. Yüzde 5'lik seçim barajını SPS etrafında toplanan koalisyon ve LDP geçmeyi başardı. Diğer taraftan, azınlıklara uygulanan pozitif ayrımcılık sayesinde seçim barajından muaf tutulan azınlıklardan Boşnak, Macar, Roman ve Arnavutların da meclise temsilcileri girmiştir. Oysa seçimlerden yalnızca birkaç gün önce yapılan kamuoyu yoklamalarında Avrupalı Sırbistan İçin koalisyonunun, SRP'yle neredeyse birebir gitmekte olduğunu göstermekteydi. Son anda durumu Avrupalı Sırbistan İçin koalisyonunun lehine değiştiren

iki temel hususun yaşandığı söylenebilir: Birincisi, cumhurbaşkanı Tadic'in etrafındaki siyasi akım seçimlere birkaç gün kala AB ile İstikrar ve İşbirliği Anlaşması'nı (SAA) imzalamayı başardı. İkincisi ise, yine Tadic'e yakın olanlar Fiat otomobil firmasının Sırbistan'a yatırımcı olarak geri gelmesinin sağlanabilmesidir (TÜRBEDAR, 2008b, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=23&ID=2204>).

Parlamento'ya giren partilerin profillerine bakıldığında AB ve NATO karşıtı olan SRP ve DSS-NS koalisyonunun toplam vekil sayısı 107, Milosevic'in SPS partisinin başı çektiği koalisyonun kazandığı vekil sayısı 20 dir. Sırbistan'ın AB ve NATO üyeliğini desteklediği Avrupalı Sırbistan İçin Koalisyonu (ZES), LDP ve Macar, Boşnak ile Arnavutların koalisyonlarının toplam koltuk sayısı 123'tür. Dolayısıyla bu hesaplamalara göre Boris Tadic'in ZES koalisyonunun önderliğinde, demokratik partilerden oluşan bir hükümetin oluşturulması 126 sayısına ulaşamadığı için mümkün olamamıştır (MUZEJINOVIC, 2008, <http://www.usakgundem.com/yorum/219/sirbistan'daki...>). Yeni hükümet Mikro Cvetkovic başbakanlığında, DS ve SPS arasında oluşturulmuştur. Böylece Milosevic'in SPS'si on yıl aradan sonra tekrar ülke yönetimine ortak olmuştur.

Sırbistan siyasi hayatı kısa sürede çok fazla seçim yaşamıştır. Bu durum uzun vadeli politikaların yerleşmesine engel olmuş yerine kısa vadeli politikalarla gün kurtarılmaya çalışılmıştır. Bu konu özellikle de ICTFY'ye savaş suçlularının iadesi konusunda kendini göstermektedir. Çünkü halk özellikle savaş dönemlerinde yaşananlarla hala yüzleşememiş ve halk tarafından katiller kahraman olarak görülmektedir. Sırplar ICTFY'yi Sırpları adil şekilde yargılamadığını düşündükleri için siyasi bir mahkeme olduğu görüşündedirler.

ICTFY ile ilk ilişkiler 2001'de Milosevic'in Lahey'e gönderilmesiyle başladı. Aslında bunda da Kostunica'nın isteği öncelikle yargılamanın kendi ulusal yargılarında yapılması yönündeydi. Ancak Batı'nın diretmesi sonucunda daha fazla dayanamamıştır. Soykırım da dahil olmak üzere 60 suçtan yargılanan Milosevic Mart 2006'da hücresinde ölmüştür. Dava öngörülenden uzun sürmüş ve Milosevic hakkında karar verilemeden Milosevic ölmüştür.

Sırp siyasetinde Milosevic'ten sonra milliyetçi SRS lideri Şeşelj'de 2003'te Lahey mahkemesine teslim olmuştur. Şeşelj, yaydığı “zehirli fikirler” ile bölgenin Sırp olmayan halklarının cinayet, işkence ve zulme uğramasını kışkırtmakla, etnik temizlik planına katılmakla suçlanmıştır (<http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/11...>). Şeşelj 2003'te teslim olmasına rağmen 2007 seçimlerinde milletvekili seçilmiştir.

Milosevic'in ardından en önemli adım da Bosnalı Sırp lider Radovan Karacic'in Srebrenica katliamının yıldönümü olan 11 Temmuzdan on gün sonra 21 Temmuz 2008'de Belgrat'ta yakalanmış, Lahey'e gönderilmiştir. İlk duruşması 1 Ağustos 2008'de görülmüştür. Radovan Karacic, Dragon David Dabic adında sahte bir kimlikle yakalanmıştır. Kaçak olduğu süre zarfında alternatif tıpla uğraştığı ortaya çıkmıştır. Karacic'in kaçak olduğu 2002-2005 yılları arasında beş kitap ve birçok makale yayınlamıştır.

Bugüne kadar suçluların iadesinde Sırbistan çok yavaş davranmıştır. Bunda Kostunica yönetiminin suçluları koruyan politikaları da etkili olmuştur. 11 Mayıs 2008 erken seçimlerinden sonra iktidara gelen Batı ile entegrasyon yanlısı Avrupalı Sırbistan İçin başkanlığındaki yeni yönetim seçimlerden iki ay sonra Karacic'i Lahey'e teslim etmiştir. Hükümetin içişleri bakanının SPS milletvekili olması da manidardır. Ancak mahkeme 2010'da kapatılacak, bundan sonra savaş suçluları kendi ülkelerinin mahkemelerinde yargılanacaklardır. Mahkemenin kısa süre için öngörülmesi nedeniyle genellikle Sırp yetkililer, Milosevic, Şeşelj ve Karacic, savunmalarını kendileri yapmışlardır. Uluslararası kamuoyu için önemli isimlerden biri olan Bosnalı Sırpların Komutanı Radko Mladic ise hala bulunamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SIRBİSTAN VE KARADAĞ İLİŞKİLERİ

30. FRY İçerisinde Karadağ

Yugoslavya'nın dağılmaya başladığı 1991'de Karadağ'ın durumu belli değildi. Aralık 1991'de, AT 15 Ocak 1992'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını tanıyacağını ilan etmesinin ardından Sırbistan, 26 Aralık 1991'de Karadağ, Hırvatistan'ın Krajina bölgesindeki Sırların da içerisine alan III. Yugoslavya'yı ilan etti. Ancak bu devlet yasal olarak tanınmamıştır çünkü resmi olarak AT'den tanınmasını istememiştir. Ayrıca Banditer Komisyonu da sadece SFRY'yi oluşturan 6 cumhuriyetin bağımsızlığını ilan edebileceğini kabul ediyordu (LUKIC, 2005, p.55).

Lahey'de Lord Peter Carrington'un başkanlığında toplanan Yugoslavya'nın geleceği hakkındaki toplantıda Karadağ da bulunuyordu. Lord Carrington, herkese eşit bağımsızlık önermiş, Karadağ devlet başkanı Momir Bulatovic başta bu öneriyi kabul etmiş, ancak daha sonra vazgeçerek Milosevic ile FRY'yi kurmuştur. 27 Nisan 1992'de ilan edilen FRY'ye göre her ülkenin eşit konumu ve resmi kurumlarda eşit temsili vardı (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.349). Kurulan FRY içerisinde Sırlar nüfusun %62.3'ünü, Karadağlılar %5'ini, diğer etnik azınlıklarsa nüfusun; Arnavutluklar %16.6'sını, Macarlar %3.3'ünü, Müslümanlar %3.1'ini oluşturmaktaydı. Etnik azınlıklar ülkenin iki özerk bölgesi olan Kosova ve Voyvodina'da yaşamaktaydı. Bu bölgeler Milosevic öncesi 1974 anayasasıyla özerk bölge statüsü elde etmişlerdi (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.324).

FRY (Savezna Republika Jugoslavija) iki yönetim bölümüne ayrılmıştır. Sırbistan Cumhuriyeti ve Karadağ Cumhuriyeti¹⁹. Yeni devlet kendisini SFRY'nin halefi ilan etmiş, ancak diğer cumhuriyetler tarafından kabul edilmemiştir. Diğer cumhuriyetlerin kabul etmemesinin nedeni, FRY'nin Hırvatistan ve Bosna Hersek'e savaş açması, uluslararası toplumun tavrı ve Banditer Komisyonu kararlarıydı. Bu komisyon 1991 Kasımında, Avrupa Komisyonu tarafından SFRY'nin sorunlarının çözümü amacıyla oluşturulmuştu (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.333). Uluslararası toplum Belgrat'ın, Rusya'nın SSCB'nin halefi olarak kendisini ilan etmesi gibi, kendisini SFRY'nin halefi ilan etmesini reddetmiştir. Banditer Komisyonu 16 Temmuz 1993'te hiçbir devletin SFRY'nin halefi olmadığını belirtmiştir. Diğer dört cumhuriyet, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek ve Makedonya, tekrar uluslararası örgütlere üye olurken FRY bunu yapmamıştır²⁰ (LUKIC, 2005, p.56).

Yeni FRY devleti, Anayasa ile yönetim iki yasama kuruluşundan oluşan Federal Meclis, halkın temsil edildiği Halk meclisi ve cumhuriyetleri temsil eden Cumhuriyet Meclisinden oluşmaktaydı. Federal seçim yasasına göre, Halk Meclisinde Sırbistan 108 üye, Karadağ ise en az 30 üye ile, Cumhuriyet Meclisinde her iki cumhuriyetin 20'şer üyeden toplam 40 üyeden oluşmaktaydı. Bundan da anlaşılacağı gibi Sırbistan daha baskın durumdaydı. Federal politik güç FRY'de federal meclis ve federal hükümet arasındaki ilişkiyle ilgiliydi. Federal meclis federal hükümeti seçiyordu. Federal başbakan hükümetin başıydı. 97. maddeye göre federal meclis başkanı ve başbakanı aynı ülkeden olamazdı. Ancak Sırbistan buna uymamıştır. İlk Cumhurbaşkanlığına Sırp Dobruca Cosic, Başbakanlığa da Sırp Milan Panic getirilmiştir. Ardından Cumhurbaşkanlığına Sırp Zoran Lilic, Başbakanlığa Karadağlı Rodoje Kontic getirilmiştir (LUKIC, 2005, p.59-60).

1990'ların ikinci yarısında derin ekonomik kriz, geniş sosyal farklar ve politik istikrarsızlık FRY içerisinde Karadağ'ın tutumunun değişmeye başlamasına neden

¹⁹ Mart 1992'de Karadağ'da referandum düzenlendi. Karadağlı Arnavutların ve Müslümanların katılmaması nedeniyle katılımın %66 olduğu referandumda halkın %96'sı, Karadağ'ın ortak devletle eşit haklara sahip olarak egemen devlet olmasına "evet" demişlerdi (LUKIC, 2005, p.56).

²⁰ 1992-2000 yılları arasında FRY yasal olarak belirsiz durumdaydı. SFRY bayrağı BM binasının önünde dalgalanmaya devam ediyordu. FRY resmi tatil olarak SFRY'den kalma 29 Kasım 1943 Tito'nun Yugoslavya'yı kurmasını devam ettirmişlerdir, bir farkla 1943 yerine referans olarak 1945 yılı monarşinin yıkılıp Cumhuriyetin gelmesini kutlamışlardır (LUKIC, 2005, p.57). 2000'de Milosevic'in yerine Kostunica'nın gelmesiyle yeni yönetim 8 yıl süren inadı yıkılmış ve FRY 27 Ocak 2000'de BM üyeliğine başvurmuştur.

olmuştur. Karadağ Sosyalist Partisi, Yugoslavya içerisinde daha fazla hak ve eşitlik istemeye başlamış, fakat bu isteklere hem Sırbistan ham de ülke içerisinde devlet başkanı Bulatovic ilgisiz kalmıştır. Eylül 1997’de katılımın %67.38 olduğu seçimlerinde bağımsızlık yanlısı Mila Djukanovic 5488 oy farkla devlet başkanı seçilmiştir. Milosevic sonuçları kabul etmemiş, Djukanovic’i oyları çalmakla suçlamıştır. Djukanovic’i Sırbistan’da Belgrat’taki bağımsız medya ve muhalefet partisi Zajedno da desteklemekteydi. Bu seçim sonuçlarıyla, FRY tarihinde ilk defa dışı açılımı savunan ve reform yanlısı bir parti iktidar olmuştur. Ayrıca Milosevic’in istekleri de gerçekleşmemiştir (KLEMENCIC -ZAGOR, 2004, p.349-350).

31 Mayıs 1998’deki Karadağ parlamento seçimlerinde Djukanovic’in “Daha iyi yaşayabiliriz (DZB)” koalisyonu, ki üç parti içermektedir: Sosyalist Demokrat Partisi, Halk Partisi ve Sosyal Demokrat Parti, 78 milletvekilinden 42’sini, Mumir Bulatovic’in Sosyalist Halk Partisi ise 29 milletvekili çıkarmıştır (LUKIC, 2005, p.68).

Kosova Savaşı’nın bitmesi ile Karadağ’da anayasal değişiklik görüşü belirlemiştir. Karadağlı liderler, Belgrat’ın Karadağ’ın demokratik reformları sürdürebilmesi için daha fazla özgürlük ve bağımsızlık vermesini, bu sayede Karadağ’ın federasyon içerisinde kalabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda Sırbistan ile ilişkileriyle ilgili olarak “Karadağ ve Sırbistan arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanmasının temeli” başlıklı rapor hazırlanmıştır. Raporda FRY’nin asimetrik federasyondan konfederasyona dönüştürülmesi amaçlanıyordu. Ortak savunma ve dış ilişkilerde “iki egemen devlet” yaratılmasını öngörüyordu. Ayrıca devletin ismi olarak “Sırbistan ve Karadağ Devletlerinin Birliği” olmasını istiyordu. Platform olarak da adlandırılan belge 5 Ağustos 1999’da sunulmuş, ancak Milosevic yönetimi bu isteklere karşı çıkmıştır. AB hükümetleri ve ABD yönetimi de Karadağ’ın bağımsızlığına karşıydı. Çünkü yeni bir savaşın çıkmasından endişeleniyorlardı. Bunun üzerine Karadağ yönetimi geçmişte Slovenya ve Hırvatistan örneklerini de dikkate alarak, Sırp tarafından askeri saldırıya uğramamak için bazı analistlerin de belirttiği gibi “emekleyen bağımsızlık” stratejisi uyguladılar. Bu stratejinin amacı aşamalı olarak bağımsız devletin inşasıydı. Bunun ardından Karadağ gizli planı yürürlüğe koymuştur. Bu plan uyarınca, 1999 yazından itibaren FRY’nin federal kurumları Karadağ’da kontrollerini kaybetmişlerdir. Karadağ polisi, ki Djukanovic’e bağlı gönüllülerden oluşmaktadır, Arnavutluk, Hırvatistan ve Adriyatik

sahil sınırını kontrole başladılar. Kendi gayri resmi temsilcilerini Avrupa başkentlerine gönderdiler, böylece kendi visalarını ve dışişleri bakanlıklarını oluşturdular. Sırbistan ile Karadağ'ı birbirine bağlayan sadece Yugoslav ordusu ve dinar kalmıştı. Bu durum 2000 seçimlerinde Milosevic'in kaybetmesinin ardından da devam etmiştir. Karadağ'ın bağımsızlığını savunanlar 1918'den önce Karadağ'ın bağımsız devlet olarak tanındığını bu nedenle de bağımsız devlet olmanın hakları olduğunu belirtmekteydiler (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.351, LUKIC, 2005, p.69).

Karadağ, iki ayrı devlet olarak konfederasyon şeklindeki oluşumu kamuoyuna duyurulmasının ardından yapılan kamuoyu yoklamasında, Şubat 1999'da halkın %21'i ayrılmadan yanaydı, bu düşük oran 7 ay sonra %43.9'a çıkmış, %38.9'da ayrılmaya karşıydı. Mayıs 2000'de ise bu oran %60'a çıkmıştır (RAMET, 2001a, p.28).

Karadağ'ın seçim sonuçlarından çıkan bağımsızlık isteklerine Milosevic anayasa değişikliğiyle karşılık vermiştir. Bu değişikliklerde, Cumhuriyet Meclisine Sırbistan ve Karadağ tarafından gönderilen temsilcilerin kompozisyonu, üst parlamento, Djukanovic'in, Butalovic'in Sosyalist Halk Partisinden temsilcileri de içermeyi önermiştir. Böylece Milosevic anayasayı değiştirmek için gerekli olan 2/3 çoğunluğu sağlayacaktı (KENAR, 2005, s.260-261). Bir de buna 6 Temmuzda yapılan düzenlemeler eklenmiştir. Bu düzenlemelerde hem FRY Başkanının hem de Cumhuriyetler Meclisinin halk tarafından seçilmesi istenmiş, böylece Karadağ'ın eşitlik garantisi kaybolmuştur. Bunun üzerine Karadağ yönetimi, Eylül 2000'de yapılan seçimleri boykot etmiştir.

Seçimler öncesinde Milosevic daha da ileri giderek Bosna Hersek ve Hırvatistan'a müdahaleleri öncesi uyguladığı taktikleri uygulamaya koymuştur. Karadağ'da JNA mensubu ayrı bir polis gücünün oluşturulması, bölgedeki milis güçlerin desteklenmesi ve Sırp propagandası yapan yasadışı TV istasyonu kurmuştur. Bu durum, Milosevic'in seçimleri kaybedip, Kostunica'nın galip gelmesiyle sadece savaş durumu ortadan kalkmış, Karadağ üzerindeki siyasi baskılar devam etmiştir.

Kostunica'nın göreve gelmesinin ardından, 17 Ocakta yeni seçilen Sırbistan Başbakanı Djindjic ve Djukanovic ile yaptığı toplantıda yeni bir anayasa hazırlanması önerisinde bulunmuştur. Amacı, Karadağ'ın bağımsızlık için referandum yapmasını

önlemektir. Ayrıca Sırbistan ve Karadağ arasında uluslararası ilişkilerde tek kişilik yaratmak ve BM’de tek temsil, birlikte ortak federal hükümet ve başkan, tek ordu, tek para ve ortak dış politika istemekteydi. Kostunica bu politikayla tıpkı ABD ve Almanya federalizmi gibi güçlü bir federal devlet istiyordu. Ya da Kanada federalizmindeki gibi Karadağ, Quebec ya da İngiliz Columbia gibi bir rol oynayabilirdi. Kostunica federal hükümetin gücünü geri kazanmak istiyordu. Bakanlık sayısını 14’den 5’e indirecek, Sırp tarafından en üst federal kurumlarda 1/10 oranında temsil edilen Karadağlıların statüsünü garanti edecekti (KENAR, 2005, s.262, LUKIC, 2005, p.72). Karadağ iki devlet gibi BM iki ayrı temsil istiyordu. Asıl isteği ise “Staatenbund” yani bazı federasyon unsurları taşıyan konfederasyondur (LUKIC, 2005, p.72).

Ancak bu istekler çerçevesinde yapılan müzakerelerde Karadağ yönetimi arasında çatlak çıktı. DZB koalisyonu içerisindeki Halk Partisi plana karşı çıktı. Bunun üzerine Karadağ Nisan 2001’de seçim kararı aldı. 16 siyasi partinin katıldığı seçimlerde partiler bağımsızlık yanlısı “Karadağ’ın Zaferi” ve federasyon yanlısı “Yugoslavya için Birlikte” olarak ikiye ayrıldı. Seçimleri bağımsızlık yanlısı “Karadağ’ın Zaferi” koalisyonu kazandı. Ancak tam çoğunluğu sağlayamadı (LUKIC, 2005, p.72-74).

Karadağ, Merkez Bankası kurma kararı almış, Yugoslav dinarı yerine Alman markını ulusal para birimi olarak kabul etmiştir. Bu adımlar Sırp hükümetince bağımsızlık yolunda ilerlediği şeklinde algılanarak endişe duyulmuştur. Özellikle Kosova konusunda BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı Kosova’nın FRY’nin egemenliğinde tanınması, Karadağ’ın bağımsızlığı durumunda Kosova’nın bağımsızlığının da kaçınılmaz olmasından korkmuştur.

31. Karadağ’ın Bağımsızlığı ve Bugünü

Karadağ’ın bağımsızlığı çeşitli sosyal ve siyasi faktörlere dayanmaktadır: tarihi miras, iç politika ve coğrafi farklılıklar, 1980’lerin ortalarında finansal bağımsızlık temelli ekonomik ve federal devlet tartışmaları, Sırbistan ile belirsiz ve çarpık ilişkiler, Karadağlıların karmaşık askeri ve kahramanlık geleneği, değişim dönemi öncesinde temel komünist dışı alternatiflerin eksikliği ve Karadağ’ın jeopolitik durumunun farklılığı, Karadağ’da sosyal gelişmeye önemli etki yapmıştır. Karadağ’ın ekonomik olarak doğal

kaynaklara sahip olmaması, küçük bir ülke olması ve komşu ülkelerinde zayıf ekonomiye sahip olması ekonomik olarak güçsüz kalmasına neden olmuştur. Özellikle 1990'larda yaşanan Yugoslav savaşları, dış dünyaya entegre olamamak, yaptırımlar zayıf finansal sistemde GSMH'da kötüleşmelere neden olmuştur (MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.696-697). 1990'lar boyunca yapılan dört savaş, ekonomiyi kötü etkilemiştir. Bunlara BM Güvenlik Konseyi tarafından konulan ambargolar da neden olmuştur. İlk yaptırım 1991 sonunda Sırp-Hırvat savaşında, ikincisi 1992 Mayısında Bosna savaşında yeniden uygulanmış, 1995 Dayton anlaşmasıyla kısmen kaldırılmıştır. En son ve önemli yaptırım hava trafiği yasağı ve petrol ve ticaret ambargosunu içeren 1998 Mayısındaki yaptırımdır (UVALIC, 2000, p.7-8).

1980'lerde başlayan ekonomik kriz Karadağ'ı Sırbistan'a yaklaştırmış, ülkede Sırp yanlısı politikalar uygulanmıştır. Fakat bu durum 90'ların sonunda tersine dönmüştür. İlk ciddi milliyetçilik ayrılığı 1990'ların sonunda kendini gösterdi. Sırbistan'ın izolasyonu attırması, Milosevic yönetiminin isteksiz reform girişimleri, Kosova'da NATO ile mücadele²¹, ICTFY ile Sırp demokratik rejiminin gönülsüz işbirliği, bunların hepsi Karadağ'ın gelişimine ve Euro-Atlantik entegrasyonuna girme emeline zarar verici etki yapmaktaydı. Bütün bu yaşananlar Karadağlı politikacıları, kültürel elit ve halk arasında bağımsızlık fikrinin gelişmesine katkı sağladı. Bu da iki referandum arası dönemde halkın seçimlerinin değişmesine yol açtı (MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.706).

Aralık 2000'e gelindiğinde FRY iki görüşe ayrılmıştı: Djukanovic'in iki devleti, Kostunica'nın federal hükümeti. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan, BM destekli müzakereleri önerdi. Annan, Kosova, Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan konfederasyon önerdi ancak taraflar reddetti. Karadağ'ın reddetmesinin nedeni nüfusunun 650 bin diğerlerinin nüfusunun Kosova 2 milyon, Sırbistan'ın ise 8 milyon olmasıydı (LUKIC, 2005, p.76, KAPLAN, 1998, p.758).

Karadağ'ın hem 1974 Anayasasında hem de 1992 Anayasasında ayrılma hakkı vardı. 2001 yılında Karadağ'da yeni hükümetin kurulmasının ardından Karadağ önceliklerini,

²¹Kosova savaşı sırasında Karadağ, Sırbistan'ın politikalarını çılgınca bulmuş bunu her fırsatta dile getirmiştir. Bunun üzerine Milosevic Karadağ'da bulunan FRY'nin 2. ordu komutanını görevinden alarak, yerine kendisine yakın Milorad Obranic'i getirmiştir (AKMAN, 2006, s.233).

kamu yönetimi, yargı sistemi ve maliye ve vergi politikaları konusundaki reformları hızlandırmak, AB ve ABD ile yakın işbirliği, komşu ülkelerle işbirliği yapmak, Sırbistan ile geleceğe yönelik ilişkiler ve gelişmelere ilişkin diyaloga girmek olarak belirtmiştir. Bunun için bağımsızlık konusunda acele edilmemesi, barış ve güvenliğin sağlanması ve Karadağ için uygun zamanın beklenmesi kararlaştırılmıştır. Karadağ, Sırp hükümetine gelecekteki ilişkilerine ilişkin görüşme ve mevcut yapıyı değiştirerek iki bağımsız ve eşit devlet olarak yeni yapı oluşturulmasını önermişse de bu Sırp tarafından kabul görmemiştir. Sırp tarafının niyeti mevcut yapının sürdürülmesiydi (KENAR, 2005, s.264).

14 Mart 2002’de Karadağ ve Sırbistan Başkanları ile AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası temsilcisi Javier Solana, FRY’yi yeniden yapılandırarak Sırbistan-Karadağ Federasyonu olarak adlandırılan gevşek bir federasyon şeklinde yeniden yapılandırılmasına karar vermişler, Mart 2002’de Federal Hükümet Başkanları ile Cumhuriyetlerin Başkanları Karadağ’ın Sırbistan ile aynı devlet içerisindeki ilişkilerini yeniden tanımlayan Belgrat Antlaşmasını imzalamışlardır. Antlaşmaya göre yeni devlet bazı zayıf ortak kurumlara sahip olacak (Başkanlık, Parlamento ve 5 Bakanlık) her tarafın kendi ekonomik sistemi olacaktır.²² Bazı federal kurumlar Karadağ’ın başkenti Podgorica’da olacak, Karadağ’ın temsilinde adalet sağlanacak, AB anlaşmanın uygulanmasından sorumlu olacaktı. Ayrıca Karadağ Euro, Sırbistan ise Dinar kullanmaya devam edecekti. AB 5 yıl sonra, Karadağ ise 1 yıl sonra kendi gelecekleri konusunda referanduma gidilmesini istemiştir (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.353, LUKIC, 2005, p.83-84). 4 Şubat 2003’te FRY yerine Sırbistan-Karadağ Devleti ilan edilmiştir. Sırbistan FRY’nin halefi ilan edilmiş ve Karadağ bağımsız olursa Kosova otomatik olarak Sırbistan’a ait olacağı kararlaştırılmıştır. Sırbistan ayrıca, Sırbistan-Karadağ’ın üye olduğu örgütlere üye olmaya çalışmayacak, Karadağ çalışacaktı.

21 Haziran 2006’da yapılan referandum ile Karadağ bağımsızlığını ilan etmiştir. Referandum öncesi gelişmelere bakacak olursak: referandum öncesinde halk *no blok* ve *yes blok* arasında bölünmüştür. 18-20 Mayıs 2006 tarihinde yayınlanan *no bloc* yanlısı Dani gazetesinde son Karadağ Kralı Nicola’nın ülkenin tarihi kimliğini gösteren *Tarihi*

²²(KENAR, 2005, s.264) Bu bakanlıklar, Dışişleri bakanlığı, savunma bakanlığı, uluslararası ekonomik ilişkilerden sorumlu bakanlık, iç ekonomik ilişkilerden sorumlu bakanlık ve insan ile azınlık haklarının korunmasıyla ilgili bakanlıktır. Erhan Türbedar, “Sırbistan ve Karadağ’ın Yolları Ayrıldı”, **Stratejik Analiz**, Haziran 2006, s.73-75

Dersler yazı dizisinde bu topraklarda yaşayan Sırp kökenli Karadağlılardan söz edilmekteydi. Bu belge Karadağ'ın bağımsızlığını istemeyen politikacılar tarafından kullanılmıştır. No blok taraftarları Radovan Karacic ve Ratko Mladic'i milli kahraman olarak görmektedir. No blok Karadağ'ın bağımsızlığına karşı olduklarını Sırplarla olan tarihi temellere, köken mitlerine, kültüre dayandırarak açıklarken, *yes blok*, Karadağ'ın Yugoslavya federasyonuna dahil olduğu 1918 olaylarını, Karadağlıların Sırpların baskın olduğu hükümetlerce yönetildiği belirtilmiştir. Son ve tek Karadağ Kralı Nicola, acı çeken Karadağlıların kahramanı, trajedi sembolü haline gelmiştir. Nicola'nın Karadağlı kimliği ve birleşme karşıtı tutumu gösterilerle önemli hale geldi. Mayıs 2006'da günlük gazete Pobjeda, I. Dünya Savaşı olaylarını ele alan Branislav Kovacevic ve Marijan-Maso Miljic'in yazdıkları *Yeni Avrupa'da Karadağlılar ve Karadağ* kitabını yayınlamıştır. Kitapta, savaştan önce Kral Nicola'nın Sırbistan'dan bağımsız, kendisinin taç giydiği bir devlet kurmak istediği anlatılmaktaydı. Özet olarak Karadağ Krallığı bağımsız bir devlettir ve Karadağ ulusu ifadesi 20.yy başından beri kullanılmaktadır. Bağımsız Karadağ yüzyıl sonra tekrar olacak ve Karadağ ulusunun varlığı korunacaktır, şeklinde ifadeler kullanılmıştır (MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.709-712).

21 Mayıs'ta düzenlenen halk oylaması, AB'nin kontrolünde hazırlanan, yürütülen ve uygulanan ilk halk oylamasıdır. AB baştan beri, Karadağ bağımsızlığı için yapılan halk oylamasının ülke ve bölgedeki istikrarı sarsabileceği düşüncesiyle hareket etmiştir. Resmi görüşünü 16 Şubat'ta açıklayan Brüksel'e göre, ülke statüsünü değiştirme kararının geçerli olabilmesi için, halk oylamasına katılımın en az %55 olması gerekmektedir. Bağımsızlığın sözcülüğünü yapan iktidardaki partiler, belirlenen %55'lik barajdan memnun olmasa da, dayatılan bu oranı kabul etmek zorunda kalmışlardır. (TÜRBEDAR, 2006b, s.15).

21 Mayıs 2006'da yapılan referandumda alınan %55.5 Karadağ'ın bağımsızlığı yönündeki oy oranı, AB üye ülkeleri, ABD, Rusya ve Çin'e göre bağımsız devlet olarak tanınması için yeterliydi.²³ Nitekim 3 Haziran'da Karadağ Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Aynı gün Sırbistan Devlet Başkanı BM Genel Sekreterliğine Sırbistan Karadağ'ın BM üyeliğinin Sırbistan Cumhuriyeti lehine değiştirilmesini önerdi.

²³ Referandum sonuçları; %55.5 bağımsızlığa evet oyuna karşılık, %45.5 hayır oyu çıkmıştır. Seçimlerin AB gözetimi altında yapılması nedeniyle olabilecek kargaşalar önlenmiştir.

28 Haziran'da da Karadağ BM'nin 192. üyesi olarak BM Genel Kuruluna kabul edildi. Sırbistan ve Karadağ çok hızlı bir şekilde ikili diplomatik ilişkileri oluşturdular ve iki ülke vatandaşlarını, birbirlerinin topraklarına tek kimlikle girmelerine izin verildi (FAWN, 2008, p.276).

Karadağ'ın bağımsızlığının ardından yapılan ilk seçimler bağımsızlık ilanından 4 ay sonra 10 Eylül 2006'da gerçekleşmiştir. Seçimleri Karadağ'ı bağımsızlığa kavuşturan Sosyalistlerin Demokratik Partisi-Sosyal Demokratlar oyların %48.6'sını alarak 81 sandalyeden 41'ini kazanmıştır. Sırbistan yanlıları ise 23 sandalye kazanmıştır. Son olarak Nisan 2008'de yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde Filip Vujanovic yeniden devlet başkanı seçilmiştir. Mart 2009'da yapılan genel seçimlerde Mila Djukanovic'in partisi AB yanlısı Avrupalı Karadağ Koalisyonu 81 sandalyeden 48'ini, Sırbistan yanlısı Sosyalist Halk Partisi 16 sandalye kazanmıştır (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe...>).

Son iki seçim sonuçlarına bakıldığında Karadağ'da diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi AB, Euro-Atlantik entegrasyon yanlısı partiler büyük destek bulmaktadır. Nitekim Karadağ'daki bu partiler iki seçimlerde de büyük çoğunluk elde etmiş ve tek başlarına hükümeti kurmuşlardır. Sırp yanlısı politikalar ise etkinliğini kaybetmiştir.

32. Sırbistan Açısından Karadağ

Karadağ tarihi hemen hemen Sırp tarihiyle benzerlikler göstermektedir. İkisi de Osmanlı hakimiyeti altında yaşamışlardır. Karadağ Sırp Ortodoks kilisesine bağlıdır, kiril alfabesi kullanır. (MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.698). Bu nedenlerle Sırp'lar açısından Karadağ Sırbistan ile bir bütündür. Hatta bazı yazarlar bu benzerliği İngiltere ve ABD; Almanya ve Avusturya bütünlüğüne benzetirler (LUKIC, 2005, p.63).

Karadağ tarihine bakacak olursak; Karadağ'da Sırp'larla birlikte kurulan ilk devletin adı Zetadır. 173 yıl yaşayan devlet 1189'da Nemanjic hanedanlığının yarı otonom bölgesi haline gelmiştir. Nemanjic hanedanının dağılmasının ardından, Osmanlı, Venediklilerde bulunan Karadağ'ı, 1478'de Venediklilerden İşkodra kalesini alarak Karadağ'ı bu eyalet içerisine katmıştır. Karadağ'ın sarp dağlarla çevrilmiş olması ve gelirinin önemsiz olması nedeniyle, maktu bir vergi karşılığında, iç idaresinde serbest bırakmıştır. Osmanlı tam

olarak Karadağ'ı kontrol altına almamıştır. Bir süre sonra Karadağ Beyi görevinden feragat ederek, idareyi Vladika bağlı olan piskoposa bıraktı. (1499). Böylece ülkede teokratik bir yönetim tarzı oluşturuldu. Başlangıçta Pec patrikliğine bağlı olan Karadağ Vladikalığı, 18. yy sonlarında İstanbul patrikliğine bağlanmıştır. Karadağ 1878'de Berlin Kongresinde bağımsız devlet olarak kabul edilmesinin ardından 1905'te ilk anayasa kabul edilmiştir. Bu anayasada kendilerini anayasal monarşi olarak kabul etmiş, ilk politik parti kurulmuştur. *Narodna srtanka* (halk partisi, daha ziyade *Klubaska*, klüp parti) (MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.699-700; KARAL, ty(a), s.70-71).

Karadağ ilk olarak Sırp egemenliği, daha sonra ise Venedik ve Osmanlı egemenliği altında yaşamıştır. 16. yüzyılda özerk, 18. yüzyılda bağımsız olmuştur. İlk gerçek anlamda Karadağ devletinin tanınması 1878 Berlin Kongresi ile olmuştur. Bu süre içerisinde Karadağ "Avrupa'nın kayınbabası" olarak bilinen Kral Nicola yönetimi altındadır. Avrupa'nın kayınbabası denmesinin nedeni, kızlarından biri Sırp kralıyla, ikisi Rus grand dukleriyle, biri İtalya kralı Victor Emmanuel ile, en küçüğü de Battenberg prensi Franz-Joseph ile evliydi. I. Dünya Savaşı'na İtilaf devletleri yanında girmiş, Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilmiştir. Savaş sonrası Karadağ Genel Meclisi sürpriz bir karar alarak Kral Nicola I. Petrovic Njegos'un görevine son vererek, Sırbistan'a bağlanmayı kabul etmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında çoğu Tito'nun Partizanları yanında savaşmış, daha sonra da SFRY içerisindeki cumhuriyetlerden biri olmuştur (CRNOBRNJA, 1996, p.28-29).

Sırp, Karadağ'ı kendi, etnik, dini, kültürel, köken ve tarih konularında ortak kabul etmektedir. Peter Vlahovic bu kabulü bazı örneklerle sunmaktadır. Karadağlılar önce kendilerini, Dukljani, Zecani ve Karadağlı olarak ve her zaman diğer ortak isim olarak ta Sırp olarak nitelendirdiler. Vladiko Danilo (1670-1735) kendini Sırp topraklarının prensi olarak tanıtmıştır. Başpiskopos Vasilije Petrovic (1709-66) kendini Karadağ'ın Serene Metropoliti, Skenderia, ve Sırbistan'ın kıyı yerleşimlerinin hakimi olarak ilan etmiştir. Petar II. Petrovic Njegos 1848'de Sırbistan'ın bütün olduğunu, 1855'te Danilo Petrovic Njegos, Prens Danilo Anayasası olarak bilinen ilk anayasanın 92. paragrafında, "*bu topraklarda Sırp haricinde hiçbir millet, doğu Ortodoksluğu haricinde hiçbir din yoktur*", denilmektedir (VLAHOVIC, ty, <http://www.rastko.org.yu...>, MALESEVIC-UZELAC, 2007, p.708-709).

Milosevic, 1990'ların ilk yarısında Sırbistan'dan sonra en çok Karadağ'da destek buldu. Örnek vermek gerekirse, Milosevic'in izlediği politikalara destek olarak, 1991 yılında Karadağ, Hırvatistan'ın Dubrovnik kentini bombaladı (TÜRBEDAR, 2006c, <http://www.asam...>). Dahası, Milosevic'in babası ve Radovan Karacic de Karadağlıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SIRBİSTAN VE KOSOVA İLİŞKİLERİ

40. Kosova Sorunu

Kosova sorunun temelinde, bu toprakların Balkanlardaki iki büyük milliyetçilik için hayati önem arz etmesi yatmaktadır. Kosova, hem Sırp ve Arnavutların ulusal bilinçlenme merkezi konumundayken, hem de “Büyük Sırbistan” ve “Büyük Arnavutluk” rüyalarının vazgeçilmez unsurudur. Sırlar için, Sırp milli uyanışının ve davasının merkezi olan Kosova, Arnavutlar için asla vazgeçilemeyecek bir Arnavut toprağıdır (KUT, 2005, s.149). Arnavut milliyetçiliğinin temelini oluşturan Prizren Birliğinin temellerinin atıldığı yerdir. Ayrıca Arnavutlar Kosova’ya yerleşen ilk topluluğun da ataları İilirler olduğunu, Sırların sonradan bölgeyi işgal ettiğini savunmaktadırlar. Sorunun tarihi gelişimine bakarsak;

Yugoslavya içerisindeyken Kosova, 1974 anayasasıyla özerk devlet statüsü²⁴ elde etmişti. Böylece bağımsız bir devletmiş gibi davranabilmekteydi. Kosova’da çoğunluğu ellerinde bulunduran Arnavutlar “Arnavutlaştırma” politikaları nedeniyle Sırlara baskı yapmışlar ve Kosova’nın federasyon içerisinde en fakir ülke olması nedeniyle de özellikle Sırların yoğun göçü yaşanmıştır.

Kosova’nın bağımsızlığı için ilk ayaklanma Tito’nun ölümünden bir yıl sonra 1981’de meydana gelmiştir. Bu ayaklanma Yugoslavya’yı dağılma sürecine götüren ilk olaydı.

²⁴ Kosova ve Voyvodina “cumhuriyet” olamazlardı, çünkü diğerlerinin aksine Arnavut ve Macarların Yugoslavya dışında kendilerine ait devletleri vardı. Anayasaya göre federasyonun kurucu milletlerine (Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağılı, Makedon, Müslüman) tanınan kendi kaderini tayin etme hakkı, federe devletlerin cumhuriyetten ayrılma hakkı vardı. Ancak Yugoslavya dışında ana devleti bulunduğu gerekçesiyle aynı hak Arnavutlar için yoktu. (KUT, 2005, s.150)

Olaylar, 1981 Mart başında Arnavut tarih profesörü Ahmat Maloku'nun tutuklanmasına tepki olarak, öğrencilerin Priştina Üniversitesini işgal etmeleriyle başlamıştır. Öğrencilerin koşulların iyileştirilmesi ile başlayan talep listesinde siyasi maddelere de yer verilmiş, çeşitli meslek gruplarından kişilerin de katıldığı bu gösteri ve protestolarda “Arnavut Kosova’ya bağımsızlık” talep edilmiş, üniversiteye giren polis pek çok öğrenciyi tutuklamıştır. Protesto gösterilerinin bütün Kosova’ya yayılması üzerine JNA Kosova’ya müdahale etmiştir (KENAR, 2005, s.240). Bu gösteriler daha sonra Makedonya ve Karadağ’da Arnavutların yaşadıkları yerlere de sıçramıştır.

1974 Anayasasının verdiği yetkilerle Sırları göçe zorlayan Arnavutlar, Tito’nun ölümü ardından Slobodan Milosevic’in Sırbistan Komünist Parti liderliğine geçmesi ardından yönetimi de ele almasıyla bu kez kendileri göç etmişlerdir. Sırlar Kosova’ya Sırp ulusunun ortaya çıktığı yer, Sırbistan’ın kalbi olarak bakmaktaydılar. Sırp Ortodoks Kilisesi de burada kurulmuştur. Sırp Patrikliği 1766 yılında feshedilene kadar Pec’te bulunmaktaydı. Bazı Ortodoks manastırları bu tarihten sonra da bölgede varlıklarını muhafaza edebilmişlerdir. Başkent Priştina’nın hemen yakınındaki “Kosovo Polje”de ise ortaçağdaki Sırp İmparatorluğuna son veren ve Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetini pekiştiren 1389 Kosova Savaşı yapılmıştır. Sırların kaybetmiş olduğu Kosova savaşı Sırp ulusal tarihinin en büyük trajedisi olarak değerlendirilmektedir (BABUNA, t.y., <http://www.cafedost.com/bbs/misc.cgi?action...>).

Milosevic seçim kampanyasında Kosova'yı kullanarak iktidara gelmişti: *"Kosova yoksa Sırbistan da yok", "Bir daha kimsenin sizi ezmesine izin verilmeyecek."* İktidara gelince de ilk işi Kosova'nın özerkliğini kaldırmak oldu. 1989'un Haziran ayında Kosova Meydan Savaşı'nın 600. yıldönümünde savaşın geçtiği Karatavuk Ovası'nda yaptığı konuşmada Kosovalı Arnavutlar ile Sırlar arasındaki etnik çatışmayı körükleyerek kendi politikalarına destek sağlamayı amaçlamıştı (YAŞIN, 2006, s.12).

1988 yılı içinde Sırbistan’ın değişik bölgelerinde “gerçek mitingleri” adı verilen ve Kosova’daki Sırp ve Karadağlılara yapılan baskıyı anlatmayı amaçlayan mitingler düzenlenmiştir. Bazı münferit olaylar abartılmış ve siyasi malzeme haline getirilmiştir. Kosova’da yaşayan Slavların değil, aksine Arnavutların Sırbistan Cumhuriyeti içinde

azınlık oldukları vurgulanmıştır. Bu mitingler sonucunda Milosevic'in siyasi popülaritesi hızla yükselmiştir (BABUNA, ty, <http://www.cafedost.com/bbs/misc.cgi?action...>).

1987'de Milosevic'in yönetimin başına gelmesiyle Kosovalı Arnavutlara baskı politikası da başlamıştır. 1989 yılında 1974 Anayasasıyla Kosova ve Voyvodina'ya tanınan özerklik statüsünü kaldırmış, Kosova, polis ve ekonomik planlama, yargı, ülke savunması ve uluslararası ilişkiler bakımından Belgrat yönetiminin kontrolüne girmiştir. Sırbistan yönetimi Kosova'daki Arnavutlar üzerinde kapsamlı bir baskı kurmuş, Arnavutça eğitim yapan Priştina Üniversitesi kapatılmış, okullarda Arnavutça eğitime son verilmiş, Kosova bir polis devletine dönüştürülmüştür (KUT, 2005, s.151). Sırp, hakimiyetlerini askeri güçle muhafaza etmişlerdir. Arnavutlar sadece Arnavut oldukları için işlerinden çıkartılmışlar, onların yerlerine, çoğu zaman Kosova dışından getirilen Sırp işe alınmışlardır.²⁵

1-2 Temmuz 1990'da Sırbistan'da referandum yapılması nedeniyle kapalı olan parlamentoda buluşan Arnavut temsilciler 2 Temmuz'da 183 sandalyeli Kosova meclisinin 123 Arnavut üyesinden 114'ünün katılımıyla Kosova'nın Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğunu ilan etmiştir. Ancak bu tarihten üç gün sonra Sırbistan, Kosova meclisini ve hükümetini feshederek, 1946 yılından bu yana ilk kez Kosova'nın idaresini kendi eline almıştır. Sırbistan'ın sertleşen tutumuna karşılık olarak feshedilen meclisin 111 üyesi ve 30 civarında Arnavut siyasetçisi ve entelektüeli bir araya gelerek "Kacanicka Anayasasını"²⁶ ilan etmişlerdir. Sırbistan tarafından yasadışı olarak nitelenen bu anayasa Kosova'yı yedinci cumhuriyet olarak ilan etmekte ve Sırbistan'dan bağımsızlığını vurgulamaktaydı. Ancak üç hafta sonra, 28 Eylül 1990'da, ilan edilen yeni Sırp Anayasasıyla Kosova'nın otonomisini kaldırılmıştır. Eylül 1990 tarihinde merkezi Zagreb'te olan "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" oluşturulmuştur. Eylül 1991'de ise sürgündeki "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" gizlice Priştina'da toplanarak, Kosova'nın öteki Yugoslav cumhuriyetleriyle ittifak yapma hakkına sahip bağımsız bir

²⁵ KENAR, 2005 s.241 Bu dönemde 130.000 Arnavut işten çıkarılmış, 1992'nin ikinci yarısında Sırp yetkilileri Kosova'daki caddeleri yeniden adlandırarak Sırp kahramanların adını koymuşlardır ve Arnavutlara karşı rahatsız edici davranışlarını sıklaştırmışlardır. 1995 yılında Belgrat yönetimi Kosova'da yerleşmek isteyen Sırlara bedava araziler, ev yapmak ve mülkiyet almak için 40 yıl süreli krediler verme sözü vermiştir ve Arnavut toprak sahiplerinden de toprakları zorla geri alınmıştır.

²⁶ Kacanik Anayasasında "Arnavutluk halkının ve diğer toplulukların; Sırp, Karadağlı, Hırvat, Romen, Türk ve diğerlerinin yaşadığı demokratik devlet" ifadesi kullanılmıştır. Sırp bu anayasayı kabul etmemiş ve Arnavutların sivil itaatsizlik (*pasivni otpor*) başlamıştır. (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.330)

cumhuriyet olduğunu karar altına almıştır. Meclis ayrıca bu konuda 26-30 Eylül tarihleri arasında bir referandum yapılmasını kararlaştırmıştır. Aynı toplantıda İljaz Ramajli ittifakla meclis başkanlığına getirilmiştir. Sırp polisinin engellemesine rağmen yapılan referandumda oy kullanabilenlerin %99,8'i Kosova'nın bağımsızlığı yönünde evet oyu vermişlerdir. Bunun üzerine Kosova Cumhuriyeti Meclisi 19 Ekim 1991'de bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Kosova Cumhuriyeti, ilanının hemen ardından Arnavutluk tarafından tanınmış, Bosna Hersek, Hırvatistan ve Slovenya da bağımsızlığı desteklemiştir. Yine Ekim ayı içinde sürgündeki "Kosova Koalisyon Hükümeti" oluşturulmuştur. Bu hükümetin liderliğine ise Stuttgart'ta ikamet eden Bujar Bukoshi getirilmiştir. Ayrıca eski Yugoslavya bünyesi içindeki tüm Arnavut partilerini kapsayan bir koordinasyon kurulu oluşturulmuştur. Kurul 24 Mayıs 1992 yılında yapılan ve Sırbistan tarafından geçerli sayılmayan seçimi organize etmiştir. Güvenlik gerekçesiyle seçimlerden sonra feshedilen söz konusu kurul ancak 1993 yılında tekrar faaliyete geçirilebilmiştir. Bu kurula paralel olarak sadece Kosova'daki siyasi partileri içeren bir başka koordinasyon kurulu daha oluşturulmuştur. 24 Mayıs seçimlerinde 143 sandalyeli meclis için 22 partiden 511 aday mücadele etmiştir. Başkanlık seçiminde ise tek aday olan İbrahim Rugova oyların yüzde %99,7'sini alarak Kosova Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmiştir (BABUNA, ty, <http://www.cafedost.com/bbs/misc.cgi?action...>).

Yeni Kosova yönetiminin amaçları; Belgrat yönetiminin kendilerine uyguladıkları baskıları ve bağımsız devlet olma isteklerini dünya kamuoyuna duyurmak²⁷, şiddet içeren bir ayaklanmanın önünü almak, ve seçimlerle sayımları boykot ederek Kosova Cumhuriyeti devlet aygıtını ana hatlarıyla oluşturmak suretiyle, Sırp yönetiminin meşruiyetini sistemli bir biçimde reddetmekti. Bu nedenle de, İbrahim Rugova önderliğinde, Sırp yönetimine karşı "sivil itaatsizlik" politikası izlemişler, Kosova'da kendi paralel devletlerini kurmuşlardır. Rugova'nın sivil itaatsizlik politikası 1974 Anayasasıyla kendilerine tanınan haklardan yararlanarak, Sırp yönetiminin özerklik statüsünün kaldırma girişimlerinin hukuki temellerinin bulunmadığını işlemekti. Sivil itaatsizlik politikası uyarınca oluşturulan kurumlar Sırlar tarafından meşru görünme

²⁷ Bu amaç uyarınca; Ekim 1992'de Kosova başbakanı Bukoshi Washington'a giderek Ulusal Basın Kulübünde Kosova'daki durumla ilgili brifing vermiştir. 1993'te İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi için Bağımsız Avukatlar Örgütü Minesota Planı olarak adlandırılan plan hazırlamışlar. Bu planda Hazirana kadar Kosova'nın otonomisinin düzeltilmesini olmazsa BM anlaşmasınının 75-91. maddeleri uyarında koruma sağlanmasını önermişlerdir (RAMET, 2001a, p.22).

de, Arnavutlar anayasal haklarının olduğunu düşünmekteydiler. Bu paralel devlette resmi Sırp kurumlarına karşılık gelecek sağlık, eğitim ve benzeri kurumlar kurmuşlardır. Sırbistan'ın Kosova'daki varlığını meşrulaştıracak her şeyden uzak durmalarının yanında Sırbistan ve FRY seçimlerini de boykot ettiler, Sırpların denetimindeki okullara çocuklarını göndermediler, Sırp doktorların çalıştığı hastanelere gitmediler, hastalarına evlerinde baktılar. Bu arada, yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüşler, dünyanın sempatisini kazanmışlardır (KUT, 2005, s.151-152). İbrahim Rugova'nın sorunları barışçıl yollarla çözme tutumu ona daha sonra "Priştina Gandhi'si" (KARPAT, 2005, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp...>) unvanını kazandırmıştır. Fakat beklentileri boşa çıkmış 1995'te Bosna savaşını bitiren Dayton Barış Antlaşmasında Kosova'dan hiç bahsedilmemiştir. Nedeni Kosova sorunu görüşmelere başlamak için çok basit olarak görülmüştür. İkinci olarak hiç kimse, Bosnalı Sırpları Dayton Antlaşmasının imzalanması için gerekli olan ödünleri vermeye zorlayarak barışı sağlayan konumda olan ve antlaşmanın başarılı bir şekilde uygulanması için işbirliğine ihtiyaç duyulan Milosevic ile arasını açmak istemiyordu. Üçüncü olası neden, bu dönemde Kosova'da barış vardı ve sorunu ele almak için aciliyet hissedilmiyordu. Bu bakımdan İbrahim Rugova, uyguladığı sivil itaatsizlik politikası ile başarısının kurbanı olmuştur (KENAR, 2005, s.242-243, KAPLAN, 1998, p.750-751). 1995'ten sonra Kosova'da muhalefet güçlenmeye başladı. Muhalefet liderlerinden Adem Demaçi ve Kosova dışındaki hükümetin başkanı Buyar Bukoşi'nin isimleri duyulmaya başlandı. Her üç lider de Kosova'nın bağımsızlığa kavuşması konusunda hem fikirdi, ancak varış yolları farklıydı (KUT, 2005, s.152).

İbrahim Rugova'nın uyguladığı sivil itaatsizlik politikasının başarısızlığa uğramasıyla Kosovalı Arnavutlar yeni arayışlar içine girdiler ve nihayet 1997 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (KLA- UÇK- *Ushtria Çlirimtare e Kosoves*) kurulmuştur. KLA'nın başında 27 yıl hapis yatan "Kosova'nın Mandela"sı olarak tanınan Adem Demaçi vardı. Demaçi ve KLA, Rugova'nın politikalarını yavaş ve sonuç vermez olarak görüyorlardı (KLEMENCİC-ZAGOR, 2004, p.339).

41. Kosova Savaşı

İbrahim Rugova'nın uyguladığı sivil itaatsizlik politikasının başarısızlığa uğraması sonucu 1997 yılında kurulan KLA silahlı mücadeleden yana bir politika izlemiştir. KLA,

Sırp mülteci kamplarına ve Sırlara yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. KLA'nın uyguladığı politika, sivil itaatsizlik politikasından beklediğini bulamayanlar tarafından da desteklenmişti. KLA'nın saldırıları sayesinde dünya kamuoyu ilgisini Kosova'ya yöneltmiştir. KLA, Sırbistan tarafından terör örgütü, Kosovalı Arnavutlar tarafından kurtuluş ordusu olarak görülmektedir. Mayıs 1998'de İngiltere'nin Birmingham kentinde, "Gelişmiş 7 ler" in devlet başkanlarının, dünya sorunlarını görüşmek üzere toplandıkları binanın önündeki meydana, Kosovalıların sesini duyurmak için pankartlı, marşlı ve sloganlı gösterilerinde; "...Ey Kosova! çiçeğim, senin için canımı vermek isterim!..." şeklinde çevrilebilecek sözlerden oluşan marşlar ve "Free Ksova!, Free Kosova!" (Özgür Kosova) sloganları yanında en çok haykırılan slogan, "UÇK, UÇK" sloganıydı" (SAVAŞ, 2001, s.107).

28 Şubat 1998'de, Arnavutlarca ilan edilen Kosova Cumhuriyetini tanımayan Sırp polisi ve askerleri KLA üyelerinin kaldığı Drenica kentinin köy ve kasabalarına saldırması ile savaş başladı (YÜRÜR, 1999, s.350).

Kosova'da 28 Şubat 1998'de başlayan olayların temelinde: Sırların "Toprak bütünlüğü" ve "Üniter devlet", Kosovalı Arnavutların ise "Halkların kendi kaderini tayin etme hakkı ve bağımsızlık istekleri bulunmaktaydı (YAŞIN, 2004, <http://www.tusam.net>).

Başlangıçta Sırp ordusu ve polisine karşı başarılı saldırılar gerçekleştiren KLA, Sırp ordusu karşısındaki direnişini uzun süre devam ettirememiştir. KLA'nın ortaya çıkması ve Kosova da Sırp-Arnavut çatışmasının başlamasından sonra binlerce sivil Arnavut hayatını kaybetmiş, yüz binlercesi evlerini terk etmiştir.²⁸

Kosova'da yaşananların ardından başta ilgisiz kalan uluslararası kamuoyu ilk olarak: 7 Ocak 1997'de Brüksel'de yapılan NATO temsilcileri toplantısında Kosova'daki durumla ilgilenmiş ve AB Dış İlişkiler Komisyonu, Kosova'nın otonomisinin iyileştirilmesi için Milosevic'e baskıda bulunulması çağrısı yapmıştır. Daha sonra 20 Ekim 1997'de BM Genel Kurulu Kosova'da yaşanan insan hakları ihlalleri, Arnavut okullarının kapatılması,

²⁸ Temmuz 1998'de KLA, Kosova'nın %40'ını kontrolleri altına aldığı belirtmiştir. Bunun üzerine Sırbistan silahlı saldırıya geçmiştir. Bu saldırılarda 700 Arnavut ölmüş 265.000 Arnavut evsiz kalmıştır.

ve Sırp polisinin barışçıl göstericilere karşı güç kullanması nedeniyle Belgrat hükümetini kınayan bir karar kabul etmiştir.

Bu girişimlerden bir fayda sağlanamaması nedeniyle ABD, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya ve Almanya önderliğinde Temas Grubu oluşturulmuştur. Savaşın sona erdirilmesi için bu ülkelerde toplantılar düzenlenmiştir. 9 Mart 1998'de Temas Grubu, 31 Mart 1998 BM Güvenlik Konseyi 1160(1998) sayılı kararı ile, Sırbistan'a Belgrat hükümetinin özel polis güçlerini çekmemesi ve güvenlik güçleri tarafından yürütülen ve Kosova'daki sivil halkı etkileyen eyleme son vermemesi durumunda yeni yaptırımlar uygulanacağı tehdidinde bulunmuştur (ISAKOVIC, 1999, <http://www.uottawa.ca...>). Ayrıca Belgrat yetkililerine ve Kosovalı Arnavutlara, sorunların karşılıklı çözümünün sağlanması için diyalog çağrısı da yapılmıştır.

Sırp tarafının statükonun devamı, Arnavut tarafının Sırbistan'dan ayrılma isteği nedeniyle taraflar arasında görüş birliği sağlanamamıştır. 23 Nisan 1998'de FRY'de yapılan, oyların %75'inin geçerli sayıldığı referandumda, halkın %94.73'ü yabancı gözlemcilerin Kosova'ya gelmesine izin vermemiştir (KLEMENCİC-ZAGOR, 2004, p.340). Milosevic ile ABD Kosova Özel Temsilcisi Richard Holbrook arasında, 13 Ekim 1998'de bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Milosevic, Kosova'daki askeri operasyonlarına son verme, Kosova için bir çeşit otonomi düzenlemesi yapma, Kosova'daki Sırp askeri varlığını azaltma, uluslararası görevlilere Kosova'da hareket özgürlüğü sağlama konularında söz vermesine rağmen, bu antlaşmadan sonra Sırp askerlerinin buradaki varlığı artmıştır (KENAR, 2005, s.245).

Savaşın başlamasının ardından barış çabaları adına Temas Grubu tarafından Dayton Anlaşmasında da öncü rol oynayan ABD Makedonya Büyükelçisi Christopher Hill ve Jim O'Brian görevlendirildi. 1 Ekim 1998'de Hill ilk taslağı hazırladı. Bu taslakta Kosova'nın yasal statüsü konusunda açıkça bir tanımlama anlamı yer almamakta, bunun yerine yönetim kademesinde halk otoritesi yer almaktaydı. İlke olarak Kosova'da yerel halkların otoritesi yerleştirilecek, ayrıca halk topluluklarının kendi kurumlarını kurma hakları da olacak, devlet başkanını da direkt seçebileceklerdi. Anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için karşılıklı onay gerekmektedir (WELLER, 1999, p.219). Kosova tarafı anlaşmayla ilgili olarak, yasal varlıklarını tam olarak verilmediğini belirtmiştir. Sırbistan anlaşmaya

temkinli davranmıştır. Bunda NATO'nun Ekim ayında verdiği hava saldırısı tehdidinin de payı vardı. Buna rağmen 20 Kasım'da Sırp ve Kosova tarafı, diğer Kosova'daki azınlıklarında desteğini alarak plana karşı teklif ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine Hill başka bir plan hazırlamış, ancak plan her iki tarafça reddedilmiştir. Yılbaşı arifesinde Sırp'ların Kosova köylerine karşı saldırıları şiddetlendi. Ayrıca Kosova Doğrulama Misyonu (Kosovo Verification Mission) FRY tarafından *persona non grata* olarak geri gönderildi (WELLER, 1999, p.220).

26 Ocak 1999'da ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright ve Rusya Dışişleri Bakanı İvanov sorun nedeniyle bir araya geldiler. Sırbistan'ın Richard Holbrook ile yaptığı Ekim anlaşmasına sadık kalmasını belirttiler, ayrıca Temas Grubu içerisinde ortak hareket etmeyi kararlaştırdılar. NATO Genel Sekreteri Javier Solana'da 28 Ocakta Temas Grubu gözetimi altında yapılacak politik yapılanmada, Kosova'nın statüsünü genişletmeyi sağlama, FRY'nin toprak bütünlüğünün korunması ve etnik grupların haklarının korunmasını destekleyeceklerini belirtti. 29 Ocak 1999'da Temas Grubu bölgede insani felaket olasılığının arttığını, barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu görüşünü onayladılar (WELLER, 1999, p.221-222). Ayrıca tarafların 6 Şubat'ta Robin Cook ve Hurbert Verdine başkanlığında müzakerelere başlamalarını istediler. Bu bildiriye BM Güvenlik Konseyi de olumlu karşıladı. Taraflara sunulan ilk anlaşma metnini her iki taraf da imzalamamıştır. Yugoslav askeri birliklerinin Kosova'dan geri çekilmesini ve NATO barış gücünün bölgeye yerleşmesini hedefleyen bu anlaşma, Yugoslavya'nın teknik olarak Kosova'daki egemenliğine son vermedi. Bundan dolayı bu anlaşma metni Arnavutların beklentilerini karşılamadı (BOZBORA, 2005, s.288). Konferansta Kosova'da şiddetin sona ermesi, FRY asker ve polis güçlerinin çekilmesi, NATO önderliğinde uluslararası askeri gücün yerleştirilmesi, mültecilerin şartsız olarak geri dönüşü ve Kosova'nın otonomisi için siyasal bir çözüm isteniyordu. Rambouillet görüşmelerinin temelindeki konular: genel ilkeler, Kosova'da yönetim, insan hakları ve uygulamalar başlıkları altında yapıldı. Bu başlıklarda:

Genel ilkelerde; (WELLER, 1999, p.225-226).

- Ateşkese saygı ve çatışmaların acilen sona erdirilmesi
- Diyalogdan geçerek barışçıl çözüm

- Geçici anlaşma: üç yıllık geçici süreden sonra nihai çözüm mekanizmasının oluşturulması
- Tek taraflı olarak geçici statünün değiştirilememesi
- FRY ve komşu devletlerin toprak bütünlüğü
- Bütün ulusal topluluk mensuplarının haklarının korunması (kimlik, dil ve eğitimlerin ve dini kurumların korunması)
- Kosova'da AGİT gözetimi altında açık ve özgür seçimler
- Hiçbir taraf hiç kimseyi Kosova savaşındaki suçlarıyla ilgili kovuşturma yapmayacak (insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, diğer uluslararası hukuka aykırı ciddi suçlar hariç)
- Politik tutukluların serbest bırakılması ve genel af
- Uluslararası bağlılık ve uygulamada tarafların tam işbirliği

Kosova'da Yönetim

- Kosova halkının demokratik olarak kişisel yönetilmelerinden Kosova kurumları sorumludur.
- Yönetim: yasama, yürütme ve yargı organlarıyla gerçekleştirilecek
- Yasama; meclis, yürütme; Kosova başkanlığı, hükümet, yönetim kurumları, yargı; Kosova adalet sistemi
- Ortak hedef yeteneğinin açık tanımı
- Ulusal topluluk mensuplarının yönetim ve hükümette açıkça temsili
- Kosova etnik yapısına uyumlu yerel polis kurumlarının oluşturulması
- Sırp ve federal yasa temellerinin Kosova geçici anlaşmasıyla uyumlaştırılması

İnsan hakları

- Ulusal topluluk mensuplarının haklarının uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yasal korunması
- Uluslararası yardım altında Obdusman seçilmesi
- AGİT ve diğer uluslararası örgütlerin rolü

Uygulama

- Çözüm mekanizmasının tartışılması
- Uygulama altında ortak komisyon oluşturulması

- AGİT ve diğer uluslararası kurumların katılımı

Müzakerelere ABD adına Christopher Hill, AB adına Wolfgang Petritsen, Rusya adına Boris Mayorski katıldı. Sırp ve Arnavut yetkililerin yanında 5 KLA üyesi de katılmıştır.

Rambouillet görüşmelerinde, Kosovalı Arnavutlar üst düzey yetkililerle, Sırbistan alt düzey yetkililerle temsil edilmişti. Rambouillet Antlaşmasını Kosova imzalamış ancak Sırbistan imzalamamıştır. Anlaşma metninde, Kosova’da üç yıllık geçici bir yönetim sonunda bağımsızlık için referandum yapılması ilkesi yer almaktaydı (BOZBORA, 2008, s.149). Görüşmelerde Arnavut ve Sırp tarafı yüz yüze görüşmekten kaçınmışlardır. 16-17 Şubat 1999’da Amerikalı diplomat Christopher Hill, Sırbistan’a giderek antlaşmayı imzalamaması durumunda hava saldırısında bulunulacağı konusunda Milosevic’i tehdit etmiştir. İki gün sonra Milosevic “*bombalalar bile Kosova’yı bırakmayız*” diyerek karşılık vermiştir. Bunun ardından Batılı diplomatlar FRY’yi terk etmeye başlamıştır. Şubat sonunda Sırp güçleri Kosova sınırına yerleşmeye başlamıştır (KLEMENCİC-ZAGOR, 2004, p.341). Barışçı yollarla görüşmeler çözüme ulaşamamış, NATO bombardımanıyla sonuçlanan bir çözüm meydana gelmiştir.

Kosovalı Arnavutların, Rambouillet Antlaşmasını imzalanmasından sonra Kosova’daki durum kötüleşmiştir. Sırp askeri ve polis güçleri etnik temizlik kampanyalarını arttırarak, Güvenlik Konseyi kararı gereğince varılan antlaşmayı açıkça ihlal etmişlerdir. Bunun üzerine “Müttefik Güçler Operasyonu” nu harekete geçirme aşamasına gelinmiştir (KENAR, 2005, s.378-379). Nihayet NATO, BM Güvenlik Konseyinin kararı olmadan 24 Mart 1999’da Sırbistan, Kosova ve Karadağ’a yönelik hava saldırılarına başlamıştır. Müdahalenin başlamasının ardından, Güvenlik Konseyi, 26 Mart’ta yaptığı toplantıda, NATO müdahalesini kınayan bir karar tasarısını 3’e karşı 12 oyla reddetmiştir.²⁹ Bu dönem içinde de bazı girişimler yapıldıysa da yine bir sonuç alınamamıştır. Sonunda 78 gün süren ve toplam 12.575 hücum vuruşunun yapıldığı saldırılara dayanamayan Belgrat hükümeti 9 Haziran 1999’da askeri anlaşma imzalamış,

²⁹ Güvenlik Konseyi’nin bu dönemdeki üyeleri şunlardır: ABD, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya (sürekli üyeler); Arjantin, Bahreyn, Brezilya, Gabon, Gambiya, Hollanda, Kanada, Malezya, Namibya, Slovenya. S/1999/328 sayılı karar tasarısına Rusya, Çin ve Namibya olumlu oy vermiştir.

NATO hava saldırısı sona ermiştir. Bu antlaşmada Sırp kuvvetlerinin Kosova'dan çekilmesi, mayınlanmış alanların işaretlenmesi ve temizlenmesi öngörülmüştür. Yugoslavya'daki kuvvetlerin çekilmesi ve NATO'nun 10413 sayılı Operasyon Planına ilişkin Askeri Teknik Antlaşma ile BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararında KFOR'un sorumlulukları tespit edilmiştir. Askeri Teknik Antlaşmaya göre, Sırp ordusu ve İçişleri Bakanlığı Polis Gücünün, Kosova'dan ve 5km genişliğindeki güvenli bölgeden geri çekilmesi öngörülmüştür.

28 Mayıs 1999'da, ki bir gün önce ICTFY Milosevic ve 4 üst düzey görevliyi insanlığa karşı suç işlediklerini belirterek suçlamada bulunmuştu, FRY barış planını G8 ülkelerinin hazırlaması şartıyla kabul edeceğini duyurdu. Bunun üzerine Rus elçi Viktor Chernomyrdin ve Finlandiya devlet başkanı Mahti Ahtisaari Belgrat'a gitti (RAMET, 2001a, p.27). 3 Haziran'da hazırlanan anlaşma metninde Rambouillet Anlaşmasıyla Arnavutların kabul ettiği üç yıllık geçiş süresi sonunda bağımsızlık için referandum yapılması şartı yer almamaktaydı.

Buna göre bölgede barışı sağlamak üzere NATO'nun da katıldığı Kosova Görev Gücü (Kosovo Force, KFOR) adı verilen uluslararası bir güç Kosova'ya yerleştirildi, Sırp güvenlik güçleri tarihsel ve dinsel yerler dışında bölgeden çekildi ve Arnavutların geri dönmesi kabul edildi. Bundan sonra Kosova'nın sivil yönetimi geçici bir dönem için Birleşmiş Milletler Kosova Görev Gücü (UN Mission in Kosovo, UNMIK)'e bırakılırken güvenliği NATO önderliğinde KFOR'a bırakıldı.

42. Kosova'ya NATO Müdahalesinin “İnsani Müdahale” olarak Değerlendirilmesi

Kosova'da yaşananların ardından başta ilgisiz kalan uluslararası kamuoyu ilk olarak: 7 Ocak 1997'de Brüksel'de yapılan NATO temsilcileri toplantısında Kosova'daki durumla ilgilenmiş ve AB Dış İlişkiler Komisyonu, Kosova'nın otonomisinin iyileştirilmesi için Milosevic'e baskıda bulunulması çağrısı yapmıştır. Daha sonra 20 Ekim 1997'de BM Genel Kurulu Kosova'da yaşanan insan hakları ihlalleri, Arnavut okullarının kapatılması, ve Sırp polisinin barışçıl göstericilere karşı güç kullanması nedeniyle Belgrat hükümetini kınayan bir karar kabul etmiştir. 9 Mart 1998'de Temas Grubu, 31 Mart 1998 BM

Güvenlik Konseyi 1160(1998) sayılı kararı ile, Sırbistan'a Belgrat hükümetinin özel polis güçlerini çekmemesi ve güvenlik güçleri tarafından yürütülen ve Kosova'daki sivil halkı etkileyen eyleme son vermemesi durumunda yeni yaptırımlar uygulanacağı tehdidinde bulunmuştur (KENAR, 2005, s.244). Ayrıca Belgrat yetkililerine ve Kosovalı Arnavutlara, sorunların karşılıklı çözümünün sağlanması için diyalog çağrısı da yapılmıştır. Bu girişimlerden bir fayda sağlanamaması nedeniyle ABD, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya ve Almanya önderliğinde Temas Grubu oluşturulmuş, savaşın sona erdirilmesi için toplantılar düzenlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi 1199(1998) sayılı kararını yayınlamış ve bu kararda, Sırp Güvenlik Kuvvetleri ve Yugoslav Ordusu tarafından kuvvet kullanımına ilişkin endişeler ifade edilmiş ve çatışmaya taraf olanlara ateşkes çağrısında bulunulmuştur. Bu kararda ayrıca, Güvenlik Konseyi kararıyla istenen şartların sağlanmaması durumunda, bölgedeki barış ve istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi yönünde daha ileri bir eyleme geçilebileceği ve ek önlemler alınabileceği belirtilmiş, ancak, güç kullanımı konusunda yetki verilmemiştir (KENAR, 2005, s.331). 1203 sayılı kararda, 1160 ve 1199'da belirtilen unsurlar tekrarlanmış, 1239 sayılı karar ile, Kosova sorununun insani boyutuna değinilmiş, insani durumun kötüleşmesi nedeniyle, ülkelerini terk eden mültecilere gerekli yardımın yapılması çağrısında bulunulmuştur.

Alınan bu kararların Milosevic tarafından yerine getirilmemesi, aksine Kosova'daki durumun daha da kötüleşmesi üzerine, NATO, BM Güvenlik Konseyinin kararı olmadan 24 Mart 1999'da Sırbistan, Kosova ve Karadağ'a yönelik hava saldırılarına başlamıştır. Saldırı, 10 Haziran'da Sırbistan'ın imzaladığı Askeri-Teknik Antlaşmasıyla sona ermiştir. NATO'nun müdahalesinin amaçları: (KENAR, 2005, s.376).

- saldırıya karşı olmak ve barışı desteklemek için, NATO'nun kararlılığını vurgulamak,
- Milosevic'e ağır yaptırımlar uygulayarak, yardımsız sivillere saldırılarına devam etmesi ve yoğunlaştırmasından vazgeçirmek,
- Sırbistan'ın askeri kapasitesini Kosova'da savaşa giremeyecek şekilde azaltmak.

Başlangıçta NATO, Kosova sorununun barışçı yollardan çözümünden yanaydı. Hatta bu konuda, içerisinde NATO üyesi devletlerin de bulunduğu Temas Grubu oluşturulmuştur. 1199 sayılı kararın ardından NATO kuvvet kullanma tehdidinde

bulunmuş, yapılan çabaların sonuçsuz kalması üzerine 24 Mart 1999’da Sırbistan, Kosova ve Karadağ’a yönelik hava saldırılarına başlamıştır. NATO’nun bu müdahalesinde BM Güvenlik Konseyinin kararı bulunmamaktaydı. Müdahaleyi insani müdahale olarak nitelendiren NATO, bu durumyla daha önce insani müdahale adıyla yapılan operasyonlardan Kosova’ya yaptığı müdahaleyi farklı kılmıştır. Bu da müdahalenin hukukiliğini, hangi durumlar altında müdahale edilmesi gerektiğini, müdahalede yetki ve zamanlama ve müdahale sonrası durumla ilgili tartışmalara neden olmuştur.

Oysa bir ülkeye müdahale edilmesi durumunda BM Güvenlik Konseyinin kararı bulunmalıdır. BM Güvenlik Konseyi mevcut silahlı çatışma durumlarında izlediği yol: BM Anlaşması’nın VII. bölümünde yer alan 39. madde, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı durumunda Güvenlik Konseyi’ne bunu saptama ve gerekli tavsiyelerde bulunma ya da Anlaşmanın 41. ve 42. maddeleri gereğince alınacak önlemleri kararlaştırma yetkisi vermiştir. 39. maddede belirlenen durumlardan birisinin gerçekleştiğine karar veren Güvenlik Konseyi, ya 41. maddede belirtilen ve kuvvet kullanma içermeyen yollara başvurmaya karar verebilir ya da 42. madde uyarınca hava, kara ve deniz kuvvetleri aracılığıyla kuvvet kullanılmasını içeren her türlü girişimde bulunabilir. Eğer Güvenlik Konseyi 42. madde doğrultusunda kuvvet kullanımını içeren tedbirlere başvurma kararı alırsa, kendine ait bir askeri gücü olmadığından dolayı üye devletlerin BM emrine kuvvet vermelerini talep edebilir. Bunun yanında BM, zorlayıcı tedbirlerin uygulanması için bölgesel örgütleri de kullanabilir. BM Anlaşmasının 53. maddesi, Güvenlik Konseyi’nin kendi yetkisindeki zorlama önlemlerini uygulamak için bölgesel örgütlerden yararlanabileceğini söylemekte ama Güvenlik Konseyi’nin izini olmadan bu örgütler uyarınca zorlama önlemlerinin uygulanamayacağını belirtmektedir (YAPICI, 2007, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=307>). Nitekim Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu’nun Sierra Leone’ye ve Liberya’ya, ve Amerikan Devletleri Örgütünün Haiti’ye müdahalesi BM’in kuvvet talep etme konusuna örnek oluşturmaktadır (THOMAS, 2005).

Kosova sorununda, Güvenlik Konseyi, (31 Mart 1998 tarihli 1160, 23 Eylül 1998 tarihli 1199 ve 24 Ekim 1998 tarihli 1203) kararları ile, oybirliği ile BM Anlaşması 7. bölümüyle hareket etmeyi kararlaştırmış ve ikinci ve üçüncü kararlarında açıkça Kosova’daki durumu “bölgede barış ve güvenliğe tehdit” olarak tanımlamıştır (CASESE,

1999, p.28). Ancak 42. madde uyarınca, soruna karşı silahlı kuvvet kullanımını içeren bir önlem alınmasına karar vermemiştir.

24 Mart 1999'da başlayan NATO müdahalesinin ardından, Güvenlik Konseyi, 26 Mart'ta yaptığı toplantıda, NATO müdahalesini kınayan karar tasarısı 3'e karşı (Çin, Rusya, Namibya) 12 oyla reddedildi. Bununla da NATO müdahalesine güçlü bir muhalefet olmadığını görmektedir (CASESE, 1999, p.28). Hatta Güvenlik Konseyi 10 Haziran 1999 tarihli 1244 sayılı kararıyla, Kosova'da NATO'nun önderliğinde askeri kuvvet kurulması uygun görülmüştür.

Bu örnekte meydana gelen BM Anlaşmasının ihlali, önemsiz olarak anılamaz. NATO ülkelerinin hareketi, (Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilen kolektif icra hareketi) ve istisnaen (meşru müdafaa) kurallarının dayanak noktası, radikal olarak kolektif güvenlik için Anlaşma sisteminden saptı. Bir grup devlet Güvenlik Konseyi otoritesi olmadan egemen devlete saldırdı. Bu BM nesnesine uygun değil, 2(4) ihlalinde devletlerin güce başvurusu çok defa tartışıldı. Bu tartışmalarda devletler madde 51'e uygun hareketi denedi. Kosova örneğinde, NATO üyesi devletler BM Anlaşmasına hiçbir yasal uygunluk ileri sürmediler: Güvenlik Konseyinin Kosova'daki durumu "barışa tehdit" olarak tanımlamasına yoğunlaştılar (CASESE, 1999, p.24). NATO Kosova'ya müdahalesini insani müdahale olarak nitelendirmiştir. İnsani müdahale, bir devletin bir başka devletin vatandaşlarını, o devletin kendi zulmünden kurtarmak için, ülkesi dışında münferiden kuvvet kullanmasıdır (BAŞEREN, 2003, s.174).

Kosova konusunda, NATO insani müdahaleyle ilgili savunmasında, FRY'de meydana gelen bazı etnik gruplara ait binlerce vatandaşın uğradığı ağır insan hakları ihlalinin, bu ihlalin komşu ülkelerin (Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya) dengesini bozduğunu, böylece barışa ve bölge kararlılığına tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, birliğe ait ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları ile sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Komünizmin baskı tehdidi ve nükleer imha korkusu sona ermiş fakat askeri çatışmalar, insani krizler bu bölge ve diğer yerlerde ortaya çıkmıştır (LILLICH, 1995). Bu krizler etnik ve bölgesel temele dayanmaktaydı. İnsani müdahale ile ilgili Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar, ilk karar Körfez Savaşı ile ilgili 678 sayılı

karar; uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ağır insan hakları kaybına yol açan, kuzeyde Iraklı Kürtlerin ve güneyde Iraklı Şiilerin insan haklarının korunmasına dair, Körfez Savaşı sonrası Irak'taki durumla ilgili 688 sayılı karar; içeride insan hakları çatışmalarına insani hareket emri, kanlı sivil savaş sonucu yardım operasyonları girişimine katkıda bulunma girişimi yaratma yanında ulusal barışı temin etmeye dair, Somali kriziyle ilgili 794 sayılı karar; insani müdahaleyi tarihe taşıyan düzenleme, insani durumun bozulması ve sivil halka sistematik şiddetin yasadışı de facto rejim tarafından uygulanması ve demokratik olarak seçilen hükümeti yıkmayı izleyen zulme dair, Haiti'nin durumuyla ilgili 940 sayılı kararı bulunmaktadır (LILLICH,1995). Bu örneklerden anlaşılacağı gibi, insani müdahaleler, çatışmalı bölgelerde yaşanan ağır insan hakları ihlallerini engelleme, insanlığa karşı işlenen suçları önleme, bölgede barış ve güvenliği temin etme amacıyladır.

Kosova'ya NATO müdahalesi konusundaki tartışmalarda hukukçular konuyu uluslararası hukukun sorumluluğu bir tarafta, BM'nin yasal yapısı diğer tarafta (PELLET, 2000, p.387) şeklinde açıkladılar.

Son 60 yılda insan algısının derin değişikliklere maruz kalması nedeniyle insani müdahale gündemin ilk sıralarına oturmuştur (FRANK, 2005). İnsani müdahale ile ilgili yaygın bir uygulama olmadığı için tartışmalar devam etmektedir. Nitekim bir kuralın jus cogens olması için, sürekli ve istikrarlı bir şekilde uygulanması ve bu uygulamanın bir norm olduğu inancı zorunludur (ALPKAYA, 1999, <http://politics.ankara.edu.tr/~alp...>). İnsani müdahalede bu durum, bugün için geçerli değildir. Bu nedenle NATO'nun Kosova'ya müdahalesindeki genel kanı; kanunsuz, BM Anlaşmasına aykırı ve uluslararası hukuka göre yasa dışı görüşünde birleşmektedir. Ayrıca devletler tarafından kötüye kullanılmaya da açıktır. Bunun yanında, müdahaleyi meşru gören görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşler, daha ziyade durumun insani boyutuna dayanmaktadır. Yüzlerce, binlerce masum insanın haklarını kaybetmesi ya da ağır ihlali, insanlığa karşı suçlar, Güvenlik Konseyinin veto hakkına sahip daimi üyelerinden herhangi birinin müdahaleye izin veren kararı veto etmesi -nitekim Kosova'ya müdahale konusunda Rusya ve Çin veto haklarını kullanmıştır- müzakereler yoluyla sorunun çözülememesi ve sınırlı askeri kuvvetin kullanılması nedeniyle Güvenlik Konseyinin kararı dışında müdahaleyi meşru görmektedir.

Nisan 1999'da NATO'nun Washington Zirvesinde ilan edilen "Güncelleştirilmiş Stratejik Kavram", Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun kolektif güvenlik rolünün gelişiminde önemli bir adım olmuştur. Ayrıca NATO'nun kuruluşunun 50. yıldönümünde yayımlanan belgelerde NATO'nun kolektif güvenlik operasyonlarının gelişimi ve eski komünist devletlerle ilişkiler belirtilmiştir (KENAR, 2005, s.373). NATO, Kosova'ya olan müdahalesini daha önce BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlara bağlamıştır. Ayrıca BM Güvenlik Konseyinin daha önce müdahale izni verdiği Bosna Hersek olayı ile, Kosova'da yaşananların benzer olduğunu belirtmiştir. Bu "Esnek Karşılık" yerine benimsenen "Stratejik Kavramın" ilk revizyonudur. Müdahale, aynı dönemde başka yerlerde yaşanan iç savaşlardan daha erken olmuştur.

İnsani müdahale konusundaki algılar devletlerin çıkarlarına bağlıdır. Bir durum karşısında müdahalenin meşru olduğunu savunan görüş, aynı durum çıkarlarına aykırı ise yasa dışı olarak nitelendirmektedir. Politik davranmaları nedeniyle de müdahale konusunda kesin bir irade mevcut değildir. Bununla beraber, uygulama insani müdahale sonucunda ortaya çıkan durumların hukukiliğinin uluslararası toplum tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Rızaya dayalı insani müdahalelere ise uluslararası toplum itiraz etmemiştir. Bu durum, insani müdahalenin de *jus cogens* kuvvet kullanma yasağını ihlal etmediğini ve kuvvet kullanmasını içeren diğer fiiller kategorisine girdiğini göstermektedir (BAŞEREN, 2003, s.199).

43. "Legality of Use of Force" Davası

Kosova'da yaşanan duruma ilişkin uluslararası kamuoyunun savaşın bitirilmesine ilişkin tekliflerine kulak tıkayan Milosevic'in bu tutumu nedeniyle NATO, insani müdahale olarak nitelendirdiği hava saldırısında bulunmuştur.

10 gün süreceği söylenen hava saldırıları 78 gün sürmüş, 9 Haziran 1999'da sona ermiştir. Bu süre içerisinde Yugoslavya, 29 Nisan 1999'da NATO ülkelerinin hava saldırılarının "Kuvvet Kullanmama Yükümlülüğünün İhlali" gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanına (UAD) başvurmuştur. Yugoslavya söz konusu başvurusunu ABD, Birleşik Krallık (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda), Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya, Kanada, Portekiz ve İspanya'ya karşı açmıştır.

Davanın konusu³⁰; Yugoslavya'nın ABD'ye ve diğer ülkelere karşı açtığı dava "Kuvvet Kullanmama Yükümlülüğünün İhlali"dir. Müdahalede bulunan devletlerin, bir devletin başka devlete karşı kuvvet kullanmayı yasaklayan yükümlülüğünü, içişlerine karışmama yükümlülüğünü, diğer devletin egemenliğine saldırı yapmama yükümlülüğünü, savaş zamanı sivil halkın ve sivil unsurların korunması yükümlülüğünü, çevre koruma yükümlülüğünü, uluslararası sularda serbest dolaşma ile ilgili yükümlülüğünü, temel insan hak ve özgürlüklerine ilişkin yükümlüğü, yasaklanan silahların kullanılmaması yükümlülüğünü, ihlal ettiği belirtilmiştir.

- Yugoslavya topraklarının bombalanması, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı başka devlete karşı kuvvet kullanılmaması yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Terörist grupların, KLA gibi, eğitimi, silahlanması, finanse edilmesi, donatma ve ikmal edilmesi, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı diğer devletin içişlerine müdahale etmeme yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Sivil hedeflere saldırıda yer almak, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı sivil halkı öldürmeme yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Kültür varlıklarının, manastırların tahribi ya da yıkımı, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı halkın kutsal varlığı ya da kültürel oluşumu açısından ibadet yerlerine ya da sanat eserlerine, tarihi varlıklara karşı düşmanca saldırıda bulunmama yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Misket bombası kullanma, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı yasaklanan silahların kullanılmaması yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Petrol rafinelerinin ve kimyasal fabrikaların bombalanması, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı önemli çevresel zararlara neden olmama yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Tükenmiş uranyum içeren silah kullanılmaması, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı yasaklanmış silahların kullanılmaması ve çevrenin tahribi ve yaygın sağlık sorunlarına neden olmama yükümlülüğünün ihlali hareketinde bulundu.
- Sivillerin öldürülmesi, fabrikaların yıkılması, haberleşme, sağlık, kültürel varlıkların yıkılmasında yer alma, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı yaşama

³⁰ FRY, dava açtığı devletlere karşı bu metinle başvuruda bulunmuştur. Burada ABD'ye açtığı dava metni ele alınmıştır. Daha fazla bilgi için bakınız: **Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America)** Application, ICJ Report, <http://www.icj-cij.org/docket/files/114/7173.pdf>, 25.05.2008

hakkına, çalışma hakkına, bilgi alma hakkına, sağlık hakkı ve diğer temel insan haklarına saygı yükümlüğünün ihlali hareketinde bulundu.

- Uluslararası sularda köprülerin yıkılması, bununla ABD Yugoslavya'ya karşı uluslararası sularda serbestçe dolaşmaya saygı yükümlüğünün ihlali hareketinde bulundu.

Yugoslavya, 10 NATO ülkesinin hava saldırısında bulunması nedeniyle geçici önlem alınmasını istemiştir. Ancak ABD ve İspanya, Divan'ın yargılama yetkisini kabul etmemiştir. Davalı devletler Yugoslavya'nın BM'ye üye olmadığını ileri sürmüştür. Divan bu konuyla ilgili olarak Güvenlik Konseyi ve Genel Meclis kararlarını dikkate almıştır.

Taraflar iddialarını kuvvet kullanma temelli oluşturdular. Yugoslavya nedenlerini oluştururken NATO ülkelerinin hareketini yasadışı kuvvet kullanma ve kanunsuz müdafaa olarak belirtti. Davalı devletler davanın esasının olmadığına vurgu yaptılar, bazıları Yugoslavya'nın Kosova'ya müdahalesinin geçersizliğini vurguladı. Yugoslavya açıklamalarını iki temele dayandırdı: uluslararası hukuk ve insani müdahale açısından hakları yok, ikincisinin olması durumunda eğer böyle bir hak olsa bile NATO'nun müdahale şekli, hava saldırısı, insani müdahale oluşturmaz (GRAY, 2001, p.246-247). Kosova konusunda, NATO insani müdahaleyle ilgili savunmasında, FRY'de meydana gelen bazı etnik gruplara ait binlerce vatandaşın uğradığı ağır insan hakları ihlalinin, bu ihlalin komşu ülkelerin (Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya) dengesini bozduğunu, böylece barışa ve bölge kararlılığına tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.

Aralık 2004'te, Yugoslavya hükümetinin 8 NATO üyesi devlete karşı açtığı davaya UAD, davanın açıldığı tarihte Yugoslavya'nın BM üyesi olmadığını ileri sürerek yargılama yetkisinin olmadığını belirtmiştir (GRAY, 2005, p.788). Yugoslavya hükümetinin 8 NATO ülkesinin "soykırım" yaptığı iddiasıyla başvurduğu davada, Mahkeme konuyu Statüsü'nün 35.1 ve 35.2 maddelerine göre ele almıştır.

35.1'e göre, "Divan Statüye taraf olan devletlere açıktır" (HASGÜLER-ULUDAĞ, 2004, s.423). Yugoslavya, 27 Nisan 1992'de kendini Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin devamı olarak gösterdi ve Sırbistan ve Karadağ birleşerek Federal

Yugoslavya Cumhuriyeti ismini aldı. Bu nedenle kendilerini halef ilan ederek doğrudan BM ve Divan Statüsü'ne üye olduklarını ileri sürdüler. FRY, BM üyesi olarak kabul edilmedi ve Divan'ın yargılama yetkisi yok dendi. Güvenlik Konseyi'nin 1992 tarihli 777 sayılı kararında, FRY'nin, otomatik olarak SFRY'nin devamı olmadığını³¹ ve SFRY'nin artık var olmadığı görüşünü kabul etmiştir ve Genel Meclis'in 1992 tarihli 47/1 sayılı kararında, FRY, Genel Meclisin çalışmalarına katılamaz ve 29 Eylül 1992'de BM Yasal Konseyi Genel Meclisin 47/1 kararı uyarınca "pratik sonuçları" dikkate almıştır. FRY'nin ayrıca BM'ye üye olması gerektiği dile getirilmiştir. Bunun üzerine FRY 2000 Kasımında BM'ye ve 2001'de de Soykırım Sözleşmesine taraf olmuştur (GRAY, 2005, p.789).

35.2'ye göre, "Divan'ın hangi koşullarda öteki devletlere açık olacağı, yürürlükteki anlaşmaların özel hükümleri saklı olmak üzere Güvenlik Konseyince belirlenir, ancak bu koşullar hiçbir durumda tarafları Divan önünde eşitsiz bir konuma sokmayacaktır" (HASGÜLER-ULUDAĞ, 2004, s.423). Divan, FRY'nin Mahkemeye başvurduğu tarihte BM'ye üye olmadığını ve Soykırım Sözleşmesine taraf olmadığını belirtmiş ve bu nedenle de yargılama yetkisinin olmadığını dile getirmiştir. 35.1 taraf devletler için, 35.2 taraf olmayan devletler için, yürürlükteki anlaşmaları içeren özel hükümler sadece Statünün yürürlüğe girdiği tarihte yürürlüğe giren anlaşmalara uygulanır, o tarihten itibaren herhangi bir anlaşmaya bağlanma olmaz. Divan FRY'nin Soykırım Sözleşmesine davayı açtığı anda taraf olmadığını belirtmiştir. Aynı durumu daha sonra *Bosna Genocide* davasında Sırbistan kullanmıştır.

20 Mart 1993'te Bosna Hersek, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin (Soykırım Sözleşmesi) ihlal edildiği gerekçesiyle FRY'ye karşı açtığı Soykırım davasında, FRY hükümeti kendi Soykırım davalarında Divan'ın vermiş olduğu kararı dile getirerek başvuru yapıldığı dönemde FRY'nin BM'ye üye olmadığını belirtmiştir. Ancak, UAD hem 1996'da, hem de 2003'te, bu davaya bakmakla yetkili olduğunu resmi olarak açıklamıştır. (TÜRBEDAR, 2006d, s.29).

³¹Daha fazla bilgi için bakınız: **Case concerning Legality of Use of Force** (Serbia and Montenegro v. Belgium) Preliminary Objections, Summaries of Judgments and Orders, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=623&code=ybe&p1=3&p2=3&case=105&k=d6&p3=5>, 05.06.2008

Bosna Hersek'in açtığı Soykırım davasında, ilk defa bir devlet tümüyle sorumlu tutulmuştur. Sırbistan'ın sorumlu tutulduğu davada, Sırp yetkililer UAD'nin davaya bakma yetkisini bulunmadığını ileri sürmüştür. Heyet bu itirazını bilahare, Sırbistan Karadağ'ın BM'ye üyeliğinin 2000 yılında gerçekleştiğini ve bu nedenle de, ne Divan'ın Statüsü'ne ne de Soykırım Sözleşmesi'ne taraf olduğu, gerekçesine dayandırmıştır. Ayrıca, bu itirazına gerekçe olarak, Belgrat Hükümetinin 1999 yılında 8 NATO üyesine karşı açmış olduğu davaya, UAD'nin yetkisiz olduğunu ileri sürerek bakmadığını göstermiştir. UAD, bu bağlamda 2004 yılında almış olduğu ve birbirine benzerlik gösteren 8 kararında, söz konusu davanın açılmış olduğu tarihte FRY'nin BM üyesi olmadığı gerekçesiyle davaya bakmamıştır (ELEKDAĞ, 2006, s.14). 2006 yılında karara bağlanan davada Divan, Sırbistan'ın soykırım yapmadığını, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi yükümlülüklerini ihlal ettiğini belirtmiş fakat soykırımı iştirak etmediğini dile getirmiştir.

FRY 2003'te Sırbistan Karadağ adını almıştır. Davada özellikle başvuran devletin ismi, haleflik durumu ve başvurduğu tarih ön planda olmuştur. İsmnin değişmesi, kendini eski SFRY'nin devamı olarak görmesi ve SFRY'nin dağılmasının ardından Divan'a başvurması, çelişkili olarak kararı etkilemiştir.

Bütün bu nedenler dolayısıyla Divan 2004'te yargılama yetkisinin olmadığını oybirliğiyle, 7'ye karşı 8, oyla kabul etmiştir. Başkan yardımcısı Ranjeva ve Judges Guillaume, Higgins, Kooijmans, Al-Khasawneh, Buergenthal ve Elaraby, davada olumsuz oy kullandılar. Yargılama yetkisinin olmadığını öngören karara katılmadılar (Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium)).

FRY'nin açtığı davayı, Divan'ın, davanın açıldığı tarihte FRY'nin BM üyesi olmadığı gerekçesine dayandırması, ileriki tarihlerde Bosna Hersek'in Sırbistan'ı suçlayan Soykırım davasında Sırp'lar tarafından kullanılmış, bu durum Divan'ın Bosna Hersek konusunda elini kolunu bağlamış, Divan'ın saygınlığını azaltmıştır.

Bosna Hersek konusunda Divan'ın yargılama yetkisini kabul etmesi, FRY davasındaki tutumu ile çelişki göstermektedir. Her iki dava arasında çok sayıda birbirine zıt örneklere rastlanmaktadır.

FRY'ye karşı soykırım davası açan tek ülke Bosna Hersek değildir. 2 Temmuz 1999'da Hırvatistan'da FRY'yi oluşturan Sırbistan Karadağ'a Soykırım Sözleşmesinin 9. maddesine dayanarak Soykırım davası açmıştır. Söz konusu davada, 1991-1995 yılları arasında Hırvatistan'da soykırımın gerçekleştiği ve bu suçu işleyen Sırp silahlı güçlerin, istihbaratçıların ve değişik milis güçlerin faaliyetlerinin doğrudan doğruya Sırbistan ve Karadağ yetkililerinin kontrolü altında olduğu belirtiliyor, bu yüzden Hırvatistan, Sırbistan'ın soykırımdan suçlu bulunmasını ve tazminat ödemesini talep ediyordu (TÜRBEDAR, 2008c, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2220..>).

Hırvatistan başvurusunda, Sırbistan'ın Hırvat toprağına doğrudan askeri müdahalede bulunduğunu, Hırvatistan'ın Knin bölgesi, doğu ve kuzey Slovenya'da ve Dalmaçya'da FRY'nin, Hırvat vatandaşlarına "etnik temizlik" uyguladığını belirtilmektedir. Ülkedeki evlerin %10'unun tahrip edilmiş, ayrıca kültürel varlıklar, tarihi bölgeler, Hırvat Katolik Kilisesi yıkılmış ya da tahrip edilmiştir. 300bin hektarlık alan kullanılamaz hale getirilmiş, ülke ekonomisinin %25'ini oluşturan Adriyatik petrol boru hattı tahrip edilmiştir.³² Sırbistan'ın, dava ile ilgili olarak Divan'a başvurulmasını öngören Sözleşmenin 9. maddesinin bu davada sağlanmadığını belirterek Divan'ın davaya bakamayacağını savunmaktadır. Divan taraflardan savunmalarını istemiş, Hırvatistan savunmasını tamamlarken, Sırbistan ek süre talep etmiştir.

44. Sırbistan Açısından Kosova

Sırlar tarafından Kosova, mitoloji ve efsaneler çerçevesinde oluşturulan kutsal bir yerdir. Bunda 1389'da Osmanlı'ya karşı yapılan ve Ortaçağ Sırp devletinin yıkılmasına neden olan Kosova Savaşı önemli yer tutmaktadır. Efsaneye göre, Sırp Kralı Lazar meleklerle görüşmüş ve melekler ona dünya krallığını mı, cennet krallığını mı seçmek istediklerini sormuşlar, Lazar cenneti, sonsuzluğun krallığını seçmiştir. Bu yüzden Kosova, Sırlar için "cennetin krallığı" dır (RAMET, 2001b, p.30). Sırlar Prizren yakınlarındaki manastır nedeniyle Kosova'yı Kudüsleri olarak görmektedir. Osmanlı'nın 1683'te Viyana'da yenilmesi üzerine Arnavutlar Kosova'ya göç etmeye başlamış, bunun

³² Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Yugoslavia), No:2002/34, **International Court of Justice**, <http://www.icj-cij.org/docket/files/118/3895.pdf>, 16.06.2009

üzerine 200bin Sırp Kosova'yı terk ederek Habsburg kontrolündeki Voyvodina'ya göç etmişlerdir. Bu durum Sırlar açısından Lazar'dan sonra ikinci büyük yenilgidir (RAMET, 2001b, p.31).

Kosova'nın tarihine bakacak olursak: MS. 300'lü yıllarda Roma İmparatorluğu yönetimine giren Kosova, 395'te Roma'nın ikiye bölünmesi sonucunda bu kez Bizans yönetimine girmiştir. Kısa bir dönem (35 yıl) Bulgaristan Krallığı yönetiminde bulunan Kosova, 1018'de tekrar Bulgarları yenilgiye uğratan Bizans yönetimine girmiştir. Balkanlara yönelik Slav göçleri 6. ve 7. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Kosova'nın Slavlaşması yine aynı döneme rastlamaktadır. Sırlar bu dönemde bölgede güçlü bir yapı oluşturmuştur. Bizans'la mücadeleleri neticesinde bir devlet kurmayı başarmışlar ve Kosova'nın bir kısmı 1170 tarihinde Ortaçağ Sırp Devleti'nin bir parçası olmuştur. Bölgenin tamamen ele geçirilmesi ise 1216 tarihinde gerçekleşmiştir. Sırp Ortodoks Kilisesi'nin patrikhanesi de yine 1219 tarihinde bugünkü Batı Kosova'nın önemli kentlerinden Pec'te kurulmuştur.

Kosova, 28 Haziran 1389'daki Kosova Savaşı ile Osmanlı Devletinin topraklarına katılmış, Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahı I. Murat (Hüdavendigar) bu savaşta şehit olmuştur. Osmanlı Devleti, Kosova'yı fethetmesinden itibaren nüfusu çoğunlukla Sırlardan oluşan bu bölgeye Arnavutları ve Türkleri yerleştirmeye başlamıştır. Burada yaşayan Sırlar Hırvatistan'ın Knin bölgesine yerleşmişlerdir. Bu savaşta Sırların Osmanlı ordusuna yenilmeleriyle bugünkü Sırbistan ve Karadağ dışında Arnavutluk, Makedonya ve kuzey Yunanistan'ı kapsayan Ortaçağ Büyük Sırbistan İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiştir. Kosova'daki idari birimler, Osmanlı yönetiminin ilk iki asrında değişiklikler yaşamakla birlikte (bir dönem Budapeşte'ye bağlı kaldı) üç sancağa bölünmüştür: Doğu Kosova'nın büyük bölümünü kapsayan Viçitrin Sancağı; Prizren'i merkez alan ve daha sonra Novi Pazar'ı kapsayacak kadar kuzeye doğru genişleyen Prizren Sancağı ve Adriyatik kıyılarından başlayarak Arnavutluk'un kuzeyini ve Pec'i de sınırları içerisine alan İşkodra Sancağı.

Beş asır Osmanlı yönetimi altında yaşayan Kosova, Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1877–78) Osmanlı Devleti'nin yenilmesi sonucunda, 1800'lü yıllarda önce Manastır, sonra Sofya vilayetleri içinde kalmış, 1878 Ayestefanos (Yeşilköy) Anlaşmasıyla vilayet

konumuna getirilmiştir. Berlin Konferansı (1878) ile Kosova'nın büyük bir kısmı (Mitrovica ve Priştina) bu anlaşmayla bağımsız olan Sırbistan ve Karadağ'a bırakılmıştır.

1878 yılında bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın amacı, büyük bir Slav devleti kurmaktı. Güney Slavları (Yugo-Slav) birliği için düşünülen topraklar, Makedonya'dan Slovenya'ya kadar uzanıyordu. I. Dünya Savaşı yıllarında Kosova toprakları, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ordularının işgaline uğramıştır. Bu tarihlerde Sırlardan kurtulma fikriyle hareket eden Kosova Arnavutları, Avusturya işgalini desteklemişlerdir. Arnavutlar ile Sırlar arasındaki Kosova husumeti, bölgedeki Arnavutları Sırlara karşı her türlü ittifak içerisinde yer almaya itmiştir. Avusturya'nın savaşı kaybetmesiyle, savaşta kazanan tarafta bulunan Sırbistan İtilaf devletlerinin de desteğini alarak Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı'nı kurmuş, Kosova'da bu krallık içinde yer almıştır. SHS Krallığı 1921'den itibaren tamamen Sırların kontrolü altına girmiş; 1929 yılından itibaren de krallıkta parlamento feshedilerek diktatörlük rejimine geçilmiştir. Sırların hakimiyetindeki I. Yugoslavya'nın ömrü fazla uzun sürmemiş ve II. Dünya Savaşı'nın (1939-45) başlamasının ardından, nihayet 8 Temmuz 1941 tarihinde sona ermiştir.

II. Dünya Savaşı boyunca Kosova, Makedonya ve Arnavutluk, İtalyanların, Almanların ve Bulgarların kontrolüne geçmişti (TÜRBEDAR, 2006e, s.10). II. Dünya Savaşından sonra Kosova 1945 yılında Yugoslav askeri idaresi altına girmiştir. 8-10 Temmuz 1945 tarihleri arasında Prizren'de toplanan Kosova ve Metohija³³ Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin ikinci konferansında Kosova'da Sırbistan'a bağlı bir otonom bölge (oblast) oluşturulmasına dair karar alınmıştır. Kosmet'e (Kosova, Metohija) otonomi verilmesiyle bu bölge ilk kez bazı haklara sahip olmuştur. Arnavutların ayrı bir halk oldukları kabul edilmiş, Kosmet, Makedonya ve Karadağ'da Arnavutça eğitim yapan okullar açılmış ve Arnavutça basına izin verilmiştir. Kosmet'te, Arnavutça'nın da resmi dil olarak tanınmış olmasına rağmen, bu bölgenin otonomisi yerel bir kendi kendini yönetim seviyesini aşamamıştır (BABUNA, ty, <http://www.cafedost.com/bbs/misc.cgi...>).

Kasım 1945 seçimlerinde oyların %90'ını Komünist Parti yönetimindeki Halk Cephesi Koalisyonu almıştır. Yeni meclis, cumhuriyeti ilan etmiş (29 Kasım 1945) ve Tito'yu cumhurbaşkanı seçmiştir. Tito, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile bütün

³³ Metohija, Sırpça Batı Kosova demektir.

halkları bir araya getirerek SFRY'yi kurmuş, Sırların Bosna Hersek'in de Kosova veya Voyvodina gibi Sırbistan içinde bir bölge olması şeklindeki taleplerine rağmen Bosna Hersek de federasyonun kurucu cumhuriyetlerinden birisi olmuştur. Tito, Yugoslavya'yı kurucu unsurlar ve ulusallıklar olarak ikiye ayırmış, Arnavutları ulusallıklar olarak kabul etmiştir. Tito'nun 1945'de kurduğu Yugoslavya'sında mihenk taşını Sırbistan oluşturmuştur. Bir yıl sonra federal cumhuriyetler oluşturulurken, Kosova Vilayeti üç parçaya bölünmüştür. Güney kesimleri Makedonya, kuzey kesimleri ise doğrudan Sırbistan topraklarına katılmış, orta kesimi ise, eski Kosova Vilayeti'nin üçte birini oluşturan oldukça küçültülmüş dar bir alanda Kosova Özerk Cumhuriyeti kurularak Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır.

1968 yılında Kosovalı Arnavutlar, cumhuriyet statüsü talep ettiler. Kosmet tekrar eskisi gibi "Kosova" adını almıştır. 1974 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle Kosova'nın federal yapı içerisinde yetkileri genişletilmiştir. Düzenlemeye göre Voyvodina ve Kosova bölge yönetimleri Federal Başkanlığın sekiz üyesinden biri olarak federal düzeyde cumhuriyetlerle eşit statü elde ettiler. Fakat ayrılma hakları yoktu. Sırlar 1974 Anayasası'ndan hoşnut kalmamışlardı. Çünkü, Kosova'nın fiilen ellerinden alındığı görüşündeydiler. Bugünkü Kosova toprakları 1990 Sırp Anayasasıyla özerk Kosova Metohija bölgesi, daha öncesinde 1945'te özerk Kosova Metohija eyaleti (AKPM-Autonomous Kosovo-Metohia Province) 1963'te SAR (sosyalist özerk bölge) Kosova Metohija, 1974 ile de SAR Kosova olarak anılmıştır. Bu topraklar eski Sırbistan'ın bulunduğu topraklar üzerindedir (RADOVANOVIC, 1995, <http://www.rastko.org.yu/...>). Sırlar eski Sırbistan toprakları olarak Sancak'taki Novi Pazar'ı, Kosova'yı, Metohija'yı kabul etmektedir (BANAC, 1988, p.38).

Sırlar tarafından oluşan genel kanı Türklerin Sırları Kosova'dan kovarak Arnavutları yerleştirdiği şeklindedir. Arnavutların milliyetçilik duygularının Kosova'yı bırakmamak yönünde güçlü olduğunu bu nedenle de Sırların Kosova'dan göç etmelerini sağladıklarını düşünmektedirler. Hatta bazı yazarlara göre; II. Dünya Savaşı sırasında Arnavut faşist Bali Kombetar işgalcilerle Sırlara karşı birleşerek pek çok Sırp'ı Kosova'dan göç ettirmiştir. Büyük Arnavutluk fikri İtalyan ve Alman koruması altında, savaş sırasında Arnavutluk'un, Kosova'nın ve Sırbistan ve Karadağ'ın bazı bölümlerinin işgali sırasında gerçekleşmiştir (KENAR, 2005, s.237-238, ISAKOVIC, 1999). Sırlar

1970 ve 80'lerde Müslüman Arnavutların İslami uyanış yaşadıklarını ve İslam köktendinciliğini Avrupa'ya yaymak istediklerini düşünmektedirler. Avrupa'yı İslam köktendinciliğinden kurtaracak olan da Sırlardır. Tito sonrası da Sırlar Arnavut milliyetçileri tarafından şiddet olaylarına maruz kalmıştır. Belgrat haftalık Dergisi NIN'e göre Nisan 1981-Aralık 1987 arasında 24.209 Sırp ve Karadağlılar Kosova'dan Arnavutların şiddet olayları nedeniyle göç etmişlerdir (RAMET, 2001b, p.32). Ancak Milosevic sonrası durum tersine dönmüştür.

Sırlara göre Arnavutlar bu topraklarda 1960'lara kadar yani Sırların ve Karadağlıların bölgeden göç edene kadar önemli bir nüfus oranına sahip değildi (RADOVANOVIC, 1995). 1961'de Kosova'daki Slavlar %27 iken 1981 de %15, şu an ise %10 civarındadır (RUSINOW, 1991, p.149). Özellikle Arnavutlar lehine yüksek doğum oranı, ki %28.2 ile Avrupa'nın da en yüksek oranıdır, nüfus oranının Arnavutlar lehine değişmesine yardımcı olmuştur (KLEMENCIC-ZAGOR, 2004, p.327).

Sırlar Kosova'nın durumunu Sırp toprakları içerisinde Sırp toprak bütünlüğünü tehdit etmeden, ayrılma söz konusu olmadan yaşamalarını istemektedir. Buna karşılık bölgedeki Arnavutların hakları anayasal olarak korunacaktır, ki Sırlara göre bu zaten sağlanmaktadır (RADOVANOVIC, 1995).

NATO müdahalesi ardından iktidar yanlısı da karşıtı da bir olup ortak hareket etmişlerdir. Hitler ve ABD Başkanı Bill Clinton mukayese edilmiştir (RAMET, 2001b, p.36). Bombardımanın sona erdiği günün akşamı Milosevic Sırp televizyonunda "*biz onlara ne kadar mükemmel bir ordumuz olduğunu gösterdik, eminim ki ordumuz dünyanın en iyi ordusudur.*" demiştir (RAMET, 2001b, p.37). Ancak halk arasında Milosevic yönetimine olan güven giderek azalmıştır. 1999 Haziran ortalarında yapılan kamuoyu yoklamasında halkın %15'inin Milosevic'e güvendiği ortaya çıkmıştır. Temmuz 1999'da 200 telefon görüşmesiyle (Kosova ve Voyvodina hariç) yapılan araştırma da, halkın %71.5'i son on yılda Milosevic'in iç ve dış politikasından memnun olmadığını, %5.5'i kısmen memnun olduğunu, %20'si memnun olduğunu belirtmiştir. (RAMET, 2001b, p.37).

Halkın Milosevic'e olan tepkisinin ardından Milosevic yanlısı Politika gazetesi, savaş sırasında Arnavutların Sırlara yaptıkları zulmü kaleme almıştır. New York merkezli İnsan Hakları Gözlem raporuna göre 164 binden fazla Arnavut olmayan (özellikle Sırp ve Romen) kişinin savaştan zarar gördüğünü belirtmiştir. NATO müdahalesini kötüleyen, karalayan yayınlar yapılmıştır. Belgrat parlamento yetkililerinden bazıları Milosevic'i 2000'de Nobel barış ödülüne aday göstermiştir. Sırlar Milosevic'in Lazar'dan farklı olarak dünya krallığını seçtiğini bu nedenle de Hırvatistan, Bosna Hersek ve Kosova'da kaybettiği düşünmekteydiler (RAMET, 2001b, p.38-39).

Kosova, Sırp siyasi yaşamı için çok önemli bir malzemedir. Siyasi görüş olarak birbirinden ayrılan partiler Kosova konusunda ortak tavır sergilemektedirler. 2006 yılında Anayasal olarak da; Kosova-Metohija Sırbistan'ın parçasıdır ve Sırbistan tarafından koruma altındadır. Kosova'nın da yer aldığı Sırp toprakları bölünemez, ayrılamaz ve sınırlarına dokunulamaz. Kosova'nın statüsü için yapılan düzenlemelerin hukuk kuralları çerçevesinde, BM Anlaşması, 1975 AGİT Helsinki Nihai Senedine, 1244 sayılı karara ve diğer uluslararası örgütlerin toprak bütünlüğü ve egemenliğine saygı gösterilen düzenlemelerini göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedirler.³⁴

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Sırbistan; Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacağını ve bağımsızlığı geçersiz saydığını belirtmiştir. Kosova'yı tanıyan bazı ülkelerdeki büyükelçilerini geri çekerek ilişkileri daha düşük seviyeye indirmiştir. Ayrıca BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'dan bağımsızlığın geçersiz sayılması için girişimde bulunulmasını talep etmiştir. Rusya'nın da desteğiyle 18 Şubat 2008'de BM Güvenlik Konseyi'nin acilen toplanılmasını sağlamış, ancak bir sonuç çıkmamıştır.

Bu sırada Sırbistan Kosova'yı tanıyan AB üyesi ülkeler olması ve Kosova'ya AB misyonunun gönderilmesi nedeniyle AB ile ilişkileri de krize girmiştir. Sırbistan'a göre misyonun gönderilmesi Kosova'nın bağımsızlığını tanıma anlamına gelen Ahtisaari planının yürürlüğe girmesi olarak yorumlaması nedeniyle AB'nin önerdiği geçici siyasi anlaşmayı imzalamayı reddetmiştir. Bu anlaşma metninde Sırbistan vatandaşlarına vize

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **Serbian Government**, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/specijal.php?id=31679>, 21.06.2009

kolaylığının sağlanması, AB tarafından Sırbistan'a değişik yardımların yapılması ve Sırbistan'ın AB üyeliğine doğru ilerlemesi gibi hususlara değinilmekteydi (TÜRBEDAR, 2008d, s.27). Bu kriz hükümet krizine neden olmuş, ardından erken seçim kararı alınmıştır.

45. Savaş Sonrası Kosova'nın İdari Yapılanması ve Gelişmeler

NATO'nun müdahalesi sonucu sona eren Kosova Savaşı ardından yönetim BM Güvenlik Konseyi kararı ile oluşturulan BM Kosova Misyonu'na (UNMIK) bırakılmıştır. Arnavutlar bunu bağımsızlık yolunda bir adım olarak nitelendirirken, Sırp lar tam tersini düşünmüştür. Bunda 1244 sayılı kararın kesin yargılar içermemesi yatmaktaydı. Bu kararda hem sadece Arnavut tarafının imzaladığı Rambouillet Anlaşmasının üç yıl sonra referandumu kabul eden ifadesi almış, hem de NATO müdahalesi sonrası Sırbistan'ın imzaladığı anlaşmadaki referandumu içermeyen hükümleri kabul edilmiştir.

1244(1999) sayılı karardan önce kabul edilen 1160(1998), 1199(1198), 1203(1998) ve 1239(1999) sayılı kararlara uyulmadığı belirtilmiş, Kosova'da kötüleşen insani durum ve mültecilerin geri dönüşlerinin sağlanması kararlaştırılmıştır (KENAR, 2005, s.334-335).

Ayrıca

- Kosova krizinde siyasal çözümün 1244(1999) sayılı kararın Ek.1 ve Ek.2'de belirtilen ilkelere dayandırılması gerektiğine karar verilmiş,³⁵
- Bu ilkelerin FRY tarafından kabul edilmesi ve bu ilkelerin uygulanması için FRY ile işbirliğinin yapılması;

³⁵ Ek.1'de G-8 Dışişleri Bakanları tarafından 6 Mayıs 1999'da kabul edilen genel ilkeler belirtilmektedir. Buna göre: 1)Kosova'daki baskı ve şiddetin acilen sona erdirilmesi, 2) Askeri ve sivil güçlerin Kosova'dan çekilmesi, 3)Kosova halkı için barışçıl ve normal yaşam şartları sağlanması için, BM Güvenlik Konseyi tarafından karar verildiği üzere, Kosova için geçici yönetim kurulması, 4) İnsani yardım organizasyonları tarafından mültecilerin Kosova'ya güven içinde ve özgürce dönmelerinin sağlanması, 5) Rambouillet anlaşmasına uygun olarak ve FRY'nin ve bölgedeki diğer ülkelerin toprak bütünlüğü kabul edilerek, Kosova için geniş çaplı bir otonomi sağlanmasına yardımcı olarak geçici siyasal çerçeve anlaşmasının siyasal bir süreç oluşturulması ve 6) Kriz bölgesinin ekonomik geliştirilmesi ve istikrara kavuşması için kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi kabul edilmiştir. Ek 2.de ise Kosova ve krizin çözümüne yönelik benimsenmesi gereken ilkeler belirtilmiştir. Buna göre: 1) Kosova'daki şiddet ve baskı acilen sona erdirilmeli, 2)Belirlenen takvime göre Kosova'daki askeri ve polis güçlerinin çekilmesi, 3)BM kararına göre Kosova'da etkili bir sivil ve güvenlik biriminin kurulması, 4)Uluslararası güvenlik varlığı, NATO'nun ortak bir komutanlık ve kontrol altında ve Kosova'daki bütün halklar için güvenli bir çevre oluşturulma yetkisine sahip bir şekilde katılımıyla olacaktır, 5) FRY içerisinde Kosova için uluslararası sivil yönetimin bir parçası olarak Kosova için geçici yönetimin kurulması, 6)Uluslararası toplumun varlığının çekilmesinden sonra, belirlenen sayıda Yugoslav ve Sırp personel belirli görevleri yerine getirmek için bölgede bulunacaktır.

- FRY'nin Kosova'da şiddet ve baskı uygulamalarına son vermesi ve askeri ve polis güçlerini belirlenen takvime uygun olarak Kosova'dan çekmesi ve uluslararası güvenlik güçlerinin bölgeye yerleşmesi;
- Uluslararası sivil ve güvenlik kuruluşlarının, gerekli donanım ve personeliyle birlikte BM hükümlerine uygun olarak Kosova'ya yerleşmesi FRY'nin böyle bir yerleşimi kabul etmesi;
- BM Genel Sekreterinin Kosova'da uluslararası kuruluşların varlığını kontrol ve koordine edecek özel bir temsilci ataması istenmiş;
- Devletlere ve ilgili uluslararası kuruluşlara Kosova'da uluslararası kuruluşların varlığının kurulması için yetki verilmiş;
- Kosova Sorunu taraflarının, burada görevli uluslararası sivil ve askeri kuruluşlarla işbirliği yapması istenmiş;
- Kosova'ya yerleşen uluslararası sivil ve askeri kuruluşların, Kosova'da düşmanlıkların yeniden çıkmasını önlemesi, Ek 2, 6. maddede belirtilen Kosova ve FRY askeri ve polis güçlerinin Kosova'dan çekilmesini sağlamak ve geri gelmelerini önlemek; KLA ve diğer Kosovalı Arnavut grupların silahsızlandırılmasını sağlamak; mültecilerin güvenlik içinde geri dönüşü sağlanacak, uluslararası sivil toplum bu konuda harekete geçecek ve insani yardım sağlanacak; uluslararası sivil toplum bu konuda sorumluluk alana kadar danışmanlık yapmak;
- Genel Sekretere, ilgili uluslararası kuruluşların yardımıyla, Kosova'nın FRY içerisinde geniş çaplı otonomisinin sağlanması için, Kosova'da geçici yönetim kurmak amacıyla, uluslararası sivil varlığın kurulması için yetki vermek;
- Uluslararası sivil yönetimin varlığının temel sorumluluğu: 1244 sayılı kararın 2. Eki ve Rambouillet anlaşması dikkate alınarak, Kosova'da geniş çaplı otonomi ve kendi yönetimlerinin kurulmasının sağlanması; Temel sivil ve idari görevleri gerekli olan yer ve sürede yerine getirmek; siyasal bir çözüm sağlamak amacıyla, demokratik bir hükümetin kurulması ve bu konuda seçimlerin yapılması; kurulan bu kurumların sorumluluklarını Kosova'nın yerel kurumlarına devretmek; Rambouillet anlaşmasını dikkate alarak, Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirlemek için düzenlenen sürece olanak sağlamak; temel altyapının ve diğer ekonomik yapılanmanın yeniden kurulmasını sağlamak; insani yardım kuruluşları ile birlikte insani yardımı desteklemek; Kosova'da hizmet edecek uluslararası

polis gücünün kurulmasıyla yerel polis gücünü kurmak ve sivil yasa ve düzeni devam ettirmek; Mültecilerin Kosova'ya güven içinde dönmelerini sağlamaktır;

- ICTFY ile işbirliği yapılmasını sağlamak;
- Kosova krizinden etkilenen bölgenin ekonomik gelişmesi ve istikrarlaştırılması için kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek için AB ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışmak;
- Başlangıç olarak 12 ay süreyle uluslararası sivil ve askeri varlığın kurulması ve Güvenlik Konseyinin kararına göre devam edilmesi;
- Bu kararın uygulanmasının izlenmesi yönünde Genel Sekreterin düzenli olarak rapor vermesi ve ilk raporun bu kararın kabulünden 10 gün sonra verilmesine karar verilmiştir.

FRY'nin G8 ülkelerinin Barış Planı'nı kabul etmesinin ardından bu belgede yer alan ilkelerin uygulanması amacıyla bölgede UNMIK'in kurulmasını sağlayacak olan BM Güvenlik Konseyi Kararı 10 Haziran 1999'da imzalanmıştır. G8 Dışişleri Bakanları toplantısında kararlaştırılan G8 Barış Planı üç temel amacı hedeflenmekte idi (BOZBORA, 2005, s.289).

- Bölgedeki etnik çatışmayı durdurmak için bütün askeri, polis ve milis güçlerin bölgeden geri çekilmesi.
- Kosova'da güvenli bir bölge oluşturmak için BM himayesinde uluslararası sivil ve askeri güçlerin bölgeye yerleştirilmesi.
- Bölgede yaşayan herkes için barışçı ve normal yaşam koşullarını güvence altına alacak ve Kosova'ya önemli oranda özerklik sağlayacak geçici bir siyasi çerçevenin oluşturulması için BM Güvenlik Konseyi'nin karar vereceği geçici bir yönetim kurulması ve bunun için Rambouillet uzlaşması, Yugoslavya ve bölgedeki diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkelerinin dikkate alınması.

BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244(1999) sayılı kararı ile Kosova'da geçici yönetim sağlamak üzere, UNMIK ile KFOR oluşturulmasına karar verilmiş ve Kosova'da askeri ve sivil unsurların yerleştirilmesi uygun görülmüştür. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nin 1244(1999), sayılı kararında yer alan görevleri yerine getirmek üzere, 25 Temmuz 1999'da, Kosova Geçici Yönetim Makamı

oluşturulmuş ve yasama, yürütme ve yargı yetkisi bu makama verilmiştir (KENAR, 2005, s.336). Ayrıca Kosova'da sivil görevleri yürütmek üzere BM Genel Sekreteri Kosova Özel Temsilcisi atanması, Kosova'da kamu görevi yapanlar arasında ayırım yapılmaması, 1244 sayılı karara aykırı olmamak koşuluyla 24 Mart 1999 öncesi uygulanan yasaların uygulanabilmesi, UNMIK'in yasama yetkisini kullanabileceği, 1244 sayılı karar uyarınca siyasi anlaşma ile oluşturulan kurumlar tarafından feshedilebileceği, UNMIK tarafından onaylanan belgelerin yürürlüğe girebileceği ayrıca UNMIK Kosova'da bulunan FRY ve Sırbistan'a ait para ve banka hesapları da dahil olmak üzere tüm taşınır, taşınmaz malların yönetileceğini belirtmiştir. Ortak Geçici Yönetim Yapısı içinde, Geçici Yönetim Konseyi; Demokratik Yönetim/Sivil Toplum Desteği; Ticaret ve Sanayi, Kültür, Eğitim ve Bilim; Çevresel Koruma; Sivil Güvenlik ve Acil Haller Hazırlıkları; Yargı; Kosova'da ikamet etmeyenlerle ilgili işler; Ulaştırma ve Altyapı; Mahalli Yönetim; Bayındırlık; Tarım, Sağlık ve Sosyal Refah; Posta ve Haberleşme; Yeniden Yapılanma; İş ve İstihdam; Gençlik; Merkezi Mali Makam; Spor ile ilgili birimler yer almaktadır (KENAR, 2005, s.337).

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244(1999), sayılı kararına göre sorumlulukları, Kosova'nın gelecek statüsün tanımlanmasına olanak sağlayarak, Kosova'nın bütün halkı için barışçıl ve normal bir yaşam sağlayacak olan hükümet kurumlarına transfer edilecektir. Ayrıca Pazar ekonomisinin gelişimi vasıtasıyla Kosova halkının refahının ve mutluluğunun artırılması da amaçlanmıştır (KENAR, 2005, s.337).

1244 sayılı karara göre UNMIK'in görevleri: (KENAR, 2005, s.337-338)

- Kosova'da esaslı bir otonomi ve kendi yönetiminin kurulmasını sağlamak,
- Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirleyen siyasi sürece olanak sağlamak,
- tüm uluslararası kuruluşların insani ve afet yardımlarını koordine etmek,
- anahtar altyapının yeniden kurulmasını desteklemek,
- sivil hukuku ve düzeni devam ettirmek,
- insan haklarını geliştirmek,
- tüm mültecilerin Kosova'daki evlerine güvenli ve engelsiz bir şekilde dönüşünün sağlanması
- temel idari fonksiyonları yerine getirmek .

UNMIK ayrıca, Kosova liderleri ve halkı ile yakın çalışma ilişkilerinde bulunarak, sağlık ve eğitim, bankacılık ve finansman, posta ve haberleşme ve hukuk ve düzen gibi alanları kapsayan birimlerde çalışmaktadır.

UNMIK Görevini yerine getirmek için dört ana unsuru bir araya getirmiştir: (KENAR, 2005, s.338)

- Polis ve Yargı: doğrudan BM'in liderliğindedir,
- Sivil Yönetim: doğrudan BM'in liderliğindedir,
- Demokratikleşmenin ve Kurumlaşmanın Sağlanması: doğrudan AGİT'in liderliğindedir,
- Yeniden Yapılanma ve Ekonomik Gelişme: AB'nin liderliğindedir.

Bunlara ek olarak İnsani ilişkiler UNCHR'nin yönetimindedir.

UNMIK görevlerini kısa sürede yerine getirmek amacıyla 5 bölgesel İdareci ve 30 Belediyede yer alan idarecilerle bölgesel bir yapı ve eğitim, sağlık ve çöp toplanması gibi kamu hizmetlerini idare etmek için merkezi birimler oluşturmuştur. Merkezi Mali Otorite Kosova'nın konsolide bütçesini hazırlamıştır. Uluslararası katılımı oluşturulmuş UNMIK Polisi, daha sonra yeni kurulan Kosova Polis Servisi ile birleşmesiyle hukuk ve düzeni devam ettirmeye çalışmıştır. KFOR'un insan gücünün bir kısım enerjisini içine alarak olaylara acilen cevap vermek ve hizmetlerin yeniden yapılandırılmasını sağlamak için Kosova Koruma Gücü (Kosovo Protection Force: KFOR) oluşturulmuştur.

Bölgede güvenliğin sağlanması yönündeki tedrici ilerlemenin yanı sıra siyasi oluşumun çerçevesini oluşturma yönünde de bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Bu konuda UNMIK'in ilk ve en önemli girişimi Kosova Geçici Yönetim Makamı içerisinde, Kosova Geçiş Konseyi'nin (*Kosovo Transitional Council*) kurulması olmuştur. Bu Konsey birleşimi ve işlevleri açısından hem bölgedeki etnik topluluk ve siyasi grup temsilcilerine alınacak kararlara ortak olma imkanı tanırken, hem de bu temsilcilerin uluslararası yönetimle işbirliği yapmasının zeminini oluşturmuştur. UNMIK'in yerel danışma organı olarak kurulan ve ilk kez 16 Temmuz 1999'da toplanan bu Konsey 15 üyeden oluşmakta idi. Bunların sekizi Arnavut, üçü Sırp, ikisi Türk ve birer tanesi de Boşnak ve Roman idi. Bu Konsey'de alınan kararlar temsil edilen etnik grupların mutabakatıyla oluyordu (BOZBORA, 2005, s.290). UNMIK'e Milosevic yönetimi ve taraftarları şüphayle bakmış,

işbirliği yapmaktan kaçınmışlardır. Ancak Temmuz 1999'da Kosovalı ılımlı Sırp lar Kosova Geçiş Konseyine katılma kararı almışlardır. Kosova'daki Sırp ların konumlarını düzeltmeyi amaçlayan ılımlı Sırp liderler tüm mücadelelerini hiçbir Sırp'ın Arnavut idaresine girmeyeceği bir topraksal ve idari düzenlemenin yapılması yönünde vermişlerdir. Bu amaçla Sırp temsilciler 1999 yılının Ağustos ayında Kosova Geçiş Konseyi'ne Kosova'nın kantonlaşması önerisini götürmüşlerdir. Bu öneri kırsal bölgelerde Sırp kantonlarının yaratılması ve daha geniş şehir bölgelerinde etnik yapıya göre karma bir idarenin kurulması teklifi getirmekte idi. Ancak bu öneri, hem Kosova'nın parçalanmasını getireceği için, hem de bütünleşmiş ve çok etnikli toplum yapısı idealine uymadığı için Arnavut temsilciler ve UNMIK tarafından reddedilmiştir (BOZBORA, 2005, s.292). İki ay sonra da Sırp karşıtı Arnavut eylemleri nedeniyle Sırp temsilciler Kosova Geçiş Konseyinden ayrılmışlardır.

15 Aralık 1999'da UNMIK Ortak Geçici İdari Yapısı (Joint Interim Administrative Structure: JIAS) kurulmuştur. Bu yapı azınlık gruplarının karar verme sürecine, özellikle de seçimlerin hazırlanması ile ilgili sürece tam katılımı sağlamıştır (KENAR, 2005, s.339). JIAS'ın başkanlığını BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi yapmaktadır. En üst düzey organı Kosova Dönüşüm Meclisidir ve Kosova'nın tüm etnik gruplarını kapsayan meclis 36 üyeye sahiptir. Buna göre yerel idari başkanlıklar üç büyük Arnavut partisi ve Sırp lar, Boşnaklar ve Türkler ve bir de bağımsız olmak üzere üç ulusal topluluk tarafından paylaşılmaktaydı. 28 Ekim 2000'de yerel düzeyde 30 Belediye Meclisi, UNMIK düzenlemelerine uygun olarak ve UNMIK'in danışmanlığında seçilmiştir (KENAR, 2005, s.339). Belediye Meclisleri günlük işlerin yürütülmesinden sorumludur.

Savaş nedeniyle kaybolanların ve tutukluların akıbetlerinin araştırılması için Kayıpları Bulma ve Tanımlama Komisyonu (Victims Recovery and Identification Commission: VRIC) kurulmuştur. Ayrıca savaştan önce bozulan yargı sistemi yerine çok etnikli bir yargı sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. JIAS, İdari Yargı Birimi (Department of Justice: DOJ) kurulmuştur.

UNMIK, Sırp sorununa ilişkin 1999 Kasım'ında başlatılan "Birarada Yaşama Gündemi" (*Agenda for Coexistence*) ile çözüm bulmaya çalışmıştır. Arnavutların hakiki özerkliği içinde ve mevcut yerel yönetim yapıları içinde Sırp lara ve diğer Arnavut

olmayan topluluklara kamu hizmeti verilmesini sağlayan bu girişim UNMIK ile ılımlı Sırp lider Rahip Artemiye'nin Ekim 1999'da kurduğu ılımlı Kosova-Graçanica Sırp Ulusal Konseyi (*Serb National Council of Kosova-Graçanica*) arasında yapılan bir anlaşma ile ilerletilmiş ve Mayıs 2000'de Kosova Sırplarının Bölgeye Geri Dönmesi İle İlgili Ortak Komite'nin kurulması (*Joint Committee on Returns for Kosova Serbs*) ve Haziran 2000'de Ortak Anlaşma'nın (*Joint Agreement*) imzalanması ile tamamlanmıştır. Sırpların konumunu düzeltmeye yönelik bu düzenlemeler bir yandan UNMIK bürokrasisinin etkin donanımına sahip olmaması öte yandan Arnavutların ve Milosevic destekçilerinin engelleme girişimiyle zayıflatılmaya çalışılmasına rağmen, UNMIK'ın çabaları neticesinde Sırpların UNMIK'a katılımı sağlanmıştır. Bu sonuca ulaşılmasında, 2000 yılının Ekim ayında, Sırbistan'da milliyetçi Sırp lider Milosevic'in iktidardan düşmesi ve 28 Ekim 2000 tarihli Kosova yerel seçimlerinde ılımlı Arnavut lider Rugova'nın elde ettiği başarı, kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır (BOZBORA, 2005, s.292).

Güvenlik oluşumuna gelirse; BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999), sayılı kararı ile Kosova'da askeri unsurların yerleştirilmesi ve bu bağlamda NATO'nun önderliğinde "Kosova Görev Gücü" olan KFOR'un kurulması uygun görülmüş³⁶ ve KFOR'un hareketi, "Operation Joint Guardian" adı altında başlamıştır. 1244(1999) sayılı karara göre KFOR, UNMIK bölgeye gelinceye kadar güvenliği kamu ve hukuk düzenini sağlamakla görevlendirilmiştir. Kosova'da güvenliği sağlamak için NATO önderliğinde oluşturulan ve çok uluslu bir güç olan KFOR, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244(1999), sayılı kararının kabul edilmesinden iki gün sonra 12 Haziran'da göreve başlamıştır (KENAR, 2005, s.380-381).

KFOR, bölgede güvenli bir ortam oluşturulabilmesi için önemli görevler yapmıştır: Bu görevler Sırp kuvvetlerinin Kosova'ya yönelik olabilecek saldırılarının engellenmesi; kamu güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için güvenli ortam oluşturulması; KLA'nın silahtan arındırılması³⁷ ve UNMIK ile ilgili insani çabaların desteklenmesi olmak üzere

³⁶ KFOR'a NATO üyesi olan Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İtalya, Macaristan, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, İngiltere, ABD ile NATO üyesi olmayan Arjantin, Bulgaristan, Estonya, Finlandiya, Ermenistan, İrlanda, Ürdün, Litvanya, Fas, Rusya Federasyonu, Slovakya, Slovenya, İsveç, Ukrayna, Doğu ve Batı Birleşik Arap Emirlikleri katkıda bulunmuşlardır.

³⁷ KLA'nın silah bırakması konusunda kayda değer gelişmeler yapılmıştır. KFOR, KLA'nın 20 Eylül 1999'da tamamen bıraktığını açıklamıştır.

beş gruba ayrılmaktadır. KFOR, görevleri kapsamında, devriye görevi yapmış, acil durumlarda müdahale etmiş, hava gözetiminde bulunmuş, sınır görevi yapmış, suç ve suçlularla mücadele etmiştir. Bu görevlere ek olarak KFOR, UNMIK şemsiyesi altında görev yapan çeşitli kuruluşlara, güvenlik konuları dışında yer alan; bayındırlık, inşaat, ulaşım, demiryolu, mayın temizleme, sınır güvenliği, yangın hizmetleri, uluslararası görevlilerin korunması, gıda dağıtımı, mühimmatın imha edilmesi, mayın konusunda eğitim verilmesi, tıbbi malzemelerin sağlanması gibi çeşitli konularda da gerekli yardım ve destekte bulunmuştur (KENAR, 2005, s.380-381).

AGİT Kosova Misyonu Sürekli Konseyin 1 Temmuz 1999 tarihli ve PC.DEC/305 sayılı kararı ile kurulmuştur. Bu kararda, Konsey, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararına ve BM Genel Sekreterinin 12 Haziran 1999 tarihli raporuna göndermede bulunmuştur (KENAR, 2005, s.443). İlk önce Aralık 2000'e kadar görevde kalması düşünülen AGİT görev süresi Aralık 2003'e kadar uzatılmıştır.

AGİT Kosova Misyonu 1 Temmuz 1999'da göreve başlamış ve UNMIK yapısı içerisinde bütünleyici bir parça olmuştur. AGİT Kosova Misyonu, BM Güvenlik Konseyinin 1160(1998) ve 1199(1998) sayılı kararına göre, ateşkes sağlamak, güçleri hareketini izlemek ve insan hakları ve demokrasinin gelişimini sağlamak amacıyla kurulmuştur. AGİT, "AGİT Kosova Görevi" vasıtasıyla, barışın yeniden yapılandırılması ve pekiştirilmesi çerçevesinde; hukuk düzeninin güçlendirilmesi demokratik toplum oluşturulması ve geliştirilmesi, seçimleri gözleme faaliyetleri konularında Kosova'da çeşitli görevler yapmış ve bölgede barış ve istikrarın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (KENAR, 2005, s.443).

AGİT Kosova Misyununun insan hakları konusunda, insan hakları ve hukuk kurallarının izlenmesi, korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Seçim düzenleme ve gerçekleştirme görevi verilen AGİT, bu görevi 2000-2001 Belediye seçimleri ve 2001 genel seçimlerinde gerçekleştirmiştir. 17 Kasım 2001'de Kosova çapında seçim yapılmış ve bu seçime tüm halk katılmıştır. 2001'de Kosova Radyo ve Televizyonu kurulmuştur.

Mayıs 2001 tarihinden itibaren bağımsız olan Obdusman kurumu Kosova'daki herhangi bir kişi veya kurum tarafından insan hakları ihlallerini ve eylemlerini soruşturmak amacıyla kurulmuştur. AGİT Kosova Misyonu BM ile birlikte yeni Kosova Polis Servisinin kurulması için polis memurlarının eğitimi için çalışmıştır (KENAR, 2005, s.446).

46. Kosova'nın Bağımsızlık Süreci: Viyana Müzakereleri ve Ahtisaari Planı

Savaş sonrası oluşturulan yapıda uluslararası toplumun en büyük endişesi Sırp ve Arnavut radikallerinin tutumuydu. Neyse ki Arnavut tarafında ılımlı İbrahim Rugova ve KLA önderlerinden Hashim Tachi'yi bir araya getiren Kosova Geçiş Konseyi kurulmuştur. Ayrıca Sırp tarafında Milosevic yönetimi iktidardan düşmüş, yerine Kostunica hükümeti kurulmuştur. Kostunica hükümeti uluslararası toplum tarafından olumlu tepkiler almasına rağmen Kosova'daki Arnavut yönetimi temkinli davranmıştır. Bu durum uluslararası toplum tarafından barışın ve tarafların diyaloga girmeleri çabalarına hız vermelerine engel olmamıştır. Bu konudaki en önemli adımlardan birisi önemli bir istikrarsızlık kaynağı olarak görülen, Güney Sırbistan'daki etnik Arnavut-Sırp gerginliğine son verme yönündeki girişimler olmuştur. Preşova Vadisi olarak bilinen bu bölge, Arnavutları NATO müdahalesi sonrasında Kosova-Sırbistan sınırında yaratılan Güvenli Bölge'de faaliyet gösteren ve Kosova ile birleşme hedefi güden silahlı Arnavut örgütü UCPMB'ye (Preşova-Medjeve-Bujanovac Kurtuluş Ordusu) verdiği destekle de bilinmekte idi. Bu sorunu ortadan kaldırmak üzere tesis edilen NATO-FRY işbirliği neticesinde bir yandan bölge Arnavutlarına sivil haklar ve ekonomik kalkınma sözü veren Ocak 2001 tarihli Covic Planı hayata geçirilirken, öte yandan Sırp birliklerinin Güvenli Bölge'ye girerek UCPMB'yi etkisiz hale getirmesine izin verilmiştir (BOZBORA, 2008, s.150.151).

2001 yılının Mayıs ayında kamuoyuna Anayasal Çerçeve³⁸ sunulmuştur, bu planın en temel hedeflerinden birisi Kosova halkının katılacağı özgür ve adil seçimler aracılığıyla

³⁸ Mayıs 2001'de duyurulan bu yasal düzenlemeye böyle bir adın verilmesinin gerisinde yatan neden, Kosova statüsünün belirsizliği ile yakından ilişkilidir. O sıralarda Kosova'nın bütün önemli siyasi liderleri bu yasal düzenlemenin 'anayasa' olarak anılmasını istemişti. Ancak Sırbistan Kosova'nın bağımsız bir devlet olmadığını vurgulayarak Kosova'nın anayasasının olmasına karşı çıktı. İşte böyle bir ortam içerisinde UNMIK kısacası "Anayasal Çerçeve" adına karar vermiştir.

idari, adli ve yasal alanlarda faaliyet gösterecek eyaletsel özyönetim kurumlarının oluşturulması idi. Görevi, Kosova halkına normal ve barışçı yaşam koşullarını sağlayacak çalışmalarda bulunmak olan bu kurumlara, 1244 sayılı kararının belirlediği sınırlar dahilinde tedrici yetki devri yapılacaktı. Böylelikle bir yandan gelecekte “1244 sayılı karara uygun olarak halkın iradesinin yanı sıra ilgili diğer tüm faktörlerin hesaba katılacağı uygun bir aşamada” Kosova’nın statüsünü belirleme kolaylığı sağlanacak, öte yandan “parlamentar demokrasi aracılığıyla demokratik yönetim ve hukuka saygı” güçlendirilecekti. Yine ekonomik kalkınma ve refahın sağlanması amacıyla pazar ekonomisinin gelişimine önem verilecekti. Kosova’nın Anayasal Çerçeve ile 1244 sayılı karara uygun olarak adli, idari ve yasal yapı ve kurumlar aracılığıyla demokratik olarak yönetileceği hükmünün yer aldığı bu metinde, eyaletsel kurumlar (meclis, Kosova başkanı, hükümet, mahkemeler ve diğer yapı ve kurumlar) 1244 sayılı karar ile Anayasal Çerçeve’nin getirdiği şartlara uymak, insan hak ve özgürlüklerine, demokrasi ve kuvvetler ayrılığı ilkelerine saygı göstermek ve bunları geliştirmek gibi temel ilkeleri gözetmekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu eyaletsel kurumlarda farklı etnik grupların elverişli bir biçimde temsilini sağlama gereği göz önünde tutularak, tüm etnik azınlıkların adil temsilini garantileyen seçimsel bir sistem getirilmiştir. Bu yolla, meclis, meclis başkanlığı, çeşitli komiteler, hükümet ve bakanlıklar gibi eyaletsel kurumlarda, tüm etnik grupların temsili önceden belirlenmiş olarak güvence altına alınmıştır. Örneğin 120 sandalyeli parlamentonun 20 sandalyesi, 10’u Sırp olmak üzere azınlıklar için ayrılmıştır. Öte yandan eyaletsel kurumların yetkileri UNMIK Başkanı’nın 1244 sayılı kararı uygulama konusundaki nihai otoritesi karşısında oldukça sınırlı tutulmuştur. UNMIK Başkanı’nın bu konudaki nihai otoritesinin saklı tutulduğu Çerçeve Anayasa’da, eyaletsel kurumların karar ve eylemlerinin bunu hiçbir şekilde etkilemeyeceği, ya da zayıflatamayacağı hükme bağlanmıştır. Böylelikle UNMIK Başkanı’nın 1244 sayılı kararda tanınmış olan birçok alandaki otorite üstünlüğü Çerçeve Anayasa’da da teyit edilerek, eyaletsel kurumlar iki taraflı kontrol altına sokulmuştur (BOZBORA, 2005, s.297).

17 Kasım 2001’de Kosova tarihinde ilk demokratik seçimler yapılmıştır. Seçimlerde İbrahim Rugova’nın Kosova Demokratik Birlik Partisi (KDBP) %46’lık oyla birinci parti, Hashim Tachi’nin Kosova Demokratik Partisi (KDP) %26’lık oyla ikinci, Sırp Geri Dönüş Koalisyon ise %11’lik oy oranıyla üçüncü parti olmuştur. Seçimlerden sonra

Kosova başkanı, başbakanı ve hükümetin kurulması gecikmiş, sonunda İbrahim Rugova devlet başkanı, Hashim Tachi'nin KDP'sinin adayı Bayram Recebi başbakan seçilmiştir.

2002 yılı başlarında Michael Steiner'in UNMIK'ın yeni başkanı olarak göreve başladığı bu dönemde Kosova Parlamentosu, oldukça sınırlı iktidara sahip kılındığı bir anayasal çerçeve içinde faaliyetlerini sürdürmüştür. UNMIK'ın yeni başkanı Steiner, Nisan 2002'de Kosova'nın statü sorununun tartışılmaya başlaması için koşul olarak "statüden önce standartlar" ilkesi adı altında sekiz temel kriteri belirlemiştir. Bu kriterler, temsile dayanan etkin ve işlevsel kurumların oluşturulması; hukukun üstünlüğünün tesisi; seyahat özgürlüğü; tüm Kosovalıların dönüş ve yerlerinde kalma haklarına saygı; piyasa ekonomisi için sağlam temellerin geliştirilmesi; mülkiyet haklarının açığa kavuşturulması; Belgrat ile temasların normalleştirilmesi; Kosova Muhafız Gücü'nün görev tanımına uyacak şekilde tutulması ve mevcudunun azaltılması idi (BOZBORA, 2005, s.299). Kosova parlamentosu bir yıl içinde sadece 8 yasa çıkarabilmiş bunların ikisi UNMIK başkanı tarafından onaylanmıştır. Anayasal Çerçeveden bir yıl sonra 26 Ekim 2002'de yerel seçimler yapılmıştır. %58'lik katılımın yaşandığı seçimlerde Rugova'nın partisi 30 belediyeden 18, Tachi'nin partisi 7, Haradinaj'ın partisi 1, Sırlar ise 4 belediye kazanmıştır.

Yaşanan bu demokratik gelişmelerin ardından Arnavut ve Sırp tarafı ilk kez 23 Ekim 2003'te Viyana'da bir araya gelmişlerdir. Daha önce yapılması planlanan görüşmeler Sırbistan başbakanı Zoran Djindjic'in öldürülmesi nedeniyle ertelenmiştir. BM girişimiyle yapılan toplantının amacı Kosova için elektrik teminin güvence altına alınması ve sınır ötesi seyahatin sağlanmasıydı. Ancak Ağustos 2003'te Arnavut ve Sırlar tarafından bölünen Mitrovica'daki şiddet olayları müzakereleri sekteye uğratmıştır. 17-18 Mart olayları durumu daha da açmazla sürüklemiştir. 16 Mart 2004'te Kosova'da bir Sırp gencin vurulması ile başlayan etnik Arnavut-Sırp gerginliği, ertesini günü Mitrovica'da üç Arnavut gencin Sırlar tarafından İbar Nehrine atıldığı iddiaları üzerine alevlenerek bölgede önüne geçilmesi zor bir etnik şiddetin doğmasına yol açmıştır. 17 Mart tarihinde Arnavutlar protesto gösterileri ile başlayan şiddet eylemleri, Mitrovica'daki Sırların ana yolu kapatmaları ve Arnavut ayaklanmacıların bunu zor kullanarak açması ile tırmanmış, kısa sürede, odak noktası olan Mitrovica'dan diğer yörelere yayılmıştır. NATO ve UNMIK güçlerine de yönelen şiddet eylemlerinin kontrol altına alınamaması üzerine

NATO bölgeye destek güç gönderme kararı almıştır. İçinde NATO Barış Gücü görevlilerinin de bulunduğu 30 kişinin öldüğü, yüzlerce kişinin yaralandığı, çok sayıda kilise ve Sırp yerleşimli ev ve işyerlerinin zarar gördüğü şiddet olayları, kısa sürede, Sırbistan'a sıçramıştır. Kosova'da Sırlara yönelik Arnavut şiddetine tepki olarak Sırlar, Belgrat, Niş ve Novi Sad gibi şehirlerde camilere ve Müslüman Arnavut ve Makedonlara ait işyerlerine saldırarak tahrip etmişlerdir (BOZBORA, 2005, s.303).

Bu olaylar ve Kosova'da görevli yapılanmaların yetersiz kalması eleştirilere neden olmuştur. Bu süre içerisinde Viyana'da yapılacak müzakerelerle ilgili tarafların ve uluslararası kamuoyunun görüşleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Sırbistan'ın planı Kosova'ya geniş bir ademi merkezi yapı getirilmesiydi. Sırbistan Başbakanı Kostunica'nın danışmanı olan Aleksandar Simic'in mimarı olduğu ve Nisan 2004'de Sırbistan Parlamentosu'nda oy birliği ile kabul edilen bu plan, Belgrat'ta, 1244 sayılı karar ile uyumlu olarak bölgeyi istikrara kavuşturacak tek çözüm olarak savunulmaktaydı (BOZBORA, 2005, s.306). Sırbistan tezlerini Dayton anlaşmasıyla oluşturulan Bosna Hersek yapısını dile getirirken, Kosovalı Arnavutlar 2001'de Makedonya için getirilen Ohrid Anlaşması³⁹ gibi bir çözüm istemekteydiler. Uluslararası toplum üç plan üzerinde yoğunlaşmıştır. Birincisi Avusturya destekli "yerinden yönetimci" plan idi. Temmuz 2004 ortasında Avusturya Dışişleri Bakanı Berita Ferrero-Waldner'in "Kosova'nın geleceği" konusunda düzenlediği konferansta Belçika Federal modeli temelinde sunulan plana göre, ilave yetkiler UNMIK'ten seçilmiş görevlilere devredilecek, ancak kendi iç idaresinin geniş yetkileri Sırp ve diğer geniş azınlıklara verilecekti. İkinci plan Kosova'nın AB koruması altında konulmasıydı. 17-18 Ağustos 2004'te Alman Dışişleri Bakanlığı'nın düzenlediği konferansta sunulan bu öneri Alman muhalefet Partisi FDP'den gelmiştir. Bu öneride, Kosova'da yabancı yönetime son vermek yerine, yeniden gözden geçirme yapılması çağrısında bulunulmuş, UNMIK yönetimi yerine AB yönetiminin geçirilmesi, bunun yanı sıra, NATO güvenlik varlığının devam etmesi savunulmuştur. Üçüncü plan ABD'den gelmiştir. Senatör Joseph R. Biden, 25 Temmuz 2004 tarihinde verdiği demeçte, Kosova'da liderliği ABD'nin üstlenmesi gereğini savunmuştur (BOZBORA, 2005, s.307). Birinci plan Arnavutlar tarafından reddedilmiştir.

³⁹ Bu anlaşma ile Makedonya'daki Arnavutlar anayasal haklarının artırılması karşılığında ellerindeki silahları bırakmayı kabul etmiştir (TÜRBEDEAR, 2006e, s.15).

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın özel Elçisi Norveçli Diplomat Kai Eide'nin 17-18 Mart şiddet olayları ile ilgili olarak hazırladığı raporda Arnavut ve Sırp tezlerini uzlaştırmaya yönelik çözüm önerileri getirilmiştir. Annan'ın talebi üzerine hazırlanan ve 15 Temmuz 2004'te Annan'a sunulup, 12 Ağustos 2004'te medyaya verilen bu raporda Eide, uluslararası toplumun Arnavutlarda gelecekle ilgili yaşanan hayal kırıklığını artık anlaması gerektiğini belirterek, mevcut “statü öncesi standartlar” politikasının, bir yandan, Sırp ve diğer azınlıklara ilgili yetkilerin yanı sıra yerinden yönetim getiren ve kati önceliklere göre Kosovalı çoğunluğa açık bir yol haritası veren bir yönde düzeltilmeye ihtiyacı olduğunu, öte yandan, Arnavutların daha fazla özyönetim taleplerinin karşılanması için egemenlik anlamına gelmeyen iktidar ve yetkilerin artan bir biçimde seçilmiş görevlilere devrini önermiştir (BOZBORA, 2005, s.309).

23 Ekim 2004'te yapılan genel seçimleri Sırp tarafı boykot etmiş, tüm çabalara rağmen seçimlere katılmamışlardır. Katılımın %51 olduğu seçimlerde KDBP %45 oyla birinci, KDP %28 oyla ikinci, Ramuj Haradinaj liderliğindeki Kosova'nın Geleceği için Birlik Partisi %8 oyla üçüncü olmuştur. KDP ile Kosova'nın Geleceği için Birlik Partisi koalisyon kurmuş, başbakanlığa Ramuj Haradinaj getirilmiştir. Rugova tekrar devlet başkanlığına getirilmiştir.

Tarafların bir uzlaşmaya varamamalarının nedenleri Arnavutların bağımsızlıktan başka çözüm istememesi, Sırp'ların ise bağımsızlığa neden olmayacak yerinden yönetimi yapılına istemeleri yatmaktaydı. Sırbistan olası bir bağımsızlığın domino etkisi yapacağını diğer ayrılıkçı hareketleri de etkileyeceğini ileri sürmüşlerdir. İkinci neden nihai görüşmelerle ilgili tarafların istekleriydi. Arnavut liderler, Kosova'nın geleceğinin kapsamlı bir uluslararası konferansta ele alınmasını istemekle birlikte bu konferansın, kesinlikle Belgrat'ta olmaması koşulunu ileri sürmekte idiler. Belgrat ile teknik sorunlarda görüşmeye istekli olmakla birlikte siyasal anlaşmalara girmeyi kesinlikle reddetmekte idiler. Sırp liderlerin taleplerine gelince, Belgrat'taki siyasi liderler nihai statü görüşmelerinin başlamasını iki koşulla kabul edeceklerini belirtmişlerdir. Bunlardan birisi, konferans masasında eşit taraf olarak yer almak idi. Diğeri ise, nihai statü konuşmaları öncesinde, Kosova'da ciddi bir “yerinden yönetim” uygulamasının başlatılması idi (BOZBORA, 2005, s.311). Bu nedenlerin yanı sıra, Kosova başkanı

Haradinaj'ın Sırbistan tarafından savaş suçlusu olarak görülmesi, Belgrat yönetiminin müzakerelere başlamada isteksiz yaklaşımlarına neden olmuştur.

Rambouillet Anlaşmasına göre, geçici otonom yönetimden üç yıl sonra nihai statü mekanizması oluşturulacaktı. Ancak sürenin bittiği 2002'de bir şey yapılmadı. Aksine BM yönetimi, yönetimin geçici kurumlarının iyileştirilmesi amacıyla “statü öncesi standartları” devam ettirdi. Ancak bu politika da tam olarak uygulanamadı. Mart isyanlarının yaşanması, Kosova'daki ekonomik bunalım, statüsünün belirsizliği Arnavutlarda sabırsızlığa neden olmuş ve ülkede yabancı düşmanlığı başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi Norveç temsilcisi Kai Eide'yi müzakere sürecini oluşturması için görevlendirdi. BM Genel Sekreteri Kosova Özel Elçisi Kai Eide'nin sunduğu değerlendirme raporunun ardından 24 Ekim 2005'te düzenlenmesi gereken BM toplantısında, söz konusu müzakerelerin başlatılması konusunda olumlu karar alınmıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından müzakerelerin arabulucusu olarak eski Finlandiya Devlet Başkanı Mahti Ahtisaari⁴⁰ ve müzakereleri yönetmek üzere Avusturya'dan Albert Rohan atanmıştır. Ahtisaari, 1999'daki NATO'nun Yugoslavya'ya müdahalesi öncesinde Sırp ve Arnavut tarafları arasında arabuluculuk yapmıştır. Ayrıca müzakerelere Temas Grubu üyeleri de destek verecekti.

Kosova'nın müzakere yapısı çok karmaşıktı. Müzakereler Kai Eide'nin tavsiyeleri ayrıca 1244 sayılı karar uyarınca yürütülecekti. Kararda tüm katılanların toprak bütünlüğüne saygı taahhüt edildi. BM anlaşmasının VII. bölümü altında BM Güvenlik Konseyi Kosova'da uluslararası sivil ve güvenlik varlığını kurmakla yetkilendirildi (WELLER, 2008a, p.660-662). Müzakerelerin başlamasının ardından Temas Grubu arasında Rambouillet müzakerelerinde olduğu gibi bölünmeler yaşandı. ABD ve Avrupa devletleri Kosova'nın bağımsızlığını desteklerken Rusya karşı çıktı. Temas Grubu on tane “yardımcı ilkeler” oluşturdu. Bu ilkeler, insan haklarına uyum, demokratik değerler, Euro-Atlantik entegrasyon ilkeleri, etnik grupların politik katılımlarının sağlanması, mültecilerin geri dönüşü ve yerleştirilmesi, kültürel ve dini değerlerin korunması, bölgesel kalkınma ve ekonomik gelişme, uluslararası gözetimde statü paketinin uygulanmasının devamının kabulü ile ilgiliydi (WELLER, 2008a, p.663).

⁴⁰ Mahti Ahtisaari, Kosova konusundaki planı ve çabaları nedeniyle 2008'de Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür.

Sırp ve Kosovalı Arnavut yetkililer arasındaki ilk doğrudan müzakereler 25 Ocak 2006'da başlayacaktı. Ancak Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova'nın 21 Ocak'taki vefatı, ikinci kez müzakerelerin, yaklaşık bir ay ertelenmesine yol açmıştır. Rugova'nın yerine seçilen Fatmir Seydiu, hem cumhurbaşkanlığı hem de Kosova müzakere heyeti başkanlığını devralmıştır. Her iki tarafta 7 kişiyle temsil edildi. Heyetin diğer önemli üyeleri arasında Kosova Başbakanı Bayram Kosumi -ki daha sonra istifa ederek yerini Agim Ceku'ya bıraktı-, muhalefet liderleri Hashim Tachi ve Veton Surroi ve eyalet meclisinin başkanı Kole Berisha yer almıştır. Sırp müzakere heyeti ise ilk önce dışişleri bakanlığı düzeyinde, ilerleyen müzakere sürecinde ise Devlet Başkanı Boris Tadic, Başbakan Vojislav Kostunica ve diğer üst düzey yetkililer katıldı. Ayrıca Kosovalı Sırp toplumundan temsilciler de yer alıyordu. Sırp ve Kosovalı Arnavut yetkililer arasındaki BM aracılığındaki ilk doğrudan müzakereler 20 Şubat 2006'da Viyana'daki Daun-Kinssky Sarayı'nda başlamıştır.

Müzakerelerin başlamasıyla taraflar arasındaki görüş ayrılıkları da ortaya çıkmaya başladı. Sırbistan klasik uluslararası sistemin toprak bütünlüğüne vurgu yapıyordu. Hatta bu konuda müzakereler başlamadan önce parlamentolarında Kosova ile ilgili karar almış, bu kararda BM Güvenlik Konseyi'nin Sırbistan toprak bütünlüğüne saygı göstermesini istemişti. Sırp tarafı Kosova'ya bazı özerklikler verilmesini, kendi ekonomilerini kontrol etmelerini, uluslararası finans kuruluşlarına üye olmalarını, Kosova'nın devletlerle, bölgelerle ve uluslararası örgütlerle ilişki kurma hakkına sahip olmalarını önerdi (WELLER, 2008a, p.668). Kosova ise tam bağımsızlık istiyordu.

Müzakerelerde özellikle kültürel ve dini varlıkların korunması çalışma grupları arasında tartışmalara neden oldu. 2006 yılı boyunca toplamda 15 karşılıklı müzakere yapıldı. Belgrad bölgedeki etnik Sırp tarafının kendi topraklarını kontrol etmelerini istedi. Konuyla ilgili olarak İsviçre kantonlarının örnek alınmasını önerdi. Fakat bu kabul görmedi. Sırbistan Sırpların çoğunlukta olduğu ve yetkilerinin genişletildiği 15 belediye açılmasını istedi. Kosova ise ancak üç yeni belediyenin açılacağını belirtti, ardından uluslararası baskılar nedeniyle sayıyı 5'e çıkardı (WELLER, 2008a, s.671). Kültürel ve dini varlıkların korunması konusunda Kosova fonksiyonel bir yaklaşım tercih ederken, Sırp tarafı bu yerleşim bölgelerinin kontrolünü istiyordu. Bu nedenle bu konu üzerinde çokça tartışıldı. Sadece bir oturum, yükümlülükler ve yatırımlar, borçlar, özelleştirme ve

önemli sanayi varlıklarının gelecekte kimin olacağı gibi ekonomik konulara ayrıldı. 24 Temmuz'da düzenlenen ve Sırp ve Kosovalı Arnavut liderlerin ilk yüz yüze görüşmelerini yaptıkları yedinci tura kadar esas statü sorununa değinilmemişti.

Bütün oturumlarda farklı görüşler ileri süren iki taraf arasında halkların korunması konusunda uzlaşa sağlandı. Bu konu uluslararası toplum tarafında da anahtar önem taşıyordu. Çünkü bu korumanın içinde hem Sırp azınlığı hem de diğer azınlıkların statünün kurulması sonrası barışçı, ayırım olmadan yaşamaları isteniyordu. Kosova yönetimi bu konuda eli açık davrandı. Halkların haklarını korumak adına kurumsal mekanizma ve yaşayan halkların yasal durumlarını kategorize etmek için bütün bir yıl harcadı. Bunu Avrupa azınlık işleri merkezi yardımı altında gerçekleştirdi. Kosovalı yetkililer kuvvet paylaşma konusunda kararsız kaldılar. Ayrıca etnik azınlık üyelerinin bakanlıklara atanması garantisinde, Kosova parlamentosunda temsilci ayrılması ya da garantisinde ve azınlıkların kendi hayati çıkarlarını ilgilendiren konularda veto hakkının verilmesi konularında da kararsız kaldılar. Buna rağmen arabulucular kuvvet paylaşma konusunda düşüncelerinden vazgeçemediler. Temas Grubu 2001'de UNMIK ile kabul edilen kuvvet paylaşmayı içeren Anayasal Çerçeveyi azaltma yoluna gitmedi. 18 Mayıs 2006'da Sırp devlet başkanı ve başbakanı Temas Grubu ve özel temsilciyi teknik konularla uğraştıkları, kültürel ve dini varlıkların korunması ile ilgilenmedikleri konusunda uyardılar. Belgrat bir oturumda statü müzakerelerini, izleyen dört oturumda da Kosova anayasası, topluluk haklarının dağılımı, güvenlik, ekonomi ve ademi merkezîyet konularının görüşülmesini önerdi. 2 hafta sonra da Belgrat 20 yıllık geniş kapsamlı otonomi önerisini tekrarladı (WELLER, 2008a, p.672-674).

Temas Grubu tarafların isteklerini içeren plan hazırlayarak ilgili taraflara sundu. 6 hafta sonra müzakereler tekrar başladı. Bu sefer Sırp tarafından müzakerelere Devlet Başkanı Boris Tadic ve Başbakan Vajislav Kostunica, Kosova adına da Devlet Başkanı Fatmir Sejdiu katıldı. Toplantının başlamasından itibaren taraflar arasındaki görüş ayrılıkları yine ortaya çıktı. Sırbistan, Kosova'nın "statü öncesi standartlar" ilkesini bölgedeki Sırp'lar lehine uygulamadığını belirtti. Bu nedenle de Sırp'lara geniş kapsamlı koruma, toprak kontrolü, Kosova'nın her yerinde politik olarak temsil istedikler. Tadic "eğer Sırp'lara bu ademi merkezîyet hakları sağlanırsa, ülkede yaşam normale döner"

dedi. Kosova ise durumun çok iyi olmadığını kabul etmiş, ancak ülke yönetimini ilerletmeyi önemsediklerini belirtmiştir (WELLER, 2008a, p.674).

Rusya ademi merkeziyet yapısının yeniden belirlenmesini istedi, aksi takdirde toplantıyı terk edeceğini belirtti. Bunun üzerine özel temsilci Rusya'nın isteklerini dikkate alarak yeni bir plan hazırladı. Rusya Kosova ile ilgili olarak, Kosova'nın gelecekteki statüsünün emsal teşkil edebileceğini bu nedenle de uluslararası hukuka dayanarak statünün belirlenmesi gerektiğini belirterek kaygılarını dile getirmiştir (WELLER, 2008a, s.675).

Bunlara ek olarak Sırbistan, Kosova'nın Sırbistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu belirten anayasayı onayladı. Anayasa oy birliğiyle 30 Eylül 2006'da kabul edildi. Müzakereler Sırbistan'ın seçimleri olduğu için ertelendi.

Nihayet taraflar Viyana'da 15 kere bir araya geldikten sonra BM Kosova Özel Temsilcisi Marti Ahtisaari, Kosova'nın statüsüne ilişkin hazırladığı raporu 2 Şubat 2007'de her iki tarafa da sunmuştur.

Raporda, Kosova'nın Sırbistan'ın bir parçası olduğu belirtilmediği gibi, "bağımsızlık" kelimesi de hiç kullanılmamıştır. Ancak, raporun "Anayasal Hükümler" kısmında yer alan "Kosova bayrağa, forsa, milli marşa sahip olacak", "uluslararası sözleşmeler imzalayabilecek", "uluslararası kuruluşlara üye olabilecek" gibi düzenlemelerden anlaşıldığı üzere, Kosova'ya fiilen bağımsız devlet statüsüne getirmiştir. "Anayasal Hükümler" kısmındaki "Kosova başka bir devletin toprağından hak talep etmeyecek; başka bir devletle veya başka bir devletin herhangi bir kısmıyla birleşmeyi istemeyecek" ifadesi de, Kosova'ya bağımsız devlet şeklinde yaklaşıldığını açıkça ortaya koymuştur. Kosova'da yaşayan etnik topluluklarla ilgili olarak kendi ulusal veya etnik, kültürel, dil ya da dini kimlikleri korunma garantisi altında olacak. Tüm mülteciler geri dönme hakkına sahip olacak ayrıca bu kişiler savaş öncesi kendi mülk ve mal varlıklarını geri isteyebileceklerdir. Çokça tartışılan ademi merkeziyetle ilgili olarak belediyeler, Kosova'daki temel özyönetim birimlerini oluşturacak. Sırbistan'a 6 yeni belediye verilmiştir. Bu belediyeler ortak çıkarlı faaliyetler konusunda belediyeler arası ve sınır ötesi işbirliğinde bulunabileceklerdir. Temel olarak bu belediyelere yüksek öğretim, sağlık hizmetleri,

kültürel ilişkiler ve polis gücü oluşturma hakkı verilerek yetkileri genişletildi. Bununla Mitrovica'daki üniversitede Sırp dili okutulacak, ayrıca bölge okullarında Sırpça eğitim verilecek ve ders kitapları okutulacaktı. Dini kültürel miras konusunda Sırp tarafından özel önemle dile getirilen Sırp Ortodoks Kilisesi Kosova'da kendi mülkünün tek sahibi olacak. Ahtisaari Raporu'nun "Ekonomik ve Mülki Meseleler" bölümünde ise "Sırbistan dış borcunun Kosova'ya düşen kısmını Kosova üstlenecektir" ayrıca bölgedeki FRY ve Sırbistan'a ait taşınır taşınmaz mülk Kosova'ya ait olacak denmektedir. Ayrıca, UNMIK'in yerini, yeni bir uluslararası misyonun devralması öngörülmüş, Kosova'nın başına da bir "Uluslararası Sivil Temsilci" getirilmiştir. AB'nin de Kosova özel temsilcisi sıfatını alacak olan bu otoritenin hakları, "Kosova'nın statüsü ile ilgili kararı denetlemek ve bu kararın başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak" biçiminde tanımlanmıştır. Kosova Güvenlik Gücü kurulacak, NATO Uluslararası Askeri Mevcudiyet oluşturulacaktır. Anlaşmanın kabulünden sonra Anayasa hazırlanacak, bölgedeki tüm unsurların yer aldığı Anayasa komisyonu tarafından hazırlanan anayasa Uluslararası Sivil Temsilcinin onayıyla yürürlüğe girebilecekti. En geç 9 ay içerisinde de yerel seçimler yapılacaktır. Ayrıca, Sırpların en önemli kilise, manastır ve diğer anıt yerleri etrafında 45 "koruyucu bölge"nin oluşturulması önerilmiştir. Diğer taraftan, Sırpların kolektif hakları güvence altına alınmış, Sırpça ise Arnavutçanın yanında Kosova'nın ikinci resmi dili olarak kabul edilmiştir. Kosova'da yaşayan diğer azınlıklarla ilgili olarak, çoğunlukta yaşadıkları belediyelerde, belediye meclisi onayı ile kendi dillerini kullanabilecekler. Bu bağlamda, Mitrovica ve Prizren'de Türkçe resmi dil olarak kabul edilmiştir. Kosova'da üçüncü büyük topluluğu oluşturan Türklere, raporda sadece madde 3.2'de bahsedilmektedir. Söz konusu maddede, Kosova meclisinde azınlıklar için sabit bir kontenjanın açılacağı, Türklere de iki sandalye verileceği belirtilmiştir⁴¹ (TÜRBEDAR, 2007, s.73-74). Kosova Ahtisaari planında devlet ya da otonomi bölgesi olarak değil, toplum olarak belirtilmiştir.

Taraflara sunulan planı Rusya, Sırbistan onaylamadıkça Güvenlik Konseyinde kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Sırbistan planı şu gerekçeyle reddetmiştir. "*Sırbistan Cumhuriyeti Genel Meclisi'ne göre, BM Özel Temsilcisi Mahti Ahtisaari'nin tasarısı uluslararası hukukun temel ilkelerinin ihlalidir. Sırbistan'ın Kosova-Metohija ile ilgili*

⁴¹ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: http://www.kosovahaber.com/ahtisari_paketi/ahtisari_paketi.doc, 15.02.2007

toprak bütünlüğünü ve egemenliğini göz önüne almadıkça kabul etmeyeceğiz” denmiştir (WELLER, 2008a, p.677). Sırbistan bağımsızlık yerine “gözetim altında otonomi” istemiştir. Bu otonomda Kosova yasama, yürütme ve yargı güçlerine izin vermekte, dış ilişkiler, savunma, sınır kontrolü, mali ve ticari politika, Sırp kültürel ve dini varlıklarının korunması ve insan haklarında ise Sırp yönetimi altında olmasını içermekteydi (WELLER, 2008b, p.57). Kosova planı benimsemiştir. Ahtisaari, planında Kosova’nın bağımsızlığının “*oybirliğiyle kabul edilen 1244 sayılı kararda, Güvenlik Konseyi Milosevic’in Kosova hareketına cevap olarak, bölgedeki Sırp rolünü yadsımış, Kosova’yu BM yönetimi altına sokmuş, politik süreci de göz önüne alarak Kosova’nın geleceğini tasarlamaya karar vermiştir. Bütün bu faktörler Kosova’nın durumunu olağan dışı yapıyor.*” sözleriyle diğer çatışmalı bölgelere emsal teşkil etmeyeceğini belirtmiştir (WELLER, 2008a, p.678).

Planın Güvenlik Konseyinden geçmesi için Rusya’yı ikna turları başlamış ancak hem Moskova ziyaretlerinde hem de Almanya’nın Heiligendamm kentinde 6-8 Haziranda yapılan G8 zirvesinde Rusya ikna edilememiştir. Bunun üzerine Fransa Devlet Başkanı Nicola Sarkozy 120 günde müzakere yapılmasını önerdi. 120 gün içerisinde anlaşma olmazsa Güvenlik Konseyi anlaşmayı onaylayacaktı. Bu da Kosova’nın bağımsızlığını ilan edebilmesini sağlayacaktı. G8 zirvesinden iki gün sonra ABD devlet başkanı George Bush Arnavutluk’a giderek, Kosova’nın bağımsızlığı konusunda “*artık zamanı geldi.*” diyerek bağımsızlığa kavuşması gerektiğini ve bağımsızlığı desteklediğini gösterdi. Temmuzda Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve ABD, Fransa’nın önerisi doğrultusunda taslak metni geliştirdi. 120 günlük müzakere süreci 10 Ağustos 2007’de, AB, ABD ve Rusya temsilcilerinin bulunduğu Troykanın arabuluculuğuyla başlamış, 10 Aralık 2007’de hiçbir sonuç alınamadan bitmiştir. 120 günün sonunda UNMIK uluslararası sivil temsilcisi yerini AB önderliğinde uluslararası sivil temsilciye bıraktı, NATO ise askeri gücünü sürdürmeye devam etti (WELLER, 2008b, p.58-59). Sırbistan tüm müzakereler boyunca Kosova’ya bağımsız bir devlete ait olan bütün yapılanmaların neredeyse hepsini vermesine rağmen özerk olmasında ısrar etmiştir. Amacı bağımsızlıktan az, özerklikten fazla idi. Bunun içinde birçok özerk bölgeyi örnek göstermiştir.

Sırbistan otonom fikrinde kararlıydı, bunu her fırsatta özellikle BM bünyesinde dile getirdi. Olası bir bağımsızlık durumunda bunun diğer bölgelere emsal teşkil edeceğini, ve

bağımsızlığın uluslararası hukuka aykırı olduğunu dile getirmiştir. Sırbistan ve Rusya Kosova'nın bağımsızlığı konusunda uyarılarına Kosova 17 Şubat 2008'de ABD ve bazı AB devletlerinin desteğini de alarak "bağımsız ve egemen devlet" olarak Kosova Cumhuriyetini ilan ederek karşılık verdi. Bağımsızlık Sırların yer almadığı mecliste 109 oyla, oybirliğiyle, kabul edildi. 10 Sırp temsilci oturumu boykot etti. Bağımsızlığı Sırbistan ve Rusya uluslararası düzeyde protesto ettiler, aylar sonra BM Güvenlik Konseyi ilk kez Kosova konusu nedeniyle toplantıya çağrıldı. Sırbistan, BM Genel Sekreteri ve onun özel Kosova temsilcisinden bağımsızlık ilanının geçersiz olduğunu belirtmelerini istedi (WELLER, 2008b, p.70-71, WARBRICK-McGOLDRICK, 2008, p.679). Bağımsızlık Pazar günü ilan edilmiştir. Pazar olmasının nedeni tatil olması dolayısıyla Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ni acil toplantıya çağırmasını engellemektir. Aslında bağımsızlığın ilkbahar sonu gibi ilan edilmesi planlanıyordu. Ancak 2-4 Nisan 2008 NATO Bükreş Zirvesinde Kosova konusunun ele alınmayacağı endişesiyle ilan şubata çekilmiştir (TÜRBEDAR, 2008d, s.24). Kosova'nın bağımsızlığına karşı gelen Sırbistan bu bağımsızlık deklarasyonunun yasal olmadığını, Kosova'nın bağımsız devlet olarak tanınmaması gerektiğini belirtmiştir. Rusya bu bağımsızlığın devletin egemenlik ilkesiyle çatıştığını ayrıca, 1244 sayılı karara ve Helsinki Nihai Senedi'ne aykırı olduğunu belirtmiştir (WARBRICK-McGOLDRICK, 2008, p.685).

Kosova'nın tek taraflı olarak yaptığı bağımsızlık ilanında,⁴² hedeflerinin halkların eşitliğine dayanan ve ayırım gözetilmeksizin adil yönetim sağlanması, Euro-Atlantik devletleri ile bütünleşme olduğu dile getirilmiştir. Bunun için Ahtisaari'nin önerileri dikkate alınarak, yüksek Avrupa standartları ölçüsünde yönetim yapısı oluşturulacaktır. Bu doğrultuda geçmişte olduğu gibi uluslararası toplumun yardımı istenmekte, Ahtisaari planı uyarınca sivil temsilci ve güvenlik için NATO görevlileri davet edilmektedir. BM Anlaşması, Helsinki Nihai Senedi ve AGİT'in diğer hedefleri ve uluslararası hukuk kuralları kabul edilmiş, diğer ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı gösterileceği dile getirilmiştir. Sırbistan ile ilgili olarak da ilişkilerin geliştirilmesi için çaba gösterileceği belirtilmiştir.

⁴² BM Genel Meclisi 8 Ekim 2008'de UAD'dan Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanının geçerli olup olmadığını sordu. Bundan önce bu konulara benzer 25 soru daha sorulmuştur. Divan bu konuda 17 Temmuz 2009'a kadar süre ve bu süre zarfında devletlerden görüş beyan etmelerini istemiştir. **International Court of Justice**, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/14813.pdf>, 25.06.2009

Özerk bölge tanımlamasıyla başlayan Kosova serüveni bağımsız devlet sözüyle bitmiştir. ABD ve AB, Bosna savaşında yaptıkları hataları Kosova savaşında tekrarlamamış, kendini aklamaya çalışmıştır. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi uluslararası toplumda kırılmalara neden olmuştur. NATO Kosova'ya müdahalesini normalde BM Güvenlik Konseyi'nin BM Anlaşmasının 7. bölümü uyarınca izniyle yapması gerekirken, NATO Kosova'da yaşananları insani müdahale olarak nitelemiş bu şekilde kendini savunmuştur. NATO'nun müdahalesi doktrin olarak insani müdahalenin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Kosova'nın özerk bölge iken bağımsızlığı diğer özerk bölgelerin bağımsızlık isteklerini canlandırmıştır. Bu nedenle bu bağımsızlık ilanı ile, özerk bölge için self determinasyon, bağlı olduğu devlet içinse toprak bütünlüğü önem kazanmıştır.

47. Kosova'nın Bağımsızlığının Etkileri

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından tanınma süreci sancılı geçti. Tanıma konusunda derin görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Bağımsızlığın emsal teşkil edip etmediği konusunda fikir birliğinin sağlanamaması buna neden oldu. Bağımsızlığı ilk tanıyan ülke, bağımsızlık ilanı ile aynı gün Kosta Rika oldu. ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye bir gün sonra tanıdı. Bugün 22'si AB üyesi ülke olmak üzere 60 BM üyesi ülke Kosova'yı tanımıştır. Yugoslavya'yı oluşturan devletler ve diğer Balkan ülkeleri arasında, Arnavutluk 18 Şubat, Slovenya 5 Mart, Hırvatistan 19 Mart, Bulgaristan 20 Mart, Karadağ ve Makedonya 9 Ekim 2008'de Kosova'yı tanımıştır.⁴³ AB üyeleri arasında tanıma konusunda görüş ayrılıklarına sahiptir. Bu nedenle de tanıma konusunda ortak hareket edilememiştir.

Kosova'nın tanınmasına karşı olan ülkeler arasında Azerbaycan, Çin, Kıbrıs Rum Kesimi, Romanya, İspanya, Vietnam, Moldova, Slovakya ve Rusya gibi ülkeler bulunmaktadır (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/4361...>). Bu ülkeler tek taraflı bağımsızlığın uluslararası hukuka aykırı olduğunu, taraflar arasında tam uzlaşma sağlanamadığını ve ülkelerindeki etnik gerilimi arttırmamasından duydukları endişeleri gerekçe göstermişlerdir. İspanya bağımsız deklarasyonun uluslararası hukuka uygun olmadığını belirtmiştir. Vietnam deklarasyonun 1244 sayılı karara aykırı olduğunu, aynı

⁴³ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: **Kosovothanksyou**, <http://www.kosovothanksyou.com/>, (30.06.2009)

şekilde Güney Afrika uluslararası topluma zarar verebileceğini belirtmiştir. Çin ise çekimser kalmıştır (WARBRICK-McGOLDRICK, 2008, p.685, WELLER, 2008b, p.72).

Bağımsızlığın ardından Kosova Başbakanı Hashim Tachi, 100 ülkenin Kosova'yı tanıyacağını belirtmiştir. Tanıyan devlet sayısının 100 olması durumunda 192 üyeli BM'nin çoğunun tanıdığı devlet konumuna erişecekti. Kosova'yı yüze yakın ülke tanısa bile, Rusya ve Çin'in desteğiyle Sırbistan, Kosova'nın BM'ye kabul edilmesini engelleyecektir. Çünkü, BM Güvenlik Konseyi'nin olumlu bir önerisi olmadığı sürece, Kosova BM üyesi olamayacaktır. Diğer taraftan Sırbistan, kararların oybirliğiyle alındığı AGİT'e, bazı bölgesel girişimlere ve belki de Avrupa Konseyi'ne Kosova'nın üye olmasını engelleyecektir. 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı yürürlükte kaldığı sürece, yukarıda belirtilen uluslararası kuruluşlarda ve bölgesel girişimler gibi çok yanlı ilişkilerde Kosova'yı, bağımsızlık ilanı öncesinde olduğu gibi UNMIK, daha sonraki aşamalarda ise AB misyonu temsil etmeye devam edecektir. Bütün bunlar yüzünden ise, çok sayıda ülke Kosova'nın bağımsızlığını tanısa dahi, yeni hukuki koşullar geliştirilmedikçe, Kosova'nın egemenliği bir bakımdan kısıtlı kalacaktır. Göz ardı edilmemesi gereken hususlardan birisi, Kıbrıs Rum Kesimi, Romanya ve İspanya gibi ülkelerin Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıktığı sürece, Kosova'ya vaat edilen AB üyeliğinin, hatta NATO üyeliğinin de bir hayal olacağıdır (TÜRBEDAR, 2008d, s.24-25).

Kosova'nın bağımsızlığına Rusya, kendi toprakları içerisinde birçok farklı milletten insanın yer alması nedeniyle karşı çıkmaktadır. Bazı sorunlu bölgelerin Kosova'dan ilham alarak bağımsızlıklarını ilan etmelerinden endişe etmektedir. Rusya'nın amacı Soğuk Savaş sonrası güçlenen Batı'nın gücüne ortak olmaktır. Sorunla ilgili olarak Sırbistan ile ortak hareket etse de kendi çıkarları için çalışmaktadır. Genel olarak Rusya'nın politikası; Kosova'nın bağımsızlığına tepki vermemek (tanımamak), özerk bölgelerin bir kısmını ya da hepsini tanımak, özerk bölgelerin hiçbirini tanımamak ancak kullanmaya devam etmektir (FAWN, 2008, p.288-290). Rusya, Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesini engelleyemediyse de, diğer bazı sorunlu bölgelerdeki liderleri, Kosova'nın kendileri açısından bir emsal olabileceği yönünde düşüncelerini sağlamıştır. Rusya'ya göre Kosova'nın bağımsızlığı Transdniestria, Abhazya, Güney Osetya için örnek teşkil etmekteydi. Batı'yı bu konuda çifte standart yapmakla suçlamaktaydı. Bu bağlamda Rusya, 30 Ocak 2006'da Kosova'nın bağımsızlığının Güney Osetya'da emsal teşkil

ettiğini belirtmiş, Haziran 2007'deki G8 zirvesinde de Kosova bağımsızlığını ilan ederse, Bosna Hersek içindeki Sırların da Sırbistan'a bağlanması gerektiğini açıklamıştır. Sonrada BM Rusya misyonu Gürcistan-Abhazyaya arasındaki çatışmayı önlemek amacıyla gönderilecek barışı koruma gücünün gönderilmesini veto etmiştir. Ayrıca arka arkaya bu bölgelerle diplomatik ilişkiler kurmuştur. Gerçekten de, Kosova'nın bağımsızlık ilanının, dünyanın diğer bazı bölgelerindeki ayrılıkçı unsurlar tarafından büyük dikkatle izlendiği anlaşılmaktadır. Gürcistan'daki sorunlu bölgelerden Abhazyaya⁴⁴ ve Güney Osetya Kosova'nın yolunu izleyeceklerini hemen açıklamış ve bağımsızlıklarının Rusya ile BM tarafından tanınmasını talep edeceklerini duyurmuştur. Romanya'daki Macar azınlığını temsil eden Macar Demokratik Birliği partisinin milletvekili Antal Arpad, Kosova'yı emsal olarak göstererek, Macarlara Romanya içinde bir özerkliğin tanınması doğrultusunda AB ve ABD'den destek isteyeceklerini açıklamıştır. 20 Şubat tarihinde ise, Romanya'daki Macar azınlıktan yaklaşık 200 kişilik bir grup, siyasi özerklik talebinin ileri sürüldüğü küçük çaplı bir gösteri düzenlemiştir. İspanya'daki Bask bölgesi yetkililerinden de, Kosova'nın bağımsızlık ilanından bazı derslerin alınması gerektiği yönünde açıklamalar gelmiştir (TÜRBEDAR, 2008d s.31, FAWN, 2008, p.286).

Geçmişte Rusya'nın, bağımsızlığın emsal teşkil etmesinden en çok korktuğu bölgesi Çeçenistandı. Çeçenistan'ı kontrol altında tuttuğu için böyle bir korkusu kalmamaktadır, fakat geleceğin ne getireceği de belli olmaz. Ayrıca Gürcistan ve Moldova'daki azınlıkları koruma politikasını devam ettirirse bu ülkeler daha fazla NATO ve Batı bloğunda yer almak için çabalayacaktır. Bu da Rusya'nın bölgede önemli güç kaybetmesine ve yalnız kalmasına neden olacaktır.

Rusya ve Sırbistan tarafından desteklenen bölgelerden biri de Bosna Hersek'teki Sırp Cumhuriyetidir. Bu topluluğun SFRY'de ve Bosna savaşı süresinde doğrudan bir yönetim varlığı yoktu. 9 Ocak 1992'de bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Savaş sonrası Dayton anlaşması Bosna Hersek'i iki entiteye ayırmıştır. Bunlardan biri de Sırp Cumhuriyetidir. RS'nin Bosna Hersek genelinden bağımsız olarak bayrağı, askeri birliği varlığını korumuştur. Savaş sonrası uluslararası yapılanma RS'nin gücünü azaltmayı ve merkezi

⁴⁴Abhaz de facto hükümeti Kosova'nın bağımsızlığını dünya politikasında, Abhaz de facto Devlet Başkanıysa Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukukta emsal teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu bölgeler Kosova gibi kendilerinin de şiddete maruz kaldıklarını belirtmekteydiler (FAWN, 2008, p.281).

yönetimle bütünleşmesini amaçlamıştır. Ancak RS buna karşı çıkmıştır. Örneğin ordularının dağılmasını kabul etmemiş, polis teşkilatı adı altında yeniden yapılandırmıştır. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Bosna Hersek'in yüzde 49'una karşılık gelen RS'den bazı yetkililer, halkoylaması yoluyla Bosna Hersek'ten kopmayı dile getirmeye başlamıştır. 21 Şubat 2008'de ise RS Meclisi'nin kabul ettiği bir kararda özetle, "Kosova'nın bağımsızlığını tanımıyoruz. BM üyesi ülkelerin çoğunluğu, özellikle de AB üyesi ülkelerin çoğunluğu bağımsızlığı tanırsa, RS Meclisi bununla yeni bir uluslararası ilkenin geliştirildiğini kabul ederek, RS'nin bağımsızlık halkoylaması hakkının var olduğunu varsayacaktır" denilmektedir (TÜRBEDAR, 2008d s.29; FAWN, 2008, p.271).

Başlangıçta Sırbistan, Kosova ile RS arasında paralellikler kursa da Batı'nın Kosova ilgisi artınca bundan vazgeçmiştir. Sırbistan Kosova'nın bağımsızlığının emsal teşkil ettiği söylemini geliştirerek kamuoyunun Kosova'yı tanımasını engellemeye çalışmaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

II. Dünya Savaşı sonrası Balkanlar'da yaşanan sessizliğin ardından, 1989 yılı geldiğinde SFRY içindeki cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar. Farklı etnik gruplardan oluşan SFRY'de etnik gruplar çatışmalar sırasında, karşısında farklı bir grubu bulmakta zorluk çekmedi. 35 yıl boyunca barış içinde bir arada yaşayan halklar birbirini boğazlar hale geldi. Aslında 1974 anayasası ile bu cumhuriyetler birer bağımsız devlet gibi yaşamaktaydılar. Bağımsızlık isteklerine kendisini SFRY'nin devamı olarak gören Sırbistan'ın tepkisi sert oldu.

Tito'nun ölmesiyle SFRY'nin dağılma süreci de başlamıştır. SFRY'nin, Slav kimliğinin yanında farklı kimlikler içermesi, farklı dinleri barındırması, ekonomik sorunlar, milliyetçiliğin gelişmesi dağılmayı hızlandırmıştır. SFRY Cumhuriyetleri dağılma sürecinde üçe ayrılmıştır; daha fazla egemenlik sağlanmasını isteyen konfederasyon yanlıları, Slovenya ve Hırvatistan, merkezi yönetim yanlıları Sırbistan ve Karadağ ve hem dağılmadan hem de Sırp egemenliğinde yaşamaktan çekinen Makedonya ve Bosna Hersek. Sırbistan I. Yugoslavya'da Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda elde ettiği başarılar nedeniyle kendisini tek temsilci olarak görmekteydi. Ayrıca ülkeyi yöneten Karageorgevich hanedanı da Sırp idi. Sırp'ların kendilerini tek temsilci olarak görmesi ve diğer milletlere baskı yapması, ülkeler arasında çatışmayı şiddetlendirdi. Sırp'lar SFRY'de bekledikleri gücü elde edemedi. Buna ilave olarak da topraklarından iki özerk bölgenin çıkması ülkede milliyetçiliği körükledi.

Milliyetçilik SFRY'nin dağılmasının en önemli faktörüdür. Bağımsız olma isteklerine rağmen Slovenya hariç hepsi topraklarında farklı kimlikleri barındırıyordu. Örneğin Sırp'ların %24'ü Sırbistan dışında yaşamaktaydı. Bunların önemli bir kısmı Hırvatistan ve Bosna Hersek'teydi. Hırvatların ise %22'si Hırvatistan dışında özellikle Bosna Hersek ve Voyvodina'da yaşamaktaydı. Bu da bağımsızlığa karşı olan devlet tarafından kullanıldı. Milliyetçilik daha sonra ülkelerin siyasi yaşamlarına da yansdı. Bazı Cumhuriyetlerdeki Komünist Partiler işlevlerini kaybetmiş, yerlerine milliyetçi

partiler kurulmuş ve iktidar olmuşlardır. Buna karşın merkezi yönetimi savunan Karadağ ve Sırbistan’da komünist partiler yine iktidar olmuşlardır.

Sırpların milliyetçiliği kin duygusuyla birleşmiştir. Bunda topraklarının bölünmesi, ekonomik olarak zor durumda bulunması yatmaktaydı. Özerk bölge olarak ayrılan ve nüfusunun çoğunluğu Arnavut olan Kosova, yaratılan Sırp milliyetçiliğinin temelini oluşturuyordu. Sırp yönetiminin amacı 1974 Anayasasıyla Arnavutlara tanınan özerkliğin kaldırılmasıydı. Çünkü Sırp için Kosova, dini ve tarihsel olarak büyük önem taşıyordu. Bu önem 1990’ların sonunda Sırp devlet başkanı Slobodan Milosevic tarafından halkın milliyetçiliği benimsemesi amacıyla kullanıldı.

Sırp SFRY içerisinde huzursuzluklarını özellikle Kosova’nın özerkliği konusunda dile getirmişlerdir. Ancak bunlar işe yaramamıştır. Milosevic ile yükselen milliyetçilik aydınlar, medya tarafından halka aksettirilmiştir. Geçmişten beri bir ideal olan “Büyük Sırbistan” hayali, bu yönde yapılan yayınlar gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu planlarda geliştirilen Sırpların etnik gruplar arasında zarar gördüğü, kendi topraklarına sahip olması gerektiği ve diğerlerinin kendisini düşman olarak, her an yok etmeye çalıştıkları izlenimini uyandırılarak, korku kültürüyle halk bir araya toplanmıştır. FRY Cumhurbaşkanlığı da yapan Sırpların en ünlü yazarı Dobruca Cosic’in dediği gibi: “Sırp Sırp yapan düşmanlarıdır” (PESİC, 1996, p.18).

Çatışmaların başlamasının nedeni Sırp Sırp sürekli saldırı stratejisiydi. Bu strateji Sırp politik, kültürel, askeri elidin aşırı Sırp milliyetçiliğiyle “ulusal tehdit” yaratmalarıydı. Bununla Sırp Sırp zarar gördüğü belirtilmekteydi. Sırp etnik milliyetçiliği temelinde oluşturulmaya çalışılan yeni toplum için entelektüeller tarafından mitoloji, efsaneler kullanılmış ve bunlar medya aracılığı ile halka iletilmiştir. Kendilerini diğer Yugoslav cumhuriyetinin düşmanı gösteren bakış açısı kullanılmıştır. Sırp Sırp, Bosna Hersek ve Hırvatistan’dan edindikleri izlenim düşmanlar Sırp Sırp nefret ediyorlar, onlara karşı komplo kuruyorlar, onları kötülüyorlar ve çocuklarını öldürüyorlar idi. Sırp Sırp diğer bölgelerde yaşayan Sırp Sırp haklarının iyileştirilmesi için çalışırken, aynı çabayı kendi sınırları içerisindeki azınlıklara karşı uygulamamışlardır.

Sırp milliyetçiliğinin temellerine bakıldığında 19. yüzyıla kadar gidilmesi gerekir. Fransız ihtilaliyle filizlenen milliyetçilik Sırpı etkilemiş ve Osmanlı'yı parçalanmaya da götüren Sırp isyanları olmuştur. Osmanlı'dan ilk imtiyazları kazanan Sırp Prensiği, Rusya'nın desteğiyle daha sonra bağımsızlığını kazanmıştır. Bu dönemden itibaren de "Büyük Sırbistan" ülküsü gelişmeye başlamıştır.

Sırp milliyetçiliği temelde dinsel, kültürel ve mitolojik etmenlerin harmanlandığı mistik bir rol içerir. Ortaçağ Sırp devletinin topraklarına sahip olma idealinde geliştirilen milliyetçilik, kendisini saldırgan taraf olarak görmemekte, aksine savunduğu fikrin yerleşmesine katkı sağladığını düşünmektedir. Bu fikre göre Sırp Lazar'dan sonra hep ezilen, nefret edilen ve yok olması istenilen bir ulustu. Bu nedenle de hep topraklarından göç ettirilmişti. Artık sıra topraklarını savunmaya gelmişti.

Milosevic tarafından kullanılan bu yöntemler on yıl iktidarda kalmasını ve bu süre içerisinde dört savaş yapmasını sağlamıştır. Bu süre zarfında halk desteği sağlama adına özellikle medyada savaşlarının haklılığını gösteren yayınların yapılmış buna karşın savaşın etkilerini gösteren yayınların yapılmasından kaçınılmıştır.

Milosevic'in politikaları nedeniyle halkın hem Milosevic'e hem de demokrasiye güveni kalmamıştır. 2000'de iktidarı kaybeden Milosevic'in yerine halk başlangıçta Batı yanlısı politikalar izleyeceğini belirten Kostunica'yı seçmiş, ancak Milosevic olmasa da milliyetçi partiler önemli oy alabilmişlerdir. Sırbistan'da milliyetçi partilerin ciddi bir oy potansiyeli her zaman bulunmaktadır. Ancak Euro-Atlantik entegrasyonu hedefleyen partiler iktidara sahiptir. Bugün demokratik yapı oluşturulmaya çalışılsa da Milosevic dönemi kurumları hala varlığını sürdürmektedir.

Sırbistan'da milliyetçiliğin gelişmesinde, devlet yönetiminin tam olarak demokratik değerlere ulaşamaması ve halkın geçmişle yüzleşmeyi yapamaması yatmaktadır.

Halkın geçmişle yüzleşmeyi yapamamasına örnek olarak: Karacic'in tutuklanmasına ilişkin haberin dünyaya duyurulmasıyla birlikte, 22 ve 23 Temmuz 2008 tarihlerinde, Sırbistan devlet televizyonu RTS'te, "Karacic: Efsane ve Gerçek" isimli özel yayın gerçekleştirmiştir. Bu yayında konuşulanlar, Sırbistan'da olumlu anlamda çok şeyin

değiştirdiğini, daha önce “yasak olan” bazı konuların Sırp devlet televizyonunda artık serbestçe konuşulabildiğini göstermiştir. Ama yine de, konuşulanlar arasında dayatılan bazı görüşlerle, Sırp halkının 1990’lı yılların gerçeklerini algılamasına müsaade edilmemiştir. Her şeyden önce, söz konusu programda merhum Boşnak lider Aliya İzetbegovic’in Bosna yüzünden “barışı kurban ettiği” belirtilerek, dolaylı yoldan Bosna savaşının suçlusu olarak Boşnaklar gösterilmiştir. Karacic yıllardan beri Belgrad’ın göbeğinde serbestçe yaşamış olmasına rağmen, Sırbistan’ın suç işleyenlerin gizlendiği bir ülke olmadığına altı çizilmiştir. Program sunucu “Radovan Karacic’in soykırım suçu işlediği iddia ediliyor” tarzı cümlelerle Karacic’i masum göstermeye çalışmış ve bir Batılı gazetenin Karacic’i “Balkanlar’ın Bin Laden’ine” benzetmesinden rahatsız olduğunu açıkça belli etmiştir. Bunların dışında aynı programda “sözde Büyük Sırbistan projesi” tarzı kelimeler sarf edilmiş; programa telefonla bağlanan Bosna Hersek Sırp Cumhuriyeti Başbakanı Milorad Dodik’e ise, Karacic’in işlediği suçları, adeta diğerlerinin Sırp’lar üzerinde işlediği suçlarla meşrulaştırmasına imkan tanınmıştır. Bütün bunların dışında, ICTFY’nin adaleti değil, özellikle Sırp’lara adaletsizliği dağıtan bir kurum olduğu mesajları verilmiştir (TÜRBEDAR, 2008e, s.90).

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Sırp halkı hala tarih konusunda ayrıntılı bilgiye sahip değildir. Halk hala “Boşnakların kendi kendilerini öldürdükleri” ve “Boşnakların kendi kendilerini esir kamplarına topladıkları” yönündeki yalanlarla inanmaktadır. Okullarda da bu öğretilmektedir.

Sırbistan ve Balkanlar son aşamaya geldi. Sırp’lar, yaklaşık yüzyılda sayısız devlet ismi altında yaşadı. Son 20 yılda (1989-2009) SFRY’yi de sayarsak devletin ismi 4 kere değişti. Artık parçalana parçalana son haline geldi. Hiç kimse doğduğu ülkenin isminde ölemedi. Her kuşak farklı bir ülke içerisinde yaşadı. Artık önemli olan istikrarın sağlanmasıdır.

Karadağ ve Sırbistan ortak dini, kültürü ve tarihi olan iki devlettir. Sırbistan ve Karadağ her zaman ortak hareket etmiş, SFRY’nin dağılmasından sonra da SFRY’nin halefi olarak ilan ettikleri FRY’yi kurmuşlardır. Karadağ on yıl içerisinde iki referandum ile konumunu değiştirmiştir. Bu kadar kısa sürede tutumunu değiştirmesinin nedeni Sırbistan’ın komşu ülkelerle savaşması, ekonomik bunalımlar ve dünyadan

soyutlanmasıydı. Bu durum 1997'den itibaren değişmeye başladı. Kosova Savaşından sonra da hız kazandı.

Karadağ tarih boyunca, özellikle bağımsızlıkla ilgili durumlarda, halk tam bir birlik içerisinde olamamıştır. Halk farklı görüşlere taraf olmuştur, bu iki farklı görüşte yarı yarıyaydı. Bir taraftan bağımsızlığı savunanlar (Yeşiller, Karadağ'ın Zaferi ve yes blok) diğer tarafta federasyon yanlıları (Beyazlar, Yugoslavya İçin Birlikte ve no blok) bulunmaktaydı.

Hem Karadağ'da hem de Sırbistan'da kendilerini Batılı olarak tanımlayan partiler "Avrupalı" ifadesini kullanarak koalisyon kurmuşlardır. Bu da hem halkın hem de politikacıların Euro-Atlantik entegrasyonu önemsediklerinin kanıtıdır.

SFRY'nin dağılma sürecini başlatan ve bitiren Kosova'dır. Kosova iki büyük milliyetçiliğin oluştuğu topraktır. Kosova, Sırbistan için Sırp ulusunun doğduğu, önemli dini merkezlerin olduğu yerdir. Bu nedenle de kutsaldır. Hatta Kosova'yı Kudüsleri olarak görürler. Ayrıca efsane kaynaklı milliyetçiliklerinin oluştuğu yerdir. 1389 Kosova Savaşı, Sırlar için en büyük "öteki" ile karşılaştıkları, travmalarının başladığı yerdir. Kosova savaşı Sırlara çok küçük yaşta anlatılmaya başlanır. Sırp devleti daha önce parçalanmış olmasına rağmen, Sırp ve Karadağlılar, söz konusu savaşı, Ortaçağ Sırp devletinin ölümüne ve "Sırların Türklerce köleleştirilmesine" yol açan savaş olarak hatırlamaktadır (TÜRBEDAR, 2008d, s.19). Burada yenilen Sırlar daha sonra Müslümanları Türk olarak görmüştür. Özellikle de Bosnalı Müslümanları Türk olarak görmüşlerdir. Türk olarak gördükleri söylemlerine de yansımıştır. Sırların Bosnalı Müslümanlara duyduğu düşmanlıkta beş yüz yıl Osmanlı egemenliğinde yaşayan Sırların, Osmanlı kültürünü ve dini mirasını Bosnalı Müslümanların devam ettirdiğini düşünmeleridir.

Sırların Kosova'yı topraklarının parçası olarak görmesi, Arnavutların ise bağımsızlık istemesi savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Savaşa uluslararası toplum Bosna Hersek'te yaptığı gibi geç davranmamıştır. Bu sayede daha fazla sivilin öldürülmesinin önüne geçilmiştir. Kosova Savaşı uluslararası hukuk literatürüne "insani müdahale" kavramını sokmuştur. NATO üyesi devletler müdahale için gerekli olan BM Güvenlik

Konseyi kararı olmadan savaşa müdahale etmiştir. Müdahalenin meşruiyeti sorgulanırken FRY, 10 NATO ülkesine karşı “Legality of Use of Force” davasını açmıştır. Soykırım iddiasıyla açılan davada Divan kendi saygınlığını da azaltacak bir karar vermiş ve FRY’nin dava için başvurduğu tarihte, BM üyesi olmadığı için dava açamayacağını belirtmiştir. Divan bu kararla büyük bir sorumluluğun da altına girmiştir. Çünkü Sırbistan’ın müdahalesine maruz kalan devletlerin açtığı aynı davalarda, bu kez Sırplar tarafından aynı tez kullanılmıştır. Divan’ın bu kararı vermesinde Sırpların yargılanmasını istediği devletlerin saygın devlet olması da yatmış olabilir. Eğer böyle bir davada yargılanmış olsalardı, dava yargılanan devletlerin isimlerine leke sürebilir, güvenilirlikleri azaltabilirdi.

Kosova’da savaş sonrasında uluslararası gözetimde yapılandırma oluşturulmuştur. Bu da Arnavutlarca bağımsızlık yönünde bir adım, Sırplarca da tam tersi olarak yorumlanmıştır. Nitekim Kosova’da kurulan yapıda egemen bir devletin sahip olduğu bütün kurumlar vardı. Ancak son sözü BM Özel Temsilcisi söylemekteydi.

Kosova’da statü belirsizliğinden kaynaklanan gerilimin artmasının ardından Kosova ve Sırbistan arasında statü konusunda müzakereler başladı. Sırbistan bazı haklar verilerek ülkesine bağlı kalmasını isterken, Kosova bağımsızlık istiyordu. Bu nedenle yapılan müzakerelerde zaman kaybından başka bir şey olmamıştır.

Kosova 17 Şubat 2008’de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu ilan ülkeler tarafından farklı yorumlanmıştır. Kimi ülkeler bağımsızlığın diğer özerk bölgelere emsal teşkil edeceğini, kimileri Kosova’nın BM idaresi altında olması nedeniyle farklı bir durum arz ettiğini belirtmektedir. Kosova bugün bağımsız olmasına rağmen belirsiz bir durumdadır.

Kosova’nın bağımsızlığını uluslararası hukuk açısından değerlendirmek gerekirse; mevcut uluslararası hukuka göre Kosova’nın kendi kaderini tayin hakkı yoktur. 1244 sayılı karara göre Kosova’ya FRY sınırları içerisinde bir özerklik tanınmıştır. Bugün FRY devleti kalmamıştır. Ancak uluslararası toplum bu kararı Sırbistan lehine yürütmüştür. Buna karşın Rambouillet anlaşmasının Kosova lehine 3 yıl sonra referandum yapabilme hükmü işi daha da karmaşık hale getirmiştir.

Bugün SFRY'yi oluşturan devletlerin ve diğer Balkan ülkelerinin öncelikli amacı AB'ye üye olmaktır. 2004'te Slovenya'nın üyeliğinin ardından 2007'de Bulgaristan ve Romanya AB'ye üye olmuştur. 2005'te Hırvatistan, Türkiye ile birlikte tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. AB'nin Balkanlar'a yönelik temel politikası "İstikrar ve Katılım Süreci"dir (SAP). SAP üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, "Avrupa Antlaşmaları"nın bir diğer versiyonu olan "İstikrar ve Katılım Antlaşması"dır (SAA). AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunabilmek için, Balkan ülkelerinin önce SAA Antlaşması'nı imzalaması gerekmektedir. Bu antlaşmadan beklenen, potansiyel bir aday ülkenin AB standartlarına belli bir ölçüde uyum sağlamasıdır. SAA'yı imzalayan ülkeler birçok alanda yasalarını AB'dekilerle uyumlaştırmak, AB ile serbest ticaret bölgesini oluşturmak, komşu ülkelerle ticareti serbestleştirmek, emek, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması üzerine ikili anlaşmalar imzalamak, AB ile adalet, vize rejimi, gümrük kontrolleri, yasa dışı göçler, ulaşım, enerji vb. alanlarda işbirliği yapmak gibi hususları yerine getirmeyi kabul etmiş sayılır. SAA her istendiği zaman imzalanamamaktadır. Önce Avrupa Komisyonu'nun yürüttüğü "Fizibilite Çalışmasından" olumlu rapor çıkmalıdır. SAP'ın ikinci temel unsuru, Batı Balkan ülkelerine yönelik tek yanlı dış ticaret ödünleridir. Üçüncü unsuru ise Batı Balkanlar'a yönelik finansal yardım ile ilgilidir (TÜRBEDAR, 2006e, s.21-22).

Sırbistan ile SAA Anlaşması bağlamında 2005'te müzakereler başlamış Mayıs 2008 seçimlerinden önce de anlaşma onaylanmıştır. Sırbistan için AB üyeliği konusunda önüne konulan en önemli şartlar, komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve savaş suçlularının iadesidir.

Bütün Balkan ülkeleri AB ve NATO'ya üye olmak için çaba göstermektedir. Özellikle Slav toplumlarının Batı ile olan bu entegrasyon çabaları Rusya ile ilişkilerini etkileyebilir.

Tarih boyunca huzursuzluklar ve savaşlar yaşayan Balkan ülkelerinin AB çatısı altında yaşama istekleri sorunlara yeni çözümler getirebilir. Çünkü AB'ye üye olma isteğiyle ülkeler sorun yaşadığı ülkelerle müzakere yapmayı kabul edebilir, böylece AB'ye üyelik Balkanlarda barış ve istikrara önemli katkı sağlayabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- AKMAN, Halil : Paylaşılamayan Balkanlar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- AKŞİN, Sina : Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980), 7. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.
- ARI, Tayyar : Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.
- ARMAOĞLU, Fahir : 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Genişletilmiş 14. Baskı, Alkım Yayınevi, Ankara, ty.
- BAĞCI, Hüseyin : Balkanlar (1991-1993), Dış Politika Enstitüsü Yayını, Ankara, 1994.
- BANAC, Ivo : The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics, Cornell University Press, yy, 1988.
- BAŞEREN, Sertaç Hami : Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.
- BENNETT, Christopher : Yugoslavia's Bloody Collapse; Causes, Course and Consequences, Hurst-Company, London, 1994.

- BORA, Tanıl : Bölgeler Sorunlar Bosna Hersek Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası, Birikim Yayınları, İstanbul, 1999.
- CRNOBRNJA, Mihailo : The Yugoslav Drama, McGill-Queen's Press - MQUP, yy, 1996.
- HASGÜLER, Mehmet
ULUDAĞ, Mehmet B. : Devletlerarası ve Hükümetler-dışı Uluslararası Örgütler, Nobel Yayınları, Ankara, 2004.
- IŞIKLI, Alpaslan : Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Örneği, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1980.
- KARAL, Enver Ziya : Büyük Osmanlı Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 13. Dizi- Sa.16(f4) Ankara, 2. Cilt, ty.
- _____ : Büyük Osmanlı Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 13. Dizi-Sa. 16 (i) Ankara, 5. Cilt, ty.
- KENAR, Nesrin : Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya, Yugoslavya Sorunun Ulusal ve Uluslararası Boyutu, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

- KLEMENCIC, Matjaz
ZAGOR, Mitja : Ethnic Diversity Within Nations, The Former Yugoslavia's Diverse Peoples a Reference Sourcebook, ABC-CLIO, yy, 2004.
- KUT, Şule : Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.
- RAMET, Sabrina P. : Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo, Cambridge University Press, yy, 2005.
- SANDER, Oral : Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969
- SÖNMEZOĞLU, Faruk : Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi, 3. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2000.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : Büyük Osmanlı Tarihi, 7. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 13. Dizi-Sa 16(a5), Ankara, 1. Cilt, ty.
- _____ : Büyük Osmanlı Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 13. Dizi-Sa.16(b5) Ankara, 2. Cilt, ty.
- ÜLGER, İrfan Kaya : Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

b. Makale ve Bildiriler

- ALPKAYA, Gökçen : “NATO Müdahalesi Üzerine”, **Tartışma Metinleri**, No:15, (Haziran 1999)
<http://politics.ankara.edu.tr/~alpkaya/kosova.htm>
 (28.12.2007).
- BABUNA, Aydın : “Kosova Sorunu Üzerine”,
<http://www.cafedost.com/bbs/misc.cgi?action=editpostform&forum=2&discussion=431&p=1>,
 (14.04.2007).
- BATAKOVIC, Dusan D. : “Ilija Garasanin’s Nacertanije A Reassessment”, **Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Art and Sciences**, Belgrad, <http://www.batakovic.com/nacertanije.html>, (01,06,2009)
- BOZBORA, Nuray : “Kosova’da Uluslararası Yönetimin Kurulması ve Yeni Belirsizlikler”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 11, Sayı 2, (2005), ss.282-316.
- _____ : “Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, (2008), ss.111-158.
- BERKTAY, Deniz: : “Güney Slavları’nın ‘Birlik’ Macerası”, **Strateji**, sayı 91, (2006).
- CASESE, Antonio : “Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community” **EJIL**, No:10, (1999), pp.23-30.

- CHARVIN, Robert : “Eski Doğu Avrupa Rejimleri”, **Thema Laousse**, Tematik Ansiklopedi, Milliyet, Cilt:1, (1993-1994), ss.350-351.
- CVIIC, Christopher : “Serbian Exception”, **International Affairs**, Vol. 75, No: 3, (1999), pp.635-641.
- ELEKDAĞ, Sevin : “İnsanlığa Karşı Suçlar”, **Stratejik Öngörü**, ASAM, Ankara, Ekim 2006, <http://www.asam.org.tr/temp/kitap124.pdf> , (29.05.2008).
- FAWN, Rick : “The Kosovo-Montenegro Effect”, **International Affairs**, Blackwell Publishing, Vol.84, No: 2, (2008), pp. 269-294.
- FRANCK, Thomas M. : “Humanitarian and Other Interventions”, **Columbia Journal of Transnational Law**, (2005).
- GAGNON, Jr V. P. : “Ethnic Nationalism and International Conflict: The Case of Serbia”, **International Security**, Vol.19, Issue:3, (Winter 1994-1995), pp.130-166.
- GRAY, Christine : “The Legality of NATO’s Military Action in Kosovo: Is There a Right of Humanitarian Intervention”, **International Law in the Post-Cold War World**, Routledge, 2001, <http://books.google.com.tr/books?id=3HujUIAJqOsC&pg=PT24&lpg=RA1-PA240&ots=S0AneJnxef&dq=%22use+of+force>

%22+christine+gray&sig=A7gnI0DTxs4fqNTiS
NL37pE25-0#PPT284,M1 (03.06.2008).

- GRAY, Christine : “Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belguim), (Serbia and Montenegro v. Kanada), (Serbia and Montenegro v. France), (Serbia and Montenegro v. Germany), (Serbia and Montenegro v. Italy), (Serbia and Montenegro v. Netherlands), (Serbia and Montenegro v. Portugal), (Serbia and Montenegro v. United Kingdom) Preliminary Objections. Judgment of 15 December 2004”, **International and Comparative Law Quarterly**, Vol.54, Issue 3, (2005), pp.787-794.
- ISAKOVIC, Zlatko : “Diplomacy and the Conflict in Kosovo - Notes on Threats and Fears”, **International Studies Association**, 1999,
<http://www.uottawa.ca/associations/balkanpeace/texts/isakovic-kosovo99.html>, (14.06.2009).
- KAPLAN, Richard : “International Diplomacy and The Crisis in Kosovo”, **International Affairs**, Vol.74, No:4, (1998), pp.745-761.
- KARPAT, Can : “İbrahim Rugova: Pasif Direnişin Zaferi (mi ?)”,
<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=53&yazi=658>, (29.03.2007).
- LILLICH, Richard B. : “The Role of The UN Security Council in Protecting Human Rights in Crisis Situations: UN Humanitarian Intervention in The Post-Cold

War World”, **Tulane Journal of International and Comparative Law**, (Bahar, 1995).

- LUKIC, Reneo : “From The Federal Republic of Yugoslavia to The Union of Serbia and Montenegro”, ed: Ramet, Sabrina P, Pavlakovic, Vjieran, “Serbia Since 1989: Politics and Society Under Milosevic and After”, University of Washington Press, Seattle-London, (2005).
- MALESEVIC, Sinisa
UZELAC, Gordana : “A Nation-state Without The Nation? The Trajectories of Nation-formation in Montenegro”, **Nations and Nationalism**, ASEN/ Blackwell Publising, Vol.13, No:3, (2007), pp.695-716.
- McCGWIRE, Michael : “Why Did We Bomb Belgrade?”, **International Affairs**, Vol.76, (2000), pp.1-23.
- OKTAY, Emel G. : “İngiltere’nin Balkanlar Politikası: Muhafazakar Parti ile İşçi Partisi’nin Dış Politikaları Arasındaki Farklılıklar”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, (2008), ss.305-330.
- PAVKOVIC, Aleksandar : “From Yugoslavism to Serbism: The Serb National Idea 1986-1996”, **Nations and Nationalism**, Vol.4, No:4, (1998), pp. 511-528.
- PELLET, Alain : “Brief Remarks on the Unilateral Use of Force”, **EJIL**, Vol.11, No 2, (2000), pp.385-392.

- PESIC, Vesna : “Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis”, **United States Institute of Peace, Peaceworks**, No:8, Washington, (1996), pp.1-48.
- POINCET, Michele : “Yeni Yugoslavya ve Arnavutluk”, **Thema Laousse**, Tematik Ansiklopedi, Milliyet, Cilt:2, 1993-1994, ss.70-71.
- RADONOVIC, Milovan : “Kosovo and Metohia- A Geographical and Ethnocultural Entity in The Republic of Serbia”, **The Serbian Questions in The Balkans**, 1995, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbibalkan/mradovanovic-kosovo.html>, (10.07.2008).
- RAMET, Sabrina P. : “The Kingdom of God or The Kingdom of Ends: Kosovo in Serbian Perception” edt: Buckley Mary, Cummings Sally N., “Kosovo Perceptions of War and its Aftermath”, Continuum, New York/London, (2001).
- RUSINOW, Dennison : “Yugoslavia: Balkan Breakup?”, **Foreign Policy**, Cilt:83, Sayı:143, (Summer 1991), pp.143-159
- SAVAŞ, Hüseyin : “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu-II”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, sayı:1, (2001).
- TÜRBEDAR, Erhan : “Sırbistan ve Karadağ’ın Yolları Ayrıldı”, **Stratejik Analiz**, (Haziran 2006), ss.72-77.
- _____ : “Karadağ’ın Bağımsızlığında Büyük Final”, **Stratejik Analiz**, (Nisan 2006), ss.14-15.

-
- : “Büyük Finale Doğru Karadağ”, 23.02.2006,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=23&ID=980> (02.06.2009).
-
- : “Yüzyılın Davası: Bosna Adalet Peşinde”,
Stratejik Analiz, (Mayıs 2006). ss.28-36
-
- : “Balkanlar: Barış ve Güvenliği Etkileyen Gelişmeler, Ana Aktörler ve AB Üyeliği”,
Stratejik Öngörü, (Ekim 2006), ss.1-27.
-
- : “Kosova’ya Bağımsızlık, Bosna’ya Belirsizlik”,
Stratejik Analiz, (Mart 2007), Cilt 7, sayı 83.
-
- : “Kosova’nın Bağımsızlığının Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya’ya Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, (2008), s.23-57.
-
- : “Sırbistan’da Yeni Hükümet Arayışları”, 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=23&ID=2204> (15.06.2009).
-
- : “Sırbistan, Soykırım Suçlamasından Dolayı Tekrar Mahkemede”, Mayıs 2008,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2220&kat2=1> (05.06.2008).
-
- : “Kosova’nın Bağımsızlığı ve Muhtemel Etkileri”, **Stratejik Analiz**, (Mart 2008), Cilt 8, Sayı 95, ss.17-32.

-
- _____ : “Radovan Karacic’in Tutuklanması: Gerçeklerle Yüzleşme Zamanı”, **Stratejik Analiz**, (Eylül 2008), Cilt:7, Sayı:101, ss.84-92.
- UVALIC, Milica : “Federal Republic of Yugoslavia”, **Southeast Europe and Black Sea Studies**, Vol.1, No:1, (2000), p.1-17.
- VLAHOVIC, Petar : “The Serbian Origin of The Montenegrins”, **The Serbian Question in The Balkans**, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbibalkan/pvlahovic-montenegro.html>, (10.07.2008).
- VOLKAN, Vamık : “Bosnia-Herzegovina: Ancient Fuel of a Modern Inferno”, **Mind and Human Interaction**, 1996, Vol:7, pp.110-127 http://www.austenriggs.org/Senior_Erikson_Scholar/, (19.05.2009).
- YAPICI, Merve İrem : “Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk'taki Yeri”, <http://www.usakgudem.com/makale.php?id=307>, (12.01.2008).
- YAŞIN, Gözde Kılıç : “Balkan Politikalarını Düğümleyen Kosova”, Aralık 2004, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=107>, (26.04.2007).
- YÜRÜR, Pınar : “Balkanlarda Son Üç Ay”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 5, Sayı 1, (1999).
- _____ : “Balkanlar’da Uluslararası Himaye Yöntemleri: Bosna-Hersek Örneği”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 14, Sayı 1, (2008), ss.159-193.

- WARBRICK, Colin
 McGOLDRICK, Dominic : “Kosova: The Declaration of Independence”,
ICLQ, Vol 57, (Temmuz 2008). pp.675-690.
- WELLER Marc : “The Rambouillet Conference on Kosovo”,
International Affairs, Vol 75, No 2, (1999),
 pp.211-251.
- _____ : “The Vienna Negotiations on The Final Status
 for Kosovo”, **International Affairs**, Vol 84, No
 4, (2008), pp.659-681.
- _____ : “Negotiating The Final Status on Kosovo”,
**Chailot Paper- EU Institute for Security
 Studies**, No: 114, (Aralık 2008), pp.1-100.

c. İnternet Kaynakları

- BBC : http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/05/070523_djindic.shtm, (06.07.2009).
- _____ : http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/5033274.stm, (15.06.2009).
- _____ : http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/11/071107_hague_trial.shtml, (06.07.2009).
- _____ : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6285663.stm>,
 (01.07.2009).
- NTVMSNBC : <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/436196.asp>,
 (30.06.09)

- Kosovothanksyou : <http://www.kosovothanksyou.com/>,
(30.06.2009).
- International Court of Justice : <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/14813.pdf>, (21.06.2009).
- Kosova Haber : http://www.kosovahaber.com/ahtisari_paketi/ahtisari_paketi.doc, (15.02.2007).
- Kosova Meclisi : <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>, (11.06.2009).
- Türkiye Dışışleri Bakanlığı : http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye_nin-kosova_yi-tanidigina-dair-aciklamasi_-18-subat-2008.tr.mfa, (11.06.2009).
- Serbian Government : <http://www.srbija.gov.rs/vesti/specijal.php?id=31679> (21.06.2009).
- Sırbistan Cumhuriyeti Seçim Komisyonu : http://www.rik.parlament.sr.gov.yu/engleski/propisi_frames.htm, (14.06.2009).
- Serbian Nationalism From The “Nacertanije” to The Yugoslav Kingdom : <http://staff.lib.msu.edu/sowards/balkan/lect13.htm>, (31.05.2009).

d. Düz Metin

Application of The Convention on The Prevention and Punishment of The Crime of Genocide (Croatia v. Yugoslavia), **ICJ Report** No:2002/34, <http://www.icj-cij.org/docket/files/118/3895.pdf>, (16.06.2009).

Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America) Application, **ICJ Report**, <http://www.icj-cij.org/docket/files/114/7173.pdf> , (05.06.2008).

Case Concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium) Preliminary Objections, Summaries of Judgments and Orders, **ICJ Report**, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=623&code=ybe&p1=3&p2=3&case=105&k=d6&p3=5>,(05.06.2008).

EK 1:

TÜRKİYE’NİN KOSOVA’YI TANIDIĞINA DAİR AÇIKLAMASI

Sayın Bakanımızın Türkiye’nin Kosova’yı Tanıdığına Dair Açıklaması, 18 Şubat 2008

Kosova Meclisi, 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu çerçevede, tüm ülkelere Kosova Cumhuriyeti’nin tanınması için çağrıda bulunulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, Kosova Meclisi’nin bağımsızlık bildirgesinin muhtevasını ve unsurlarını memnuniyetle karşılamış ve bu anlayıştan hareketle, Kosova Cumhuriyeti’ni tanıma kararı almıştır.

Türkiye, Balkanların huzur ve istikrara kavuşmasını dış politika önceliklerinden biri olarak belirlemiştir. Türkiye, son yıllarda büyük acılar yaşamış Balkanlarda kalıcı barış anlayışının hakim olmasına önem vermekte, Kosova’nın bağımsızlığının, bölge ülkeleri arasındaki istikrar ve güven ortamının takviye edilmesi için de vesile teşkil etmesini temenni etmektedir.

Sırbistan’ın Balkanların geleceğinde önemli rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır. Türkiye, bölgesel ve ikili bağlamda Sırbistan ile ilişkilerinin ve işbirliğinin gelişmesine değer vermektedir.

Türkiye, Kosova’da hukukun üstünlüğü ile evrensel insan hakları, demokrasi ve çoğulcu değerlerin geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Türkiye, Kosova ile komşuları arasında karşılıklı güven ve işbirliği ortamının yaratılmasının zaruret teşkil ettiği görüşünü de taşımaktadır.

Türkiye, Kosova ile arasındaki mevcut köklü tarihi, kültürel ve beşeri bağların daha da güçleneceğine inanmakta olup, Kosova'nın kalkınmasını teminen yardım ve katkılarını sürdürecektir.⁴⁵

⁴⁵ **Türkiye Dışişleri Bakanlığı**, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turkiye_nin-kosova_yi-tanidigina-dair-aciklamasi_-18-subat-2008.tr.mfa, (11.06.2009)

ÖZGEÇMİŞ

Pınar AKGÜL, 9 Ekim 1985 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Trabzon'da tamamladı. 2003-2004 Eğitim Öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2006-2007 Eğitim Öğretim yılında bu bölümden üçüncülükle mezun oldu. 2007-2008 Eğitim Öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı.

AKGÜL, bekar olup, İngilizce ve Rusça bilmektedir.